Almanachas

ŽURNALISTIKA

2016 (II)

Almanachas
ŽURNALISTIKA 2016 (II)

Autoriai
Laura Sėlenienė
Palmira Martinkienė
Kęstutis Meškys
Jolanta Beniušytė
Gediminas Pilaitis
Antanas Stanevičius
Adelė Žičkuvienė
Jelena Listopad
Vidmantas Matutis
Daiva Červokienė
Genovaitė Burneikienė
Vytautas Valentukevičius
Vytautas Žeimantas
Dainius Radzevičius
Gerimantas Statinis

Leidinio redaktorė
Jolanta Beniušytė

Kalbos redaktorė
Angelė Pletkuvienė

Dizaineris
Simonas Barščiauskas

Leidinį prenumeruoti galima internetu arba pašto skyriuose. Vieno numerio kaina 3 Eur, indeksas 5329.

ISSN 0135-1346

© Nacionalinė žurnalistų kūrėjų asociacija, 2016
Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas remia projektą
„Vakarų Lietuvos medijos: nuo kooperacijos iki žurnalų kinų kalba“ – specifinių žiniasklaidos procesų regione ir jų įtakos visuomenės raštingumui giluminė analizė“

(Fondas yra įsipareigojęs 2016 m. projektui vykdyti suteikti 6 000 eurų finansinę paramą)
(„Redaktorės žodis“, „Lietuva – jūrinė valstybė: jos įvaizdžio kontūrai pajūrio žiniasklaidoje“, „Marinistinė žiniasklaida interneto erdvėse“, „Meilė vėjui – jūroje ir krante“, „Nuo „Lietuvos jūreivio“ iki kinų kalba leidžiamo žurnalo „Jūra Mope Sea“, „Lengvi pasišnekėjimai su „lietuviškojo Pulicerio“ laureatais“, „Fotografija, kuri pasako daugiau, nei žino...“, „Pašnekovo mintys – svarbiau už viską!“, „Nebeužtvenksi upės bėgimo“, „Lietuvos žvejys“ – bacila visam gyvenimui“, „Prekybos laivyno metraštis – „Lietuvos jūreivis“, „Klaipėdos žurnalistai sovietmečiu ir prasidėjus Atgimimui: juodu ant balto (2)“, „Vakarų“ skrydis buvo trumpas, bet ryškus“, „Prieš 125 metus Mažojoje Lietuvoje gimė pirmasis satyrinis laikraštis „Tetutė“, „Marinus“ klubas – nuo kelionių iki knygų“, „Apie knygas kaip žurnalistų saviraišką“, „Kas, kur, kada – 2016 metai: nuo liepos iki sausio“, „Ekspedicija „Baltoscandia 2016“ – Baltijos šalių vienybės šauklys“, „Pavėluotas laiškas“).

Viršelyje – Ramūno Danisevičiaus nuotrauka. Lietuvos spaudos fotografija. Žiūrint į kitą uosto krantą galima pamanyti, kad trenerė liepė mergaitėms pamėgdžioti uosto kranų judesius ir joms pasisekė.

ALMANACHAS „ŽURNALISTIKA 2016 (II)“
Formatas 17x24 cm. 8 sp. l. (128 p.)
Leidėjas Nacionalinė žurnalistų kūrėjų asociacija
Adresas: Jogailos g. 11, LT-01116 Vilnius
Spaudai parengė leidybos įmonė „Kriventa“, V. Pietario g. 5-3, LT-03122 Vilnius
Tel. / faks. (8 5) 265 06 29, el. p. kriventa@kriventa.lt, www.kriventa.lt
Tiražas 600 egz.
Spausdino UAB „Petro ofsetas“, Naujoji Riovonių g. 25C, LT-03153 Vilnius, www.petroofsetas.lt

Redaktorės žodis

Asmeninio albumo nuotr.

Metų pabaigoje pas Jus, mielieji skaitytojai, atkeliavęs almanachas pradžiugins ne tik atnaujintu stiliumi, leidinio dizainu, bet ir originalia pagrindine tema apie marinistinę žiniasklaidą.

Kaip tik šios žiniasklaidos pastangomis formuojamas Lietuvos, kaip jūrinės valstybės, įvaizdis, nes kol kas valstybiniu lygmeniu tuo deramai nesirūpinama, nors tam ir išleisti milijonai. Jūrinės valstybės metraštininkės – marinistinės žiniasklaidos atliekamą jūrinio identiteto stiprinimo procesą ir jam daromą įtaką savo moksliniame darbe analizuoja Laura Sėlenienė, Lietuvos

žurnalistų sąjungos Klaipėdos apskrities skyriaus narė.

Kolegė Laura nagrinėja spausdintą marinistinės žiniasklaidos žodį, o Lietuvos marinistikos žurnalistų klubo „Marinus“ prezidentas Vidmantas Matutis apžvelgia marinistinę žiniasklaidą interneto erdvėse. V. Matutis yra „Klaipėdos“ dienraščio priedo „Jūra“ redaktorius, taip pat redaguoja klubo interneto svetainę www.albatrosas.lt.

Žinomos uostamiesčio žurnalistės Zitos Tallat-Kelpšaitės nuotykiai jūroje, kūrybinė karjera ir nėrimas į pavojingus verslo sūkurius verti kino filmo scenarijaus. Prieš kelis dešimtmečius jūrą pamilusi Zita suskaičiavo, kad vandenynuose ir jūrose praleido bemaž dvejus metus! Beveik 20 metų lietuvių, rusų, anglų ir net kinų kalbomis Klaipėdoje jos leidžiamas žurnalas „Jūra Mope Sea“ žinomas pasaulio verslo sluoksniuose, o viename iš Kinijos verslo portalų patenka į skaitomiausiųjų dešimtuką.

Smagu, kad ir jaunoji karta imasi jūrinių temų. Ir ne tik rašo, bet ir drąsiai stoja prie laivo vairo. Iš Suvalkijos kilusios žurnalistės Eglės Vankevičės buriavimo entuziazmo neužgesino nei šaltos bangos, nei nemalonūs jūros ligos simptomai. Žurnalistė ne tik buriuoja, bet ir yra vienintelio Lietuvoje žurnalo buriuotojams „Vėjo!3“ redaktorė. Beje, buriavimu domisi nemažai kolegų – Kauno mariose kasmet vyksta smagios žurnalistų regatos.

Klaipėdos žurnalistai Palmira Martinkienė ir Kęstutis Meškys kalbina garbingus Lietuvos žurnalistų sąjungos apdovanojimus pelniusius kolegas. „Lengvi pasišnekėjimai su „lietuviškojo Pulicerio“ laureatais“ – interviu su V. Kudirkos premiją šiemet pelniusiais Povilu Sigitu Krivicku ir Svajūnu Sabaliausku-Geladuoniu. „Fotografija, kuri pasako daugiau negu žino“ – pokalbis su šių metų Antano Macijausko vardo premijos laureatais Vaiva Lanskoronskyte-Staniene ir Ignu Algirdu Staniu.

Iš profesinių aukštumų, romantiškos jūros tolių nusileidžiame ant žemės – kokia žurnalistinio darbo kasdienybė, su kokiais iššūkiais susiduriame rinkdami informaciją? Aktualia tema apie teisės rinkti informaciją pažeidimus – Vytautas Valentinavičius, Seimo kontrolierių įstaigos viešųjų ryšių atstovas, Vytauto Didžiojo universiteto žurnalistikos ir medijų analizės programos magistras.

Apie tai, kad pagarba šaltiniui, jo teikiamai žiniai ir nuomonei nepraranda aktualumo ir šiandien, pasakoja buvęs „Klaipėdos“ dienraščio redaktorius Antanas Stanevičius. Jis prisiminė vieną iš įdomių asmenybių, Atgimimo laikų laikraščio korespondentę Snieguolę Zalatorę, atvykusią dirbti į Klaipėdą iš ...Čikagos. „Šiandien, kai mūsų žiniasklaidoje pasikeitęs ne tiktai rašymo stilius, pagalvoju, kad manęs jau nebenervintų Snieguolės korespondencijos, kuriose, kaip tada man atrodė, malama tą patį per tą patį tekstuose sureikšminant pašnekovą „*jis* pasakė“!

Didelio čia daikto, kad *jis* kažką pasakė? Na, kas *jis* toks tas *jis*? Vienu metu mes, žurnalistai, kartais net geriau žinojome, ką *jis* turi galvoti ir ką turi pasakyti. Imdavome ir pasakydavome patys už *jį*“, – negali nesutikti su šiomis autoriaus įžvalgomis.

Šiltas žurnalistės Adelės Žičkuvienės pokalbis su Klaipėdos krašto patriotu, fotomeninku Bernardu Aleknavičiumi, kuriam šį rudenį grąžinome skolą – pirmojo V. Kudirkos

premijos laureato medalį ir diplomą, nepritekliaus laikais – 1990 m. – skirtą už fotoalbumą „Donelaitis ir mes“.

Ne mažiau įspūdingi dviejų „mariačkų“, marinistinės žurnalistikos patriarchių Adelės Žičkuvienės ir Jelenos Listopad prisiminimai apie tai, kaip dirbo specializuotuose Klaipėdos jūriniuose leidiniuose „Lietuvos žvejys“ ir „Lietuvos jūreivis“, kurių, deja, jau neliko. Išnyko anksčiau negu mūsų laivynas...

Klaipėdos žurnalistai – neatsiejami nuo jūros. Kaip niekas kitas iš kolegų, jie turėjo galimybę išplaukti pasižvalgyti po jūrų platybes ir pakvėpuoti laisvės oru. Tos laisvės taip norėjosi, kad vos tik nukritus geležinei uždangai pasipylė nevaržomas spausdintas žodis. Pirmaisiais Atgimimo metais Lietuvos žurnalistų sąjungos Klaipėdos skyrius sugebėjo net leisti spaudos apžvalgos savaitraštį (jis buvo populiarus tarp skaitytojų) ir įkurti savo leidyklą. Tačiau žurnalistų entuziazmas atsimušė į vadybinių, komercinių gebėjimų stoką.

Panaši lemtis dėl povandeninių komercijos uolų ištiko ir žurnalą „Vakarai“, kurį su dideliu entuziazmu pradėjo leisti grupė talentingų uostamiesčio žurnalistų, vadovaujama redaktoriaus Gedimino Pilaičio. Leidinys išsilaikė beveik dvejus metus. Redaktorius išplaukė jachta aplink pasaulį, o grįžęs jau neberado savo žurnalo. Gal „Vakarai“ kada nors vėl atgims?

Genovaitė Burneikienė mums primena, kad Klaipėdos kraštas, Mažoji Lietuva visada pasižymėjo įdomiais leidiniais. Ar kas nors žinojote, kad būtent Vakarų pusėje buvo išleistas pirmasis satyrinis laikraštis „Tetutė“?

Žurnalistų marinistų klubas „Marinus“ nariai žurnalistai rašo straipsnius, rengia televizijos reportažus apie uostą ir jūrininkus. Tačiau klubas kasmet išleidžia ir knygų marinistine tematika. Didelis knygų derlius šiemet ir vilniečių kolegų kraitelėje. Kūryba veža!

Džiugu, kad ir antrajame šių metų „Žurnalistikos“ almanache matome būrį naujų autorių, profesionalių žurnalistų, kurių išskirtinis braižas – stipri ir neblėstanti meilė jūrai, vėjui, burėms, Klaipėdos uostui ir miestui prie uosto.

Tad malonaus skaitymo ir gero vėjo!

Jolanta Beniušytė

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

Remia **Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas**

Laura Sėlenienė
LŽS Klaipėdos apskrities skyriaus narė

Lietuva – jūrinė valstybė: jos įvaizdžio kontūrai pajūrio žiniasklaidoje

L. Sėlenienės nuotr.

Prie nepriklausomybės trisdešimtmečio artėjanti Lietuva susiduria su nelengvais iššūkiais. Vienas jų – savojo identiteto išsaugojimas. Tai neatsiejama nuo koordinuoto, aiškaus, paprasto ir patrauklaus Lietuvos prisistatymo. Sparčių globalizacijos procesų spaudžiamos šalys imasi įvairiausių strategijų ir formų savajam įvaizdžiui formuoti ir identitetui išsaugoti. Kokių priemonių imtis, kad nenuskęstume tautų, kultūrų, nežabojamos migracijos jūroje, galvosūkis ir Lietuvai.

Įvaizdžio kūrėjai apie jūrą pamiršo

2006 m. pradėtas kurti, o po poros metų patvirtintas Lietuvos įvaizdžio kūrimo projektas. Jis pristato: „Lietuva – drąsi šalis." Kokių konkrečių rezultatų pasiekta, neaišku. 2009 m. auditą atlikusios Vyriausybės kontrolės sprendimu neefektyvus, net 64 mln. Lt kainavęs projekto įgyvendinimas sustabdytas. Priėmus auditorių sprendimą situacija nelabai ir pasikeitė: žemas šalies korupcijos suvokimo indeksas, nepakankamas Lietuvos žinomumas ir atpažinimas užsienio valstybėse, skurdi teigiamos informacijos apie Lietuvą sklaida mažina šalies patraukluma potencialiems investuotojams, stabdo turizmo plėtrą. Šie faktai leidžia daryti prielaidą, kad iki šiol tinkamai nepasiruošta Lietuvos įvaizdžio formavimui, nepasirinktas optimaliausias šalies pristatymo modelis, kanalai ir reprezentacinės kryptys. Įvaizdžio formavimo procesas tarsi paliktas savieigai. Dėl šios priežasties kryptingai – valstybiniu lygmeniu – neformuojamas ir Lietuvos, kaip jūrinės valstybės, įvaizdis. Tačiau tai, kad valstybė neturi konkrečios strategijos, dar nereiškia, jog įvaizdžio formavimo procesai nevyksta. Geografiniai, politiniai, ekonominiai, kultūriniai ir kiti aspektai liudija, kad Lietuva – jūrinė valstybė, tad ir marinistiniai elementai konstruojant valstybės įvaizdį labai ryškūs. Juos išryškinti ir populiarinti nėra oficialiai įpareigotos jokios institucijos. Jų raiška formuojant valstybės įvaizdį priklauso tik nuo pačių institucijų iniciatyvos ir požiūrio. Nepaisant to, kad oficialaus įgaliojimo kryptingai formuoti jūrinės šalies įvaizdį niekas neturi, įvairių institucijų raiška šiuo aspektu neabejotinai pastebima. Ypač jų poveikis valstybės įvaizdžiui išryškėja sąveikaujant su žiniasklaida. Ir užsimezgė ši sąveika dar XX a. pradžioje, kai Lietuva tapo jūrine valstybe. Anuomet apie šalies įvaizdį dar niekas taip globaliai nemąstė, nevertino jo kaip gyvybiškai svarbaus, puoselėjant valstybės identitetą ir kvestionuojant tautos išlikimą.

Jūrinės valstybės metraštininkė – marinistinė žiniasklaida

Sudėtinga ir ilga Lietuvos valstybės kova dėl priėjimo prie jūros. Nuo šio geografinio aspekto priklausė šalies ekonominė padėtis, visuomenės požiūris į jūrinius dalykus, kultūrinis gyvenimas. Šalis ne kartą prarado ir atsikovojo jūrinės valstybės statusą. Dažnai kintanti valstybės padėtis labai veikė pajūrio regiono gyvenimą. Ją įvairiais laikmečiais atspindėjo **marinistinė žiniasklaida:** laikraščiai, specializuoti leidiniai, televizijos ir radijo laidos.

Žurnalas „Jūra". 1923 m. Klaipėdos kraštas buvo prijungtas prie Lietuvos ir mes tapome jūrine valstybe. Tada ir užsimezgė idėja leisti pirmąjį jūrinį leidinį. Tik tokios literatūros poreikis subrendo po daugiau nei dešimtmečio. Ne iš karto atsirado marinistines aktualijas gebančių analizuoti žurnalistų. Tuo metu nebuvo pakankamai specialistų, turinčių jūrinį išsilavinimą ir galinčių konsultuoti žiniasklaidos atstovus aktualiais klausimais. Nebuvo ir žurnalistų, išmanančių pajūrio problematiką. Minėta istorinė aplinkybė buvo svariausia prielaida 1935 m. išleisti lietuvišką jūrinį

Šis Nr. skiriamas pajūrio apsaugai

Numerio kaina 30 ct.

JŪRA

LAIVININKYSTĖS, ŽVEJYBOS IR PAJŪRIO GYVENIMO ILIUSTRUOTAS LAIKRAŠTIS

1935 m. Iapkričio mėnuo 3 Nr.

„Prezidentas Smetona“ – pirmasis Lietuvos karišlkas-mokomasis laivas

Leidinio „Jūra“ faksimilė. Originalas saugomas Lietuvos jūrų muziejaus rinkinyje

žurnalą „Jūra“. Po Klaipėdos krašto prijungimo prie Lietuvos antras veiksnys, paskatinęs leisti žurnalą „Jūra“, – Jūrininkų sąjungos įkūrimas. Lietuvai tapus jūrine valstybe atsirado Lietuvos ir užsienio mokyklose išsimokslinusių jūrinių reikalų žinovų, kurie pasirinko jūrą kaip tyrinėjimo objektą bei pajamų šaltinį. Susivienijus į savarankišką organizaciją – Jūrininkų sąjungą – kartu su Lietuvos moterų tautiniam laivynui remti sąjunga 1935 m. pradėtas leisti žurnalas „Jūra“. Lietuvoje tai pirmas stabilus, išsamus ir gana didelės apimties (apie 20 p.) leidinys, orientuotas į pajūrio regioną. Iki tol žiniasklaidai nepavyko taip nuosekliai, kartais net su propagandos gaida įtikinti auditorijos, kad Lietuva turi persiorientuoti į jūrinį gyvenimą, nes šalies laivynas keltų jos ekonomiką, suteiktų darbo vietų ir pagerintų gyventojų gerovę. O bandymų būta ne vieno. Tarp tuo metu buvusių Klaipėdos kraštui skirtų leidinių artimiausias marinistinei specifikai buvo mėnesinis žurnalas „Inkaras“, leistas 1928 m. Jame taip pat gvildentos tautinio laivyno perspektyvos, analizuotas Klaipėdos uosto įnašas į šalies ekonomiką, keltos laivininkystės problemos[1]. Deja, skaitytojus pasiekė tik trys žurnalo numeriai. Tai rodo, kad tokios specifikos leidiniai 1928 m. dar nebuvo aktualūs nepersiorientavusiai į jūrinį gyvenimą auditorijai. Literatūros šaltiniuose minimi ir sovietmečiu leisti marinistiniai leidiniai „Rybak Litvi“, „Lietuvos žvejys“, „Lietuvos jūreivis“. Vieni leisti trumpiau, kiti – ilgiau, tačiau šiandien jų puslapius galima pavartyti jau tik archyvuose[2].

Mokslinėje literatūroje pateikiama duomenų, kad „Jūros“ pasirodymas sutampa su Lietuvos prekybos ir karo laivynų kūrimo pradžia[3]. Tai – svarbiausia priežastis, nulėmusi didžiosios žurnalo straipsnių dalies pobūdį, skatinusį kurti tautinį laivyną. Ne mažiau aktualūs straipsniai buriavimo tematika. Pabrėždami, kad buriavimas – laivybos pradžia, žurnalo rengėjai išsamiai analizavo jūrinio sporto aktualijas. Paminėtina, kad Lietuvoje buriavimas tuo metu – dar neturinti tradicijų sporto šaka, prie kurios propagavimo prisidėjo ir žurnalas „Jūra“. *„Lietuva buvo vienintelė šalis, kuri priėjo prie jūros, bet neturėjo savo laivyno, laivininkystės bendrovių ir jūrinių įstatymų. Ji neturėjo net taisyklingai išdėstytų bei sugrupuotų tarptautinės jūrų teisės nuostatų. Jūrų teisė buvo dar neliesta sritis“*[4].

[1] Urbonas V. Lietuvių žurnalas. Trakai–Vilnius, 1993.
[2] Žurnalistikos enciklopedija. Vilnius, 1997.
[3] Žostauskaitė P. Klaipėdos kraštas (1923–1939). Vilnius, 1992.
[4] Žostauskaitė P. Klaipėda – Lietuvos uostas. Vilnius, 1990, 45 p.

Apžvelgus žurnalo „Jūra“ tematiką galima daryti išvadą, kad leidėjai įvertino, jog jūrinės naujienos plačiajai auditorijai tuo metu dar nebuvo aktualios – nuo Klaipėdos krašto prijungimo prie Lietuvos buvo praėję nedaug laiko. Nuspręsta orientuotis į siauresnę, labiau išsimokslinusią auditoriją: intelektualus, moksleiviją, studentus, mokytojus. *„Savo darbą skiriame visiems lietuviškiems skaitytojams, visų pirma – inteligentams, kurie dar sielojasi Lietuvos vargais ir uždaviniais ir kurie norėtų kuo nors prisidėti prie savo valstybės gerovės padidinimo bei nepriklausomybės patikrinimo. Mes neabejojame, kad toji visuomenė, prie kurios tenka priskaityti pirmoj eilėj lietuviškąją moksleiviją, studentiją, mokytojus, laisvųjų ir kitų užsiėmimų žmones, supras pradėto Lietuvos jūrininkų ir negausių rėmėjų darbo prasmę. Tuomet jau nebe taip sunku bus jūriškai nuteikti ir plačiąsias tautos mases“,* – rašoma viename iš ankstyvosios „Jūros“ puslapių[5].

1939 m. hitlerinei Vokietijai okupavus Klaipėdos kraštą, „Jūros“ leidyba uostamiestyje nutrūko ir atnaujinta tik 1999 m. Tais metais pradėta leisti „Jūra“ taip pat buvo ir iki šiol tebėra vienintelis jūrinis žurnalas. Jis irgi atsirado po Lietuvos valstybei svarbių įvykių – nepriklausomybės atgavimo. Pirmieji žurnalo numeriai pasirodė dar 1991 m., bet savo skaitytojo besiformuojančioje jūrinėje valstybėje dar negalėjo rasti, o ir idėjos nebuvo brandžios. Nuo 1991 m. iki 1999 m. išleista mažiau nei dešimt „Jūros“ numerių. Tik po 1999 m. žurnalas įsitvirtino, tapo reguliariai platinamu leidiniu. Jo rengėjai ėmėsi senosios – 1935 m. pasirodžiusios „Jūros“ autorių užsibrėžtų tikslų – puoselėti jūrines idėjas ir atspindėti pajūrio gyvenimą.

[5] Jūros paskirtis. Jūra. 1937. Nr. 2, 3 p.

Kaip ir pirmtakams, taip ir naujojo žurnalo „Jūra“ kūrėjams svarbiausias uždavinys – puoselėti jūrinę dvasią. Nuo 1935 m. leidžiama „Jūra“ labiau gilinosi į jūrinį meną, sportą, marinistinį švietimą. 1999 m. pasirodžiusio ir iki šiol leidžiamo žurnalo redakcija jūrines aktualijas projektuoja tarptautinio verslo kontekste.

Abu žurnalai – ir tarpukariu leistasis, ir šiandien jau tarptautiniu tapęs – glaudžiai susiję su jūrinėmis organizacijomis. Pirmasis jūrinis žurnalas atsirado Jūrininkų sąjungos, vienijusios jūros žinovus, iniciatyva. Jis buvo leidžiamas Jūrininkų ir Lietuvos moterų tautiniam laivynui remti sąjungų lėšomis. Šiandien leidžiamos „Jūros“ redakcija kurį laiką buvo ir Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcijos Jūrų informacijos centras – įstaigos ryšių su visuomene skyrius. Kurį laiką finansiškai priklausęs nuo 1991 m. oficialiai pradėjusios veikti Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcijos, žurnalas „Jūra“ tarsi įsipareigojo laiku ir objektyviai spausdinti uosto veiklą atspindinčius straipsnius. *„Mūsų leidžiama „Jūra“, be abejo, yra tarpukaryje spausdinto žurnalo tradicijų tęsėja. Labai graži buvo senosios „Jūros“ leidėjų idėja „sujūrinti“ Lietuvą. Mes taip pat laikomės šios idėjos, pristatydami savo šalį svetur ir jūrinėm aktualijom nušviesdami tautiečius. Mūsų pagrindinis tikslas – įdiegti supratimą, kad Lietuva – ne koks agrarinis kraštas, o perspektyvi jūrų valstybė“*[6]. Ilgainiui komercinis žurnalas tapo tarptautinis, leidžiamas šešis kartus per metus keturiomis kalbomis: lietuvių, rusų, anglų ir kinų. Elektroninė jo versija pateikiama interneto portale *www.jura.lt*.

[6] Tallat-Kelpšaitė Z. Kurkime kartu Lietuvos jūrinį įvaizdį // Jūra. – 1999. – Rugsėjis–spalis, 3 p.

Dienraštis „Klaipėda“. Klaipėdos apskrities dienraščiai – ne mažiau reikšmingi jūrinės valstybės raidos elementai. Juose spausdintose publikacijose, ypač marinistinių priedų, taip pat fiksuota pajūrio kaita, istorinės ir politinės aplinkybės, keitusios jūrinį gyvenimą. Pirmiausia skaitytojus pasiekė dienraščio „Klaipėda“ pirmtakas – leidinys „Tarybinė Klaipėda“. Dienraštis pradėtas leisti 1945 m. lapkričio 7 d. Nuo leidybos pradžios penkerius metus jis ėjo tik rusų kalba ir iki pat nepriklausomybės atkūrimo vadinosi „Tarybinė Klaipėda“. Sovietmečiu šio leidinio kūrėjai ypač mažai dėmesio skyrė jūrinėms aktualijoms. Trumpa informacija apie jūrinį gyvenimą dažniausiai perteikta rubrikose „Vėjų rožė“, „Jūrų kvadratuose“, „Atlanto platumoje“. Šios rubrikos buvo nereguliarios ir laikraščio puslapiuose užimdavo mažai vietos. Pabrėžtina, kad negausi informacija jūrine tematika buvo perdėtai pakylėta ir perteikta su sovietmečiui būdingu propagandiniu patosu. Žiniasklaidos priemonių raidą ir tematiką nulėmė griežta sovietmečio spaudos cenzūra. To neišvengė ir tuo metu komunistų partijai priklausęs dienraštis „Tarybinė Klaipėda“. Nutylėta tiesa, pagražintos situacijos labai akivaizdžios ir dienraštyje publikuotuose rašiniuose jūros tematika.

Objektyviai vertinamos pajūrio aktualijos leidinyje pasirodė tik nepriklausomybės priešaušryje. Tada laikraštyje, jau pervadintame „Klaipėdos“ pavadinimu, aptinkamos pirmosios kritinės ir analitinės publikacijos. Leidinyje daugiau dėmesio pradėta skirti jūrai, su ja susijusioms veiklos sritims. 1994 m. dienraštis „Klaipėda“ pradėjo leisti specialų priedą apie jūrines aktualijas. Leidinio priedu tapo „Mūsų jūra“. Šio leidinio pirmtakas yra nuo 1939 m. Kaune leistas žurnalas tokiu pačiu pavadinimu. Jo ištakos veda prie 1935–1938 m. leistos „Jūros“, kurios kūrybinis branduolys, Vokietijai okupavus Klaipėdos kraštą, nebegalėjo telktis pajūryje. Kaip „Klaipėdos“ dienraščio priedas, „Mūsų jūra“ buvo leidžiamas trejus metus. Po to jo leidybą perėmė dienraštis „Vakarų ekspresas“, o „Klaipėdos“ rengėjai užsibrėžė tikslą išleisti savarankišką priedą „Jūra“. Jis kurį laiką buvo platinamas ir kaip dienraščio priedas, ir kaip savarankiškas leidinys. Kartą per savaitę „Jūra“ buvo leidžiama nuo 1997 m. kovo 21 d. *„Jūros“ leidėjai stengėsi atspindėti sudėtingas permainas jūros versle ir su juo susijusių įmonių gyvenime. Sukaupta marinistinio priedo leidybos patirtis ir šalyje išaugęs dėmesys jūros verslui leidžia manyti, jog Lietuvai, save laikančiai jūrų valstybei, nepakanka turėti tik Klaipėdos regione platinamo apskrities laikraščio dalį* <…>. *Mums kilo mintis pabandyti sutelkti šalies jūrines bei žurnalistines pajėgas ir visiems kartu pradėti leisti savarankišką jūros verslo savaitraštį, skirtą šios srities profesionalams. Taip buvusi 8 puslapių apimties dienraščio dalis išaugo iki savarankiško „Klaipėdos“ dienraščio marinistikos savaitraščio Lietuvai“*, – taip apie užgimusią idėją pasakojo leidinio iniciatorė, žurnalistė Zita Tallat-Kelpšaitė[7].

Nuo 2012 m. „Klaipėdos“ dienraščio priedas „Jūra“ dėl ekonominių priežasčių jau nebeleidžiamas kaip atskiras leidinys – tik kaip priedas. Įprastai 3 p. apimties priedas išeina kartu su pirmadienio „Klaipėdos“ numeriu. „Jūros“ informacija kartu su visu leidinio naujienų srautu publikuojama ir dienraščiui priklausančiame interneto naujienų portale *www.kl.lt*, taip pat jūrinės informacijos interneto svetainėje *www.albatrosas.lt*.

[7] Tallat-Kelpšaitė Z. Jūrų valstybei reikia jūrinio leidinio // Jūra. – 1999. – Sausio 2 d., 2 p.

Dienraštis „Vakarų ekspresas“. Lietuvai atgavus nepriklausomybę skaitytojų auditoriją pritraukė naujas klaipėdietiškas leidinys „Vakarų ekspresas“, vienu metu vadintas „Naujuoju ekspresu“, o po to grįžęs prie ankstesnio pavadinimo. Šį laikraštį galima laikyti savotiška Lietuvos nepriklausomybės apraiška. *„Atkūrus Lietuvos valstybę, visus politinius, ekonominius, socialinius, kultūrinius reikalus ji ėmė tvarkyti savarankiškai, o masinės informacinės priemonės galėjo tapti teisėta ketvirtąja visuomenės kontrolės valdžia. Netrukus Vilniuje, Kaune, Šiauliuose, Klaipėdoje, Panevėžyje ir kituose Lietuvos miestuose ir rajonų centruose pasirodė daug naujų laikraščių bei žurnalų“* [8].

Naujam Vakarų Lietuvai skirtam dienraščiui iš pradžių buvo būdinga straipsnių gausa. Naujo leidinio ambicijos aprėpti kuo daugiau sričių užgožė informacijos gilumą. Tą patį galima pasakyti ir apie jūrines aktualijas. Jos įkomponuotos paviršutiniškuose, nors ir gausiuose, straipsniuose, kurie dažniausiai publikuoti rubrikose „Veidu į jūrą“, „Prie jūros ir jūroje“.

1997 m. balandžio 23 d. „Vakarų ekspresas“ pradėjo leisti jūrinį priedą „Mūsų jūra“. Kurį laiką jis ėjo kaip savarankiškas leidinys, vėliau kaip dienraščio „Klaipėda“ priedas, o jo iniciatoriams – Lietuvos jūrininkų sąjungai – pasirašius sutartį su „Vakarų ekspreso“ steigėjais – UAB „Mažoji Lietuva“, tapo šio leidinio dalimi. Tuo metu redakcijoje susibūrė stipri jūrinį sektorių išmanančių žurnalistų komanda. Publikacijos jūrine tematika tapo vis gilesnės, rašiniuose buvo juntamas profesionalus požiūris į daugelį pajūrio aktualijų. Ilgainiui „Vakarų ekspreso“ kūrėjai daugiau dėmesio pradėjo skirti uostui ir jūrai. „Mūsų jūros“ leidyba nutraukta ir 1998 m. rugsėjo 7 d. pradėtas redaguoti „Vakarų ekspreso“ jūrinis priedas „Jūroje ir prie jūros“. Savaitiniame, įprastai šešių puslapių dienraščio priede publikuota įvairiausios informacijos, susijusios su jūriniu gyvenimu. Kartu su Lietuvos nepriklausomybe susibūrusi dienraščio kūrėjų komanda, leidinio puslapiuose įkomponavusi priedą „Jūroje ir prie jūros“, įdėmiai gilinosi į uosto pasikeitimus, kritiškai vertino tai, kas dar turi sąsajų su sovietmečiu, ir ypač nuodugniai analizavo inovacijas, skatinančias pajūrio ekonomikos kilimą. 2010 m. „Vakarų ekspreso“ redakcija pakeitė jūrinių aktualijų priedo pavadinimą. Nuo 2010 m. sausio 10 d. priedas leidžiamas pavadinimu „Jūros vartai“. Ilgainiui dėl didelių leidybinių kaštų sumažėjo ir paties leidinio, ir jūrinio priedo apimtys. Šiuo metu priedą įprastai sudaro 3, rečiau – 2 puslapiai. Ketvirtadieniais publikuojamas priedas kartu su visu dienraščio naujienų srautu pateikiamas leidinio redakcijai priklausančiame interneto naujienų portale *www.ve.lt*.

Televizijos laida „Lietuva – jūrinė valstybė“. 2012 m. gegužės 13 d. Lietuvos televizijos (LRT) eteryje pasirodė laida „Lietuva – jūrinė valstybė“. Ji buvo transliuojama tik vasaromis – du sezonus. Žurnalisto Henriko Vaitiekūno vedamoje laidoje žiūrovai buvo supažindinami su įvairiomis jūrinėmis sritimis: būsimų jūrininkų rengimu, medicinos sistema pajūryje, laivyba, moksliniais jūriniais tyrimais, uosto bendrovėmis ir kt. 2013 m. rugpjūčio 4 d. nacionalinio televizijos kanalo eteryje pasirodė paskutinė laida „Lietuva – jūrinė valstybė“. Nuo to laiko išskirtinai marinistinės tematikos televizijos laidų nei respublikinio masto televizijos kanaluose, nei regioninėje televizijoje nebuvo kuriama.

[8] Urbonas V. Lietuvių periodinė spauda. Trakai–Vilnius, 1995, 142 p.

Radijo stotis „Laluna“. 2011 m. radijo stotyje „Laluna“ pradėta rengti išskirtinai jūrinė rubrika „Uosto banga“. Jos autorius žurnalistas Žydrūnas Naujokas pateikia šias rubrikos atsiradimo aplinkybes ir priežastis: *„Kadangi gyvename prie jūros, tai norėjosi daugiau dėmesio skirti jūrinės valstybės įvaizdžiui stiprinti. Laidose buvo apžvelgiama Klaipėdos bei Šventosios uostų istorija, vystymasis ir ateities perspektyvos. Be to, supažindinama su uosto įmonių naujienomis bei jūrinių organizacijų veikla. Vienas iš pagrindinių akcentų – suprantamai paaiškinti apie uosto bei jame vykstančių procesų naudą gyventojams, šalies biudžetui.“*

Iš pradžių rubrika „Uosto vartai“ buvo savarankiškas ir nepriklausomas projektas, finansuojamas vien radijo stoties „Laluna“. Jau kelerius metus prie laidos gyvavimo finansiškai prisideda ir Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija. Taip rubrikos rengėjai įsipareigoja viešinti Klaipėdos uoste vykstančius procesus. „Uosto bangos“ autorius Ž. Naujokas akcentuoja, kad kartą per mėnesį analizuojami uosto krovos rezultatai ir juos lemiantys veiksniai, taip pat informuojama apie uoste vykstančius ir numatomus investicinius projektus. Tuo metu vasarą, kai pajūryje daugiau poilsiaujančių žmonių, daugiau dėmesio skiriama jūrinės kultūros ir jūrinio paveldo reikalams, taip pat pramoginei ir kruizinei laivybai. Laida trunka 5 minutes. Transliuojama du kartus trečiadieniais ir vieną kartą šeštadieniais. Nuo pagrindinės radijo informacinės laidos – žinių – rubrika „Uosto banga“ skiriasi išsamesne jūrinių aktualijų analize.

Naujienų štorme išliko stipriausi

Marinistinės žiniasklaidos raidą nulėmė istorinės, ekonominės, kultūrinės ir kitos aplinkybės, dariusios įtaką ir Lietuvos, kaip jūrinės valstybės, formavimuisi. Kartu su visa šalimi besikeičianti žiniasklaida rodo, kaip Lietuva įvairiais laikmečiais realizavo jūrinės valstybės statusą. Atspindėti jūrinės valstybės kūrimosi raidą ėmėsi ir laikraščių, ir specializuotų leidinių, televizijos ir radijo laidų kūrėjai. Tačiau išliko tik kelios marinistines aktualijas skleidžiančios žiniasklaidos priemonės, jų priedai ar rubrikos: tarptautinis verslo žurnalas „Jūra. More. Sea“, dienraščio „Klaipėda“ marinistinis priedas „Jūra“, dienraščio „Vakarų ekspresas“ priedas „Jūros vartai“ ir radijo stoties „Laluna“ laida „Uosto banga“. Jų raiška leidžia daryti išvadą, kad marinistinė žiniasklaida, būdama jūrinės valstybės komponentu, yra ir vienas svarbiausių jos įvaizdžio formavimo įrankių. Jo veiklos efektyvumą, neabejotinai, veikia marinistinės ar su jūra susijusios institucijos – jūrinės valstybės veidrodis.

Kad visuomenės informavimo priemonių turiniui įtaką daro jūrinių institucijų veikla, susijusi su darbų viešinimu ar reprezentacinės informacijos sklaida, rodo aktualijų pasiskirstymo žiniasklaidos priemonėse 2014 m. birželį–rugpjūtį stebėsena (žr. 1 pav.). Dienraščių priedų temų procentinių dažnių pasiskirstymo analizė atskleidžia, kad dienraščiai „Klaipėda“ ir „Vakarų ekspresas“, sudarinėdami jūrinius priedus, labai panašiai paskirsto temas. Didelių skirtumų tarp leidinių neįžvelgta. Tai liudija nuolatinį marinistinių ar su jūra susijusių organizacijų informacijos srautą žiniasklaidai (spaudos konferencijos, pranešimai spaudai, komentarai visuomenės informavimo priemonėms). Naujienų sraute savo gausa kiek labiau išsiskiria žinios apie uostą. Priežastį atskleidžia informacijos srauto suvestinė, parodanti, kad komunikacijos su žiniasklaida srityje lyderė yra Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija (žr. 2 pav.). Tyrimo laikotarpiu daugiausia

pranešimų spaudai išplatino Klaipėdos valstybinio uosto direkcija. Tikėtina, kad šios jūrinės institucijos pastangų rezultatas – žiniasklaidos publikacijų gausa apie uosto veiklą.

Dominuojančią poziciją ši organizacija užima ir radijo stoties „Laluna“ laidoje „Uosto banga“. Jau laidos pradžioje pateikiama informacija, kad laidą pristato Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija, yra akivaizdi nuoroda į laidos turinį ir vyraujančią tematiką. Iš tiesų, uosto direkcijos remiamoje laidoje dominuoja informacija apie uosto veiklos rezultatus, investicijas, įgyvendintus projektus ir planus. Ne tik Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcijos, bet ir kitų marinistinių organizacijų informacijos srautas žiniasklaidai yra savotiška veiklos, pasiekimų ir planų ataskaita. Jos viešinimas visuomenės informavimo priemonėse gali būti trakuojamas kaip atskirų institucijų, o kartu ir Lietuvos, jūrinės valstybės, įvaizdžio formavimo proceso dalis.

Vis dėlto jūrinių institucijų informacijos srautas – tik vienas iš veiksnių, nulemiančių visuomenės informavimo priemonių turinį. Kaip jos, šiuo atveju „Klaipėda“, „Vakarų ekspresas“ ir radijo stotis „Laluna“, konstruoja savo jūrinius priedus ar rubrikas, ne mažiau priklauso ir nuo įvykių, visuomenę labiausiai dominančių naujienų ar problemų, šalyje ir pasaulyje vyraujančių aktualijų. Nuo to, kaip visuomenės informacijos priemonės jas perteikia auditorijai, priklauso ir jos sąmonėje susiformavusio aprašomo objekto įvaizdis. Kokia žiniasklaidos raiška formuojant Lietuvos, kaip jūrinės valstybės, įvaizdį, iliustruoja ne tik temų pasiskirstymo diagramos, bet ir apžvelgiamų žiniasklaidos priemonių jūrinių aktualijų turinio analizė. Ji rodo, kad prie Lietuvos, kaip jūrinės valstybės, įvaizdžio formavimo žiniasklaida prisideda ir tikslingai, ir atsitiktinai atlikdama šią funkciją.

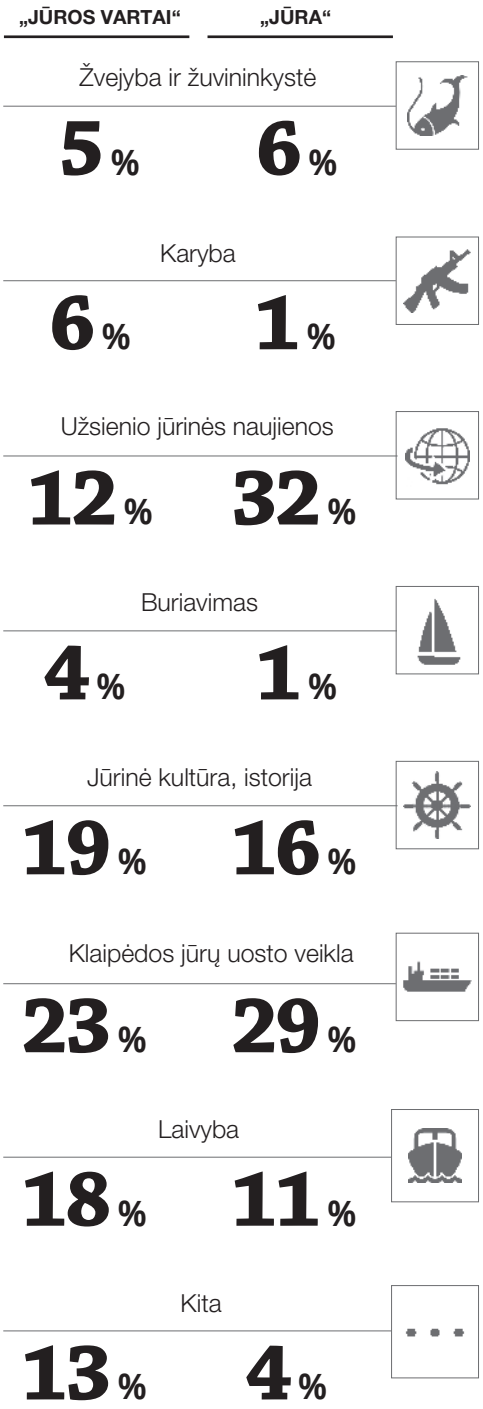

1 pav. Dienraščio „Vakarų ekspresas“ priedo „Jūros vartai“ ir dienraščio „Klaipėda“ priedo „Jūra“ temų procentiniai dažniai, 2014 m. birželis–rugpjūtis

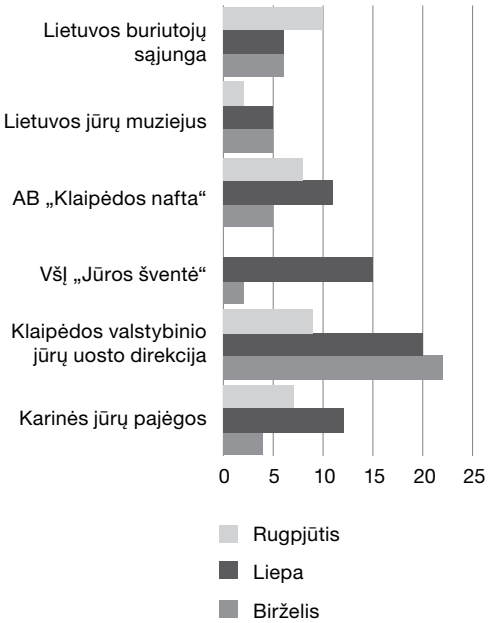

2 pav. Jūrinių institucijų komunikavimo su žiniasklaida absoliučiųjų dažnių suvestinė, 2014 m. birželis–rugpjūtis

Visuomenės informavimo priemonės siekia apžvelgti kuo platesnę temų amplitudę. Taip žiniasklaidoje formuojamas įvairiapusiškas Lietuvos, kaip jūrinės valstybės, įvaizdis. Ši įžvalga pagrindžia vietovės įvaizdžio formavimo strategijų tyrėjų išsakytą nuostatą, kad informacinėje erdvėje didžiausią įtaką valstybės įvaizdžio formavimuisi daro žiniasklaida.

Vagosim arimus ar raižysim jūrą?

Valstybės įvaizdžio kūrimo ir įgyvendinimo procese – tikslingai ar atsitiktinai – dalyvauja įvairios institucijos. Tačiau siekiant optimaliausio rezultato būtina išskirti, kurios iš jų yra paveikiausios. Apžvelgiant Lietuvos, kaip jūrinės valstybės, įvaizdžio formavimo procesus, darytina išvada, jog oficialaus – valstybiniu lygiu – nulemto sprendimo, kas turi rūpintis Lietuvos įvaizdžiu, nėra. Ši funkcija, tikslingai ar atsitiktinai, tenka marinistinei žiniasklaidai ir aktyviai veikiančioms jūrinėms organizacijoms: Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcijai, Lietuvos karinėms jūrų pajėgoms, VšĮ „Jūros šventė“, AB „Klaipėdos nafta“ (Suskystintųjų gamtinių dujų (SGD) terminalo operatorius), Lietuvos buriuotojų sąjungai, Lietuvos jūrų muziejui. Įgaliojimo formuoti šalies įvaizdį organizacijos neturi, todėl pirmiausia formuoja savąjį įvaizdį. Sujungus visų minėtų organizacijų pastangas ir žiniasklaidos veiklą gaunama visuma, kurią galima būtų vadinti jūrinio identiteto padiktuotu įvaizdžiu. O kaip tik identiteto svarbą kalbėdami apie valstybės įvaizdžio kontūrus pabrėžia ir praktikai, ir teoretikai. Ši nuostata yra svarus argumentas aktualizuoti jūrinę valstybės prigimtį. Lietuva turi visus pagrindinius jūrinei valstybei būdingus bruožus: jūrų uostą, karines jūros pajėgas, jūrinį verslą ir jūrinę kultūrą. Tai prielaida, kad tikslingai suformuotas ar stichiškai sukurtas Lietuvos įvaizdis turėtų būti siejamas su jūra. Belieka viltis, kad tie, kuriems pagaliau oficialiai bus patikėta nubraižyti šalies įvaizdžio kontūrus, suvoks, jog ne arimais, ne miškais, ne lietaus lašų surimuotu vardu esame ypatingi.

Straipsnis parengtas pagal KU absolventės Lauros Sėlenienės 2015 m. magistro baigiamąjį darbą „Lietuva – jūrinė valstybė: įvaizdžio formavimo ypatybės Klaipėdos žiniasklaidoje“.

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

Remia **Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas**

Vidmantas Matutis

Marinistinė žiniasklaida interneto erdvėse

Juozas Mažonas filmuoja saulėlydį laive Baltijos jūroje 2014 m.
Vidmanto Matučio nuotr.

Dabar kiekviena jūrinė įmonė ar įstaiga turi interneto svetainę. Beveik visos jūrų versle dalyvaujančios kompanijos ir bendrovės tokiose svetainėse iš esmės tik reklamuoja savo paslaugas ir pateikia minimalią informaciją apie savo veiklą. Čia rimtesnių žinių apie jūreivystę nerasite.

Bene pirmasis privatus tinklalapis, parodęs daugiau dėmesio Lietuvos ir pasaulio jūreivystės bei buriavimo istorijai, jūriniam buriavimui, įsteigtas prieš kelerius metus, priklauso ne tik jachtą, bet ir rašomąją plunksną įvaldžiusiam aistringam buriuotojui Artūrui Dovydėnui. Jis yra dviejų vadovėlių – buriuotojams ir pramoginių laivų škiperiams, taip pat vienos grožinės knygos autorius.

Lietuvos buriuotojų sąjungos skelbtais duomenimis, šiuo metu veikia 13 buriuotojų klubų tinklalapių, 7 atskirų jachtų tinklalapiai ir 10 asmeninių svetainių bei tinklaraščių. Sprendžiant iš apsilankymų svetainėse statistikos ir jose vykstančių forumų dalyvių populiariausi yra šie: „Vėjo pamušalai“ – Klaipėdos buriuotojų tinklaraštis, „Ant bangos“ – buriuotojo Roko Arbušausko tinklaraštis ir „Nautical“. Šie tinklaraščiai nuolat papildomi nauja informacija apie įvairius jūrinius atsitikimus Lietuvoje ir pasaulyje, juose aptariami jūrinės kultūros, Lietuvos, kaip jūrų valstybės, įvaizdžio reikalai.

Jau kurį laiką gyvuoja marinistinis tinklaraštis „Marinus visus“ ir jo atmaina puslapis „marinusmediaprojects.com“. Juos įkūrė marinistikos žurnalistų klubo „Marinus“ ir LŽS Klaipėdos apskrities skyriaus narys, profesionalus kino operatorius Juozas Mažonas. Apie šio tinklaraščio turinį galima spręsti iš jo rubrikų: „Jūrinis įvaizdis ir marinistika“, „Jūreivystės istorija, žymūs jūrininkai, marinistai, tradicijos“, „Kelionės burlaiviais ir jūrų stichija“, „Rekordai ir jūra“, „Iš Neptūno archyvo“. Jame taip pat pristatoma „Marinus“ klubo veikla, pateikiama nuotraukų ir filmuotų siužetų jūreivystės bei buriavimo tema.

Profesionalus kino dokumentalistas J. Mažonas yra sukūręs ir savo archyvuose sukaupęs šimtus filmuotų siužetų, kurie buvo rodomi marinistinėse TV laidose „Jūros spalvos“, „Jūra“. Jos daugiau nei dešimtmetį buvo transliuojamos per BTV, LNK, TV3 ir LTV kanalus.

Savarankiškai nardyti į interneto erdves paleistas „Klaipėdos“ laikraščio priedo „Jūra“ interneto portalas „jura24.lt“. Vizualiai įspūdis nėra blogas. Dominuoja straipsniai apie uosto verslą, laivybą, žmones, užjūrį ir įvairios jūrinės istorijos.

2014 m. Lietuvos marinistikos žurnalistų klubas „Marinus“ sukūrė jūrinės informacijos interneto svetainę „Albatrosas.lt“. Šios svetainės redaktorius yra žurnalistas Vidmantas Matutis. Svetainė apima pačias įvairiausias Lietuvos ir pasaulio jūrinės sklaidos temas. Čia ir įvairus jūrinis verslas, pramogos, paveldas, tradicijos, žmonės, marinistika, akiračiai. Svetainėje pateikiama ir filmuotų jūrinių siužetų. Visa apimtimi PDF formatu pristatomos ir kai kurios „Marinus“ klubo išleistos knygos. Iš esmės Lietuvoje šiuo metu tai vienintelė tokio tipo jūrinės tematikos svetainė.

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

Remia **Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas**

Gediminas Pilaitis

Meilė vėjui – jūroje ir krante

Buriuojanti redaktorė tvirtai laiko žurnalo vairą ir svajoja apiplaukti pasaulį

Žurnalo „Vėjo!3“ redaktorės Eglės Vankevičės šūkis „Už meilę vėjui“ *Asmeninio archyvo nuotr.*

„Dar nesijaučiu esanti gera buriuotoja gal todėl, kad jūroje dažniau laikau fotoaparatą, užrašų knygelę, o ne vairaratį. Tačiau aš ir nesiekiu tapti kapitone“, – sako iš Suvalkijos kilusi žurnalistė Eglė Vankevičė, pamilusi jūrą ir jachtų bures. Buriuoti ji pradėjo dirbdama „Klaipėdos“ dienraščio „Jūros“ priede. Buriavimo entuziazmo neužgesino nei šaltos bangos, nei nemalonūs jūros ligos simptomai. Žurnalistė ne tik buriuoja, bet ir yra vienintelio Lietuvoje žurnalo buriuotojams „Vėjo!3“ redaktorė. Buriavimu domisi nemažai kolegų – Kauno mariose kasmet vyksta smagios žurnalistų regatos.

Kaip sumanėte leisti žurnalą buriavimo sporto profesionalams bei mėgėjams ir kas buvo tie pirmeiviai? Tikriausiai žinojote, kad ir anksčiau būta panašių, bet ne itin sėkmingų bandymų?

Idėja kilo prieš penkerius metus. Du patyrę buriuotojai – legendinės klaipėdiečių sportinės jachtos „Lietuva“ kapitonas Osvaldas Kudzevičius ir tuometinis jachtos „Tojana“ kapitonas Darius Gerasimavičius vieną šaltą spalio vakarą pasikvietė mane pasikalbėti. Jų galvose, regis, jau seniai kirbėjo mintis, jog buriuojantiems lietuviams reikėtų solidaus specializuoto leidinio.

Mėginta ir anksčiau leisti tokį žurnalą buriuotojams. Jis vadinosi „Ant bangos“ – storas, gražiai apipavidalintas, informatyvus, tačiau dienos šviesą išvydo tik keli numeriai. Todėl tie vyrai Klaipėdoje ir susirado mane, jau šiek tiek buriavusią žurnalistę, ir pasiūlė tapti naujo leidinio redaktore. Neabejodama sutikau, juk tai puiku – rašyti apie savo pomėgį!

Prie komandos prisijungus gabiam dizaineriui Liudui Parulskiui, gimė pirmasis žurnalo „Vėjo!3“ numeris. Turinį formuoti nebuvo sunku, tačiau platinimas, reklamos ir rėmėjų paieška, leidinio reklama buvo lyg neatrasta žemė. Pradėjome tuo domėtis, subūrėme neblogą komandą.

Didelė paspirtis buvo buriuojančių žurnalistų Naglio Šulijos, Igno Krasausko, buriavimo mokyklos įkūrėjo ir rašytojo Artūro Dovydėno, laivų konstruktoriaus Gvido Misiūno, jūrų istoriko Romualdo Adomavičiaus, buriuojančio literato Rimtauto Rimšo, pasaulį apiplaukusio Andriaus Varno ir jo dukters Rasos Varnaitės, buriuotojo Romo Janušausko ir daugelio kitų entuziastų rašiniai.

Kokia žurnalo skaitytojų auditorija, apie ką rašote? Ar jaučiate, kad Jūsų veikla vienaip ar kitaip žmones artina prie vandens, vienija buriuotojų bendruomenę?

„Vėjo!3“ skirtas visiems savo laisvalaikį ant vandens leidžiantiems buriuotojams, pramoginių laivų savininkams, burlentininkams, banglentininkams, jėgos aitvarų mėgėjams. Rašome ir apie žiemos buriavimą vėjaračiais. Nors žurnalo turinys labiau orientuotas būtent į buriuotojus, manau, jį įdomu atsiversti ir kitiems judresniems, buriavimo sportui prijaučiantiems žmonėms.

Publikuojame įdomiausių kelionių aprašymus, primename buriavimo istoriją, jūrinę kultūrą, buriuotojų labiausiai puoselėjamas vertybes.

Skilties „Pirmosios burės“ rašiniai skiriami jaunesniems arba tik pradedantiems buriuoti – aiškiname buriavimo teoriją. Žurnale netrūksta aktualių straipsnių apie olimpinį buriavimą, perspektyvas, pokalbių su garsiais buriuotojais.

Pristatydami kitų šalių uostus, skatiname žvelgti į horizontą, keliauti jūromis ir vandenynais. Skiltyje „Laivų bandymai“ pristatomos naujos jachtos, aprašomi jų pranašumai ir trūkumai. Žurnale buriuotojai randa patarimų, kaip prižiūrėti savo jachtas, remontuoti variklį. Gurmanus domina skiltis „Laivo virtuvės“, publikuojami humoristiniai tekstai apie įvairius nuotykius regatose.

Siauresnei auditorijai skirtas žurnalas yra ketvirtinis, tiražas nedidelis. Kasmet organizuojame akciją „Metų buriuotojų apdovanojimai“. Iš pradžių buvusi nedidelė sueiga per kelerius metus išaugo į smagų ir prasmingą renginį, sutraukiantį apie 400 buriuotojų: apžvelgiamas praėjęs sezonas, pasiekimai, apdovanojami aktyviausi buriuotojai, jų šeimos, pagerbiami ir senjorai, ir jaunimo atstovai. Tokie renginiai dabar vyksta ne bet kur, o Vilniaus rotušėje.

Dar viena svarbi žurnalo iniciatyva – kasmetinis buriavimo nuotraukų konkursas, sulaukęs didelio populiarumo, nes buriuotojai mėgsta fotografiją. Pradėjome organizuoti regatas Elektrėnuose. Tokie renginiai vienija, leidžia pamatyti ne tik „savąjį krantą“. Stengiamės pastebėti visus žmones, kurie prisideda prie buriavimo populiarinimo. Jeigu buriuojantys lietuviai jaučiasi kaip bendruomenė, vienijama meilės vėjui, manau, jog tai – šioks toks ir mūsų, žurnalo leidėjų, veiklos indėlis.

Anksčiau būta nemažai buriavimui, o ypač kreiseriniam, neabejingų žiniasklaidininkų. Kai kurie jų išmėgino jėgas regatose, dalyvavo pirmuosiuose ritualiniuose Lietuvos jachtų žygiuose per Atlantą ir aplink Žemės rutulį. Kokie žurnalistų ir buriuotojų santykiai dabar?

Tradicijos neblėsta, nemažai mano kolegų domisi buriavimu. Kauno mariose kasmet vyksta smagios žurnalistų regatos – dėl prizų varžosi „TV3“, „Delfio“, „Lietuvos ryto“, „15 min.“, „Verslo žinių“, sporto leidinių komandos. Lietuvos marinistikos žurnalistų klubo „Marinus“ nariai praeityje skersai išilgai išraižė kone visą Baltijos jūrą. Ir dabar aktyviai buriuoja Edmundas Jakilaitis, Darius Ratautas, Naglis Šulija, daugelis kitų žurnalistų.

Žiniasklaida nušviečia svarbiausius buriavimo įvykius. Nuostabi „Tūkstantmečio odisėjos“ žiniasklaidos kampanija – apie jachtos „Ambersail“ žygį aplink pasaulį tada sužinojo visa Lietuva. Beveik visose jachtos yra savieji „atstovai spaudai“ – pateikia naujienas iš varžybų, kelionių, fiksuoja vaizdus. Savaitinėje Kuršių marių regatoje viena diena skiriama žiniasklaidai. Ten irgi vyksta žurnalistų regatos. Manau, kad buriuotojų ir žurnalistų santykiai – kuo puikiausi.

Kokie vėjai Jus nubloškė į jachtas, kodėl taip žavitės buriavimu, o ne kokia nors kita dailiajai lyčiai įprastesne veikla?

Buriuoju ne taip jau ir seniai – nuo 2008-ųjų, kai dirbau dienraštyje „Klaipėda“, kuris leido priedą „Jūra“. Man, į pajūrį atvykusiai iš Suvalkijos lygumų, uostas ir laivai buvo tikras nuotykis. Nieko neišmaniau, bet norėjau sužinoti daugiau. Kartą redaktorius pasiuntė į jachtą „Lietuva“ pasikalbėti su jos kapitonu O. Kudzevičiumi. Šis man ir pasiūlė išmėginti jėgas jūroje. Pavasarį šveičiau burlaivio bortus, o paskui leidausi į savo pirmą kelionę burlaiviu iš Liverpulio iki Norvegijos.

Šioje kelionėje užklupo audra, buvo labai bloga, jūroje reikėjo ištverti savaitę. Nusiminusi skaičiavau valandas, kada pasirodys krantai, ir galvojau: „Na, pabandžiau kartą, bet tai – tikrai ne man.“ Grįžus namo sunkumai kažkodėl greitai pasimiršo – džiaugiausi nuostabiu gyvenimo nuotykiu. Paskui dar ne kartą buriavau jūroje kaip „Lietuvos“ įgulos narė ir kaip žurnalistė.

Dar nesijaučiu esanti gera buriuotoja gal todėl, kad jūroje dažniau laikau fotoaparatą,

Žurnalistė Eglė Vankevičė Suvalkijos lygumas iškeitė į Baltijos platybes
Asmeninio archyvo nuotr.

užrašų knygelę, o ne vairaratį. Tačiau aš ir nesiekiu tapti kapitone.

Kažkada man irgi teko šiek tiek pakilnoti bures jūrose. Regėjau šėtoniškų vaizdų – stipriausi vyrai, bangų suraityti, tysodavo denyje kaip pelų maišai. Gal moterys atsparesnės jūrligei?

Jūrligė – pati įdomiausia pasaulyje liga, nes pasveiksti tą pačią akimirką, vos tik kojos paliečia žemę. Slogius pojūčius nusveria jachtose tvyranti komandinė dvasia ir atsakomybė. Kartais pykdavau – visą dieną šveiti laivą, užsiimi rutininiais reikalais... O paskui suvokiau, kad viskas čia svarbu – bet koks neatliktas darbelis, ne vietoje paliktas daiktas jūroje per audrą gali prišaukti nelaimę.

Man patinka buriuoti, nes tai smagios išvykos, nauji uostai ir šalys, pažintys, o aš esu aistringa keliautoja. Vienas svarbiausių buriavimo pranašumų – gyvas ryšys su žmonėmis, jeigu tik neplauki vienas. Buriuodama sutikau daugybę įdomių žmonių, kurie tapo mano draugais. Tai labai vertinu.

Jachtoje „Lietuva“, kai ji plaukė aplink pasaulį, irgi buvo moterų – įgulos narių. Viena lenkaitė jūrų skautė, o kita – lietuvaitė iš Bostono Reda Veitaitė. Pastaroji plaukė nuo Keiptauno iki Klaipėdos. Kaip vertinate tokias narsuoles? Ar leistumėtės į panašias keliones?

Tuomet „Lietuvai“ vadovavo dabar jau šviesios atminties kapitonas Steponas Kudzevičius. Man į atmintį įsirėžė jo žodžiai: „Mūsų įguloje nėra vyrų ir moterų, yra tik įgulos nariai.“ Šioje jachtoje visuomet tvyrojo išmintingos demokratijos ir lyčių lygybės atmosfera – įguloje dažnai merginų būna daugiau nei vaikinų. Gal jos nėra tokios atsparios, bet smalsesnės, noriai visko mokosi.

Dar sovietmečiu lietuvės buriavo. Ir dabar merginos varžosi regatose. Greičiausių burlaivių lenktynėse aplink pasaulį „Volvo Ocean Race“ didžiausio dėmesio sulaukė moterų komanda „SCA“. Lietuvos buriavimo padangėje ryškiausia žvaigždė – olimpietė Gintarė Scheidt.

Aišku, kaip ir visi buriuotojai, aš taip pat norėčiau leistis į ilgą ilgą kelionę burlaiviu su ištikimais draugais. O jeigu dar pavyktų per visus vandenynus apsukti ratą aplink Žemės rutulį, tai būtų tiesiog fantastiška patirtis. Tik kol kas tai – tiktai svajonės. Bet kartais jos pildosi...

Sugrįžkime prie ankstesnės temos – kodėl pasirinkote žurnalo, o ne interneto

svetainės variantą virsmo laikais, kai popierinei žiniasklaidai pranašaujamas neišvengiamas galas?

Norėjome, kad žurnalas įgytų vertę, o popierius iš dalies ją sukuria. Aišku, svarbu ir turinys, bet argi nesmagu apčiuopti savo darbo vaisius, palaikyti rankose. Norėjome, kad žurnalas gulėtų kiekvienoje jachtoje, kad buriuotojai jį galėtų paimti į rankas ir skaityti išplaukę į ilgesnę kelionę, kai negalima arba sudėtinga prisijungti prie interneto.

Dabar spausdinti žurnalus – prabanga, jeigu nori, kad ir popierius, ir reprodukuojami vaizdai būtų kokybiški, glostytų akį. Deja, vis labiau krypstame į internetą. Žurnalo svetainėje *www.vejo3.lt* pateikiamos aktualiausios ir karščiausios žinios. Atrodo, jog tolesnę žurnalo ateitį teks sieti su internetu, galbūt elektronine versija tik dėl to, kad popieriniai leidiniai vis rečiau perkami.

Gilesnių jūreivystės tradicijų kraštuose leidžiami sporto žurnalai, solidžių laikraščių priedai išmarginti prabangių jachtų, katerių, burlenčių, aprangos, avalynės šiuolaikiškų navigacijos prietaisų reklama, neretai užgožiančia žurnalistų publikacijas. Ką apie tai manote?

Reklama būtina leidiniui, jeigu nori išsilaikyti. Tačiau pas mus nėra daug vandens sporto reikmenų, aprangos, paslaugų, jachtklubų, kitokių su buriavimu susijusių produktų platintojų, nėra jachtų gamintojų atstovų, todėl su reklama striuka. Yra ir kita medalio pusė – reklama bent jau neužkloja mūsų žurnalo turinio. Tik leidėjai, deja, dėl to nedžiūgauja.

Gal ne viskas taip blogai, prisiminus, jog vienas netgi solidžių nacionalinių dienraščių sumanytas sporto leidinys išsikvėpė ir bankrutavo, o Jūsų laivas plaukia. Ilgiau gyvuoja valdžios įstaigų, organizacijų leidžiami žurnalai, bet jų redaktoriai turi visaip pataikauti rėmėjams. Kokia Jūsų žurnalo sėkmės paslaptis, ar tenka laviruoti prieš vėją?

Sulaukėme skaitytojų palaikymo, bet mums nelengva. Dažnai išsilaikome ant vandens tik dėl kartais, atrodytų, donkichotiško komandos užsidegimo ir užsispyrimo. Jeigu tai – žurnalo sėkmė, vadinasi, jos paslaptis yra beatodairiškas darbas ir nesibaigiantis entuziazmas.

Tarpukariu leisto žurnalo „Jūra“ žurnalistai irgi nestokojo entuziazmo – Klaipėdos uoste švartuodavo laivus, kad užsidirbę pinigų galėtų atsiskaityti už tiražą su „Ryto“ spaustuve. Niekas šio žurnalo nerėmė, o jis buvo itin populiarus, skaitomas ir vertinamas net iki šiol.

Ir dabar rėmėjų nėra daug. Mes taip pat ne vien tiktai iš žurnalistikos gyvename, leidyba nėra vienintelė veikla. Galbūt esame mažiau priklausomi nuo rėmėjų, tačiau tą laiką, kurį galėtume skirti šeimoms, savo pomėgiams, tenka aukoti žurnalui. Tokia yra nepriklausomo žodžio kaina.

Laisvas žodis sklinda ir kitokiais kanalais. Buriuotojų bendruomenėje yra nemažai išprususių, gabių, plunksną puikiai valdančių tinklaraštininkų – kone kiekviena jachta įkūrusi savo svetainę internete. Palaikau tinklaraštininkus, kuo daugiau mes kalbėsime apie buriavimą, tuo jis bus populiaresnis.

Nuo burių pasaulio nutolusiems žmonėms galbūt ne visiškai suprantamas Jūsų redaguojamo žurnalo pavadinimas („Vėjas“ su skaičiumi 3). Kodėl jis yra toks, o ne kitoks?

Buriuotojų jis nė kiek nestebina, nes atkartoja visiems gerai žinomą ritualinį šūkį „Gero vėjo“. Kai jo linkima, buriuotojai paprastai atsiliepia ne vieną, o tris kartus, sušunka iš visų plaučių: „Vėjo, vėjo, vėjo!“ Todėl truputį modifikavę šūkį žurnalą pavadinome „Vėjo!3“. Be vėjo niekur nenuplauksi. Kalbėdami apie orus buriuotojai galvoja ne apie giedrą dieną, o koks vėjas pūs į bures. Jūroje jie gali ištverti stipriausias audras, bet nesulaukę vėjo žiauriai kankinasi.

Toks žurnalo pavadinimas tiesiog įpareigoja nenuleisti burių, todėl linkiu gero vėjo – tokio, kuris leidėjų įgulai ir jos kapitonei padėtų įgyvendinti visas svajones.

Buriuotojams skirtas žurnalas „Vėjo!3“ sėkmingai leidžiamas penkerius metus
E. Vankevičės nuotr.

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

Remia **Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas**

Jolanta Beniušytė

Nuo „Lietuvos jūreivio“ iki kinų kalba leidžiamo žurnalo „Jūra Mope Sea“

Jūra nuo kranto
Vyto Karaciejaus nuotr.

Jūrų informacijos centro Klaipėdoje direktorės ir tarptautinio verslo žurnalo „Jūra Mope Sea“ leidėjos Zitos Tallat-Kelpšaitės jūrinė karjera prasidėjo beveik prieš 40 metų. Sudėliojusi visas savo komandiruotes, Zita suskaičiavo, kad jūrų platybėse ant vandens praleido bemaž dvejus metus. Šiandien šios talentingos žurnalistės ir verslininkės keturiomis kalbomis (anglų, kinų, rusų ir lietuvių) leidžiamas žurnalas žinomas pasaulio verslo sluoksniuose, o Kinijos verslo portale „ebizchina“ jis jau kelerius metus išlieka skaitomiausių publikacijų dešimtuke.

„Ką jūs prarandate? Nieko, išskyrus kasdienį nuobodulį!“

Dabar Z. Tallat-Kelpšaitė ne plaukioja laivais, o skrenda lėktuvais į tarptautines parodas, verslo forumus, konferencijas Kinijoje, Indijoje, Kanadoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, Didžiojoje Britanijoje, Turkijoje, Kazachstane, Azerbaidžane, Turkmėnistane ir kitose Azijos bei Europos šalyse. Verslo kelionėse, į kurias leidžiasi su pilnais lagaminais savo žurnalų, klaipėdietė žurnalistė praleidžia beveik pusmetį per metus. Lyg savotiška Lietuvos ambasadorė kolegė Zita keliaudama pristato Lietuvą, kaip bendradarbiauti ir investuoti patrauklią jūrų ir tranzito valstybę, turinčią neužšąlantį, nuolat besiplečiantį, modernų Klaipėdos uostą ir jame dirbančias įmones.

Į jūros verslo sūkurius Zita nėrė spontaniškai ir daug nesvarsčiusi. Klaipėdoje 1978 m. įsikūrusio savaitraščio „Lietuvos jūreivis“, spausdinto lietuvių ir rusų kalbomis, redaktorė Valerija Gerža pakvietė ją dirbti redaktorės pavaduotoja. Anuomet Z. Tallat-Kelpšaitė dviese su redaktoriumi Kostu Kauku leido žinybinį statybos tresto laikraštį „Statybininko žodis“. Tuo metu ji buvo ir aktyvi Lietuvos žurnalistų sąjungos Klaipėdos skyriaus narė, vadovavo miesto jaunųjų žurnalistų sekcijai.

„Pasiūlymas labai nustebino, nes anais laikais daug metų reikėjo triūsti redakcijoje, pereiti visas pozicijas, kad artėdamas prie pensijos gautum redaktoriaus pavaduotojo postą. Susitikome su V. Gerža simbolinėje vietoje – prie Liudviko Stulpino namelio. (Tada jis dar taip nevadintas ir tik gerokai vėliau Leningrado (dabartinis Sankt Peterburgas) karo istorijos muziejuje man teko ieškoti pirmojo Lietuvos jūrų kapitono biografijos faktų ir drauge su kitais entuziastais rūpintis jo atminimo įamžinimu.) Man dar nespėjus apmąstyti tokio netikėto pasiūlymo, Valerija pasakė: „Zita, sutikite. Pagalvokite, ką gi jūs prarandate? Nieko, išskyrus kasdienį nuobodulį!“ Žodžiai buvo taiklūs tarsi Viliaus Telio strėlė. Ko jau ko, o nuobodulio iš gyvenimo tikrai nesitikėjau. Sutikau akimirksniu. Visuomet būsiu dėkinga Valerijai už šį mano gyvenimą teisinga linkme pasukusį sakinį. Jį prisimenu, kai iškyla kokia nors abejonė, ir visuomet renkuosi ne kasdienį nuobodulį, o iššūkį. Daug išmokau iš Valerijos. Ji buvo puiki žurnalistė, išmintinga ir labai aštraus proto moteris. Mūsų ryšiai nenutrūko ir jai pasitraukus iš aktyvios veiklos. Vėliau, kai pradėjau leisti savo žurnalą, ji sveikino mane ir palaikė: redaguodavo tekstus rusų kalba ir rašė puikias, žaismingas ekonomikos apžvalgas. Išvykus jai gyventi į Rusiją, mūsų bendravimas tapo retesnis, bet visuomet šiltas ir pagarbus“, – pasiūlymą dirbti jūriniame savaitraštyje prisiminė Z. Tallat-Kelpšaitė.

Pirmas reisas – paskutiniu garlaiviu į Ispaniją

Smarkiai karjeros laiptais palypėjusi Zita kartu su redaktore dirbo mėnesį. Išleido tris ar keturis pirmuosius „Lietuvos jūreivio“ numerius, kai vieną dieną V. Gerža pareiškė: „Aš išeinu mėnesiui į jūrą, jums teks leisti laikraštį.“

„Tuo metu Jūrų prekybos uoste įsikūrusioje redakcijoje dirbo bene septyni darbuotojai. Man tai buvo iššūkis: iki tol nebuvau vadovavusi kolektyvui. Didžiulė problema atrodė ir laikraščio maketavimas. Jis turėjo būti be galo

tikslus, nes tekstai tuo metu buvo renkami linotipu – tokia rinkimo mašina, kur raidės į vientisą eilutę buvo liejamos iš karšto švino. Reikėjo tiksliai apskaičiuoti, kiek eilučių tilps į matricą. Net menkiausia klaida – ne vietoje prikabinta nosinė ar padėtas kablelis reiškė papildomą spaustuvininkų darbą su karštomis švino eilutėmis. Spaustuvininkai nevertino tokių redaktorių, dėl kurių neišmanymo ar aplaidumo jiems tekdavo po kelis kartus perrinkti tekstą. Man – ir patirtimi, ir amžiumi jaunai vadovei – tai buvo tikras išbandymas. Tačiau susitvarkėme – kol redaktorė plaukiojo ir rašė kelionės reportažus, išleidome, regis, keturis savaitraščio numerius. Grįžusi redaktorė į jūrą bemat išsiuntė mane. Tai nebuvo šiaip pasiplaukiojimas. Pradėdama leisti jūrinį savaitraštį, V. Gerža įtikino Lietuvos jūrų laivininkystę, kuri finansavo leidinį, siųsti laikraščio žurnalistus į jūrą, kad jie susipažintų su jūrininkų darbu ir gyvenimu, išsiaiškintų ir suprastų jų problemas, o ne iš paplūdimio žvelgdami į banguojančią jūrą rašytų romantiškus svaičiojimas, kas labai dažnai pasitaikydavo, o ir dabar pasitaiko jūros nepažįstančiųjų rašiniuose. Kadangi tais laikais joks pašalinis žmogus į laivą negalėjo patekti, buvo susitarta, kad į jūrą plaukiantiems žurnalistams bus išrašyti jūreivių pasai. Taigi pagal rangą redaktorė gavo vyresniojo kapitono padėjėjo pasą, aš – antrojo šturmano pasą, o korespondentai, jei neklystu, tapo eiliniais jūrininkais. Taip prasidėjo mano jūrinė karjera.

Plaukiau paskutiniuoju akmens anglis gabenančiu ir anglimis kūrenamu garlaiviu „Jelec“ į Ispanijos Pasaches uostą, kur laivas netrukus turėjo būti supjaustytas į metalo laužą. Visą kelią jūrininkai mašinų skyriuje kastuvais žėrė anglis į pakurą. Ištyrinėjau tą garlaivį nuo mašinų skyriaus iki kapitono tiltelio. Prisimenu kiekvieną jo užkaborį. Laivą, su kuriuo baigėsi visas garlaivių laivybos istorijos etapas, įamžinau savo pirmojoje knygelėje, pavadintoje „Jūra motule“, o „Lietuvos jūreivyje“ vienas po kito buvo spausdinami reportažai iš jūros, nes mano plaukiojimai nesibaigė „Jelecu“. Paskui buvo kiti laivai, kiti maršrutai, kitos istorijos.

Darbas „Lietuvos jūreivyje“ nė iš tolo nepanešėjo į kasdienę nuobodybę. Jis pravėrė duris į kitą iki tol nepažintą, net nematytą pasaulį ir skatino mąstyti, kodėl mes gyvename kitaip. Durys iš tikrųjų buvo tik pravertos, nes ir vaikščiodama laisvų miestų gatvėmis nesijaučiau visiškai laisva. Iš laivo galėjome išeiti tik pagal „politruko“ (kapitono padėjėjo politiniams reikalams) sudarytą sąrašą ir tik trise. Vienas iš trijulės paprastai būdavo saugumo patikėtinis. Niekada negalėjai žinoti kuris. Kartą netyčia, o gal pasąmonės gelmėse ir tyčia, nes įkyrėjo tas grupinis vaikščiojimas, atsiskyriau nuo paskirtos trijulės ir grįžau į laivą kitu keliu. Neįsivaizduojate, koks kilo sąmyšis ir kiek pylos gavau nuo kapitono. Manau, kad ir mano saugumietis gavo. Visa laimė, kad tai neužvėrė man tolesnių galimybių plaukioti. Mane saugojo Valerijos autoritetas. Vėliau buvau drausmingesnė, stengiausi nepridaryti rūpesčių Valerijai, kuri už mus visus išplaukiančius laidavo savo žodžiu ir savo karjera.

Su V. Gerža kartu dirbome beveik dešimt metų. Paskui ji išvyko į Maroką jo gyventojų mokyti rusų kalbos. Su naujuoju redaktoriumi Edmundu Veckumi taip gerai kaip su Valerija nesutarėme, todėl po kurio laiko aš pasitraukiau iš „Lietuvos jūreivio“. Netrukus pradėjau dirbti „Tarybinės Klaipėdos“, vėliau tapusios „Klaipėda“, dienraštyje. Čia dirbdama taip pat turėjau galimybę plaukioti daugiausia žvejybos laivais ir rašyti apie jūrą“, – pasakoja žurnalistė.

Mauritanijos zonoje – pusmetį

1990–1992 m. Klaipėdoje buvo labai įtempti, kūrėsi jauna Lietuvos valstybė, raudonosios TSRS vėliavos į lietuviškas trispalves laivų stiebuose buvo keičiamos tiesiog jiems beplaukiant.

„Kartu su operatoriumi Juozu Mažonu (ilgametis LŽS Klaipėdos apskrities skyriaus narys – aut. past.) nusprendėme, kad reikia paruošti reportažų televizijai, papasakoti ir parodyti, kokiomis nuotaikomis tuo permainingu laikotarpiu gyvena Lietuvos laivų įgulos. Su vienu iš didžiųjų žvejybos tralerių išplaukėme į Atlanto vandenyną. Tikslas buvo parodyti, kaip gyvena žvejai, dirbantys Mauritanijos zonoje – taip buvo vadinamas šis žvejybos kvadratas Atlanto vandenyne. Ten žvejojantys laivai paprastai dirbdavo pusmetį, sugautą laimikį atiduodami atplaukiantiems transporto laivams, paskui grįždavo į bazę Gran Kanarijos saloje Las Palme arba į kitus Kanarų salų uostus, laivas po reiso būdavo remontuojamas, pasikeisdavo įgula ir vėl į Mauritanijos zoną. Kiti laivai su pilnais žuvų triumais plaukdavo į Klaipėdą. Mūsų filmavimo grupė ketino padirbėti mėnesį ir grįžti su kuriuo nors reisą baigusiu laivu. Mauritanijos zonoje laivų buvo apstu. Tačiau baigiantis mūsų mėnesiui, kaip tyčia, neatsirado nė vieno, kuris suktų Kanarų salos link. Po kažkokio nesėkmingo laikotarpio buvo užtikti gausūs telkiniai, ant laivų denių traukiami pilni žuvų tralai, darbas virte virė ir niekas neskubėjo į uostą. Žvejybos laivyno organizacijos vadai nusprendė, kad jeigu jau žurnalistai su plunksnomis ir kameromis išplaukė į jūrą ir nėra galimybių jų pargabenti atgal, tad tegul pasidarbuoja ne viename, o keliuose laivuose.

Ir prasidėjo mudviejų su Juozu odisėja. Nors ir neteko užlydyti ausų vašku kaip Odisėjo jūrininkams, idant neišgirstume paslaptingųjų sirenų, tačiau Sacharos dykumos smėlio daina ne mažiau pavojinga už sirenų šauksmą, o Mauritanijos Nuadibu uosto žavingos maurės vaišės buvo ne blogesnės už Kirkės puotą. Betgi mes išlikome atsparūs visokiems pavojams bei gundymams ir be jokių nuostolių, tačiau turėdami puikios filmuotos medžiagos grįžome į savo laivą. Atlanto vidury pakeitėme dislokacijos vietą. Gaila, kad to niekas nenufilmavo. Iki išmaniųjų telefonų su filmavimo kameromis dar trūko beveik poros dešimtmečių.

O būdavo taip... Du supertraleriai iš lėto plaukia vienas prie kito, susigretina bortais ir taip stengiasi kuo ilgiau išsilaikyti vienas šalia kito. Tada prie krano gervės prikabinamos trys grandinės, o prie jų pritvirtinama didžiulė padanga. Ant tos padangos turėjome stovėti mudu su Juozu su visa savo asmenine manta, filmavimo įranga ir labai skirtingomis svorio kategorijomis. Bangos smarkiai siūbavo abu laivus. Atsiglėbesčiavę su vos ne šimtu įgulos narių, su kuriais jau buvome tapę tarsi viena šeima, atsistojome ant tos padangos, įsitvėrėme į grandines. Operacijai vadovaujančiam bocmanui sukomandavus „vira“ (aukštyn), palengva atsiplėšėme nuo namais buvusio laivo denio. Padanga gerokai krypo į Juozo pusę. „Vira, vira“ ženklus rodė bocmanas, mudu su Juozu tarsi laikrodžio švytuoklė švytavome tarp dviejų bortų, o tarp jų kunkuliavo nenuspėjamos gelmės ir neapsakomai gražus Atlantas. Žvelgdama žemyn po padanga mačiau tik jį – paslaptingą ir galingą vandenyną. Kito laivo denis dar taip toli... „Maina, maina“ (žemyn) vėjas atnešė mus priimančio laivo bocmano žodžius, ir gervė pamažu nusviro žemyn. Mus sugriebė

kelios poros tvirtų laukiančių rankų... Vėl jaučiau denį po kojom. Jūroje tai ir namai, ir žemė, ir tėvynė.

Tą jausmą patyriau gal šešis ar septynis kartus, jei neklystu, per tiek laivų mes perėjome Atlante. Galiausiai grįžome į Las Palmą tikėdamiesi tuoj pat plaukti namo. Reikėjo skubėti: Juozo laukė dar nematytas klajonių metu gimęs ketvirtasis sūnus ir jo kantrioji Penelopė, o man reikėjo suspėti į savo pirmagimio abituriento išleistuves. Tačiau jūrų dievai nusprendė kitaip. Nuostabiajame Las Palme jie mus paliko visam mėnesiui nutarę, kad reikia suremontuoti namo plaukiantį laivą. Čia praleidome visą mėnesį ir patyrėme daugybę nuotykių. Nors buitis buvo nelengva – remontuojamame laive gyvenome be vandens, tad praustis ir visiems kitiems reikalams reikėjo leistis žemyn tarsi iš penkto aukšto ir eiti tolokai į krantinę, tačiau iš esmės tai buvo puikus laikas. Čia susipažinome su Kanaruose gyvenančia dainininkų Algio ir Liudos Frankonių šeima. Jie savo bendrą karjerą pradėjo plaukiodami ir koncertuodami jūrininkams. Laivuose jūrininkai šiltai prisimindavo šią dainuojančią porą, o Las Palme gyvenantys Frankoniai dažnai aplankydavo iš jūros į uostą grįžusius jūreivius. Kanaruose sukūrėme filmą apie dainuojančią Frankonių šeimą. Filmuodami apkeliavome daug nuostabių salos vietų.

Iš Klaipėdos išplaukėme žiemos pradžioje, o grįžome jau pavasariui baigiantis. Tai buvo nepamirštama kelionė, kurios metu sutikome daugybę puikių žmonių, išgirdome įdomiausių istorijų, parsivežėme daug filmuotos medžiagos ir sukūrėme keletą laidų, kurios buvo parodytos beveik per visus tuo metu veikusius Lietuvos televizijos kanalus. Vėliau dar plaukiojau įvairiais laivais Baltijoje: mažaisiais žvejybos traleriais, karo, mokslinių tyrimų. Tačiau plaukiojimas Atlanto vandenyne mano širdyje uždegė didžiulę meilę jūrai, pasėjo begalinį ilgesį jai ir įmūrijo keletą tvirtų akmenų į mano jūrinio verslo pamatus“, – nuotykiais jūroje dalijosi klaipėdietė žurnalistė.

Žurnalo „Jūra Mope Sea“ pradžia

Jūrinių kelionių patirtis, Z. Tallat-Kelpšaitės žodžiais tariant, padėjo pagrindus būsimam jos verslui. Dar 1991 m. jai kilo mintis atgaivinti prieškario Lietuvoje, 1935–1939 m., Klaipėdoje leistą marinistikos žurnalą „Jūra“ ir tęsti jo tradicijas. „Pirmosioms Lietuvos jachtoms rengiantis į žygį per Atlantą, mano iniciatyva susibūrę į žurnalistų ir jūrininkų

Pirmojo žurnalo „Jūra“ numerio viršelis (1999 m.)
Eugenijaus Maciaus nuotr.

grupę ėmėmės kurti pirmąjį atgimusio žurnalo „Jūra“ numerį, kurį aš ir redagavau. Šiame darbe dalyvavo žurnalistai Kęstutis Oginskas, Rita Bočiulytė, Lietuvos jūrinės istorijos ir kultūros klubo „Budys“ nariai. Laikai buvo sunkūs, ėjo mažos apimties ir sumažintais tiražais laikraščiai, nes beveik neįmanoma buvo gauti net popieriaus leidybai. Man pavyko „iškasti“ to „auksinio“ popieriaus ir išleidome pirmąjį numerį. Įdėjome jį buriuotojams, kad pergabentų per Atlantą ir įteiktų Amerikos lietuviams kaip žinią, jog atgimstanti Lietuva nepamiršo esanti jūrų valstybė. Tą misiją žurnalas atliko puikiai.

Deja, jau išleidus pirmąjį numerį mūsų redkolegijoje įvyko pučas ir valdžią iš manęs atėmė stipriosios lyties atstovai. Buvau per jauna ir neturėjau Racepo Erdogano patirties... Na, ką gi, pagalvojau, pralaimėti mūšį dar nereiškia pralaimėti karo. O pasiduoti aš neketinau.

Stebėjau, kaip žurnalas keliauja iš rankų į rankas, numirdamas ir vėl atsigaudamas. Ilgiausias jo atsigavimas truko redaktoriaujant iš Palangos kilusiam ir jūroje nemažai plaukiojusiam rašytojui Ignui Pikturnai. Remiamas Lietuvos jūrų laivininkystės, jis išleido bene tris „Jūros“ numerius. Jau sirgdamas paskambino man ir pasiūlė perimti „Jūros“ vairą. „Tu buvai pradėjusi, tad toliau ir tęsk šį darbą“, – pasakė man rašytojas. Nuvažiavau į Vilnių. I. Pikturna padėjo ant stalo visus dokumentus, žurnalo „Jūra“ paramos fondo antspaudą ir palinkėjo sėkmės. Tik vėliau paaiškėjo, kad perėmiau leidinį su didžiulėmis skolomis valstybei. Šias skolas teko sumokėti. O tuomet, kai perėmiau žurnalą, dirbau Klaipėdos laikraščio redakcijoje, buvau savaitinio priedo „Jūra“ redaktorė. Laikraščio redaktoriui Antanui Stanevičiui pasiūliau idėją kartu su dienraščiu „Klaipėda“ leisti savaitraštį „Jūra“ ir mėnesinį žurnalą tuo pačiu pavadinimu, kuris eitų keliomis kalbomis. Turėjau viziją, kad su tokiu leidiniu galima išeiti į tarptautinę rinką, į pasaulį. A. Stanevičius man pritarė. Pradėjome dirbti, tačiau net neišleidę pirmojo numerio, kaip kokie kvailiai, ėmėme ir susipykome. Mudu su Antanu – aistringos personos: vienas kumščiu į stalą, kitas kumščiu į stalą, durimis trink, brinkt ir adios amigos... Žinoma, vėliau, kai subrendome ir atėjome į protą, su Antanu susitaikėme. Jis prisipažino klydęs dėl manęs manydamas, kad noriu užgrobti valdžią, kurią, beje, netrukus iš jo atėmė artimais ir patikimais laikyti žmonės, aš irgi turiu pripažinti, kad tada užsiplieskiau kaip žarija, užuot viską ramiai išsiaiškinusi.

Kai uždarai vienas duris, pamatai, kad jos buvo ne vienintelės. Išėjimas iš „Klaipėdos“ dienraščio atvėrė duris į mano asmeninę nepriklausomybę ir kūrybos laisvę, kurią labai branginu ir saugau. Šis žingsnis paspartino mano verslo atsiradimą. Privalėjau išleisti pradėtą žurnalą. Įkūriau akcinę bendrovę Jūrų informacijos centrą ir prieš 1999 m. Jūros šventę, kaip buvau įsipareigojusi, išleidau pirmąjį „naujo klaipėdietiško jūros verslo ir marinistikos žurnalo Lietuvai“ numerį. Pradėjusi naują veiklą, galėjau pasirinkti bet kokį vardą naujam žurnalui. Tačiau juk turėjau svajonę atgaivinti prieškarinę „Jūrą“. O kad galėčiau naudotis šiuo vardu, teko sumokėti jau minėtas ankstesnių leidėjų skolas valstybei, tik tokiu atveju galėjau tęsti istorinio leidinio veiklą.

Stigo leidybinės patirties, tad 15 tūkst. egzempliorių tiražas – aiškiai pernelyg didelis – surijo visas iš pirmųjų reklamos davėjų sukauptas lėšas. Maniau, kad išpardavusi didelį tiražą

sukaupsiu lėšų kitam numeriui. Tačiau, deja, nepardavėme nė vieno egzemplioriaus. Daug išdalijome Jūros šventės metu, o likusį tiražą į klaipėdiečių pašto dėžutes išdėliojo mano dukra kartu su savo bendraklasiais. Nemokėjau planuoti biudžeto, tad antrąjį numerį teko vėl pradėti nuo nulio. Žmonėms žurnalas patiko, jie skambino ir klausė, ar dabar visada jį gaus. Rusakalbiai jūrininkai klausė, kodėl neleidžiame žurnalo ir rusų kalba, kaip buvo įprasta Klaipėdoje. Pagalvojau: o kodėl gi ne? Tad antrąjį numerį jau išleidau dviem kalbomis: lietuvių ir rusų. Išvykau su žurnalu į platesnius vandenis – tarptautinę transporto parodą Odesoje, Ukrainoje. Žurnalas sulaukė didelio pasisekimo. Jį susidomėję vartė užsieniečiai, klausinėjo, apie ką čia rašoma. Supratau, kad norint pasiekti tarptautinę auditoriją, žurnalą reikia leisti ir anglų kalba. Aš viską greitai darau – trečiajame numeryje jau buvo ir anglų kalba. Taip gimė „Jūra Mope Sea“, kuriame visi straipsniai buvo publikuojami trimis kalbomis. Šis variantas labai pasiteisino, su žurnalu keliavau po Europos ir Azijos šalyse vykstančias laivybos, transporto, logistikos parodas, konferencijas. Tokiu pavidalu žurnalas ėjo iki 2010 m.“, – leidinio istoriją almanachui pasakojo jo redaktorė ir savininkė.

Kas ką ir kur veda?

2010 m. Kinijos uostamiestyje Šanchajuje vykusioje pasaulinėje parodoje EXPO 2010 Lietuvos paviljone klaipėdietis menininkas Vytautas Karčiauskas pristatė savo skulptūrą „Vitruvijus“. Anot Z. Tallat-Kelpšaitės, V. Karčiauskas turėjo beprotiškai fantastišką idėją pasiūlyti kinų verslininkams pastatyti realų tokios pat formos statinį. Zita, kuri jau ne kartą su žurnalu buvo apsilankiusi Kinijoje vykusiose parodose, pajuokavo, kad galima netgi pademonstruoti, kaip tai galėtų atrodyti Šanchajaus erdvėje.

„Taip gimė tokia futuristinė publikacija su V. Karčiausko skulptūra realioje Šanchajaus nuotraukoje ir tekstu, pavadintu „Noriu būti“. Žurnalo viršelyje – „Vitruvijus“ ir Karčiauskas Klaipėdos fone, o vidiniuose puslapiuose – „Vitruvijus“ tarsi realus pastatas – kultūros centras – Šanchajaus dangoraižių fone ir Airijos leidėjo bei kolekcininko Styveno Diuaro (*Stephen Dewar*) straipsnis apie tai, kad toks statinys galėtų papuošti Šanchajų ir kad jis yra tiesiog būtinas šiam beveik dvidešimt penkis milijonus gyventojų turinčiam Kinijos megapoliui, ir kad Lietuvos menininkas Vytautas Karčiauskas ieško partnerių bei investuotojų, kurie galėtų paversti jo viziją realybe.

Beprotiška? Kaip pažiūrėsi... Bet užtat netikėta ir įdomu!

Tada kilo mintis, kad tą tekstą reikia išversti į kinų kalbą. Pasakyta – padaryta. Vytauto bičiulis Styvenas padėjo rasti vertėją ir, anot legendinio Ostapo Benderio, reikalas pajudėjo link to, kad Vasiukai taptų Maskva. Vytautas pasirūpino, kad nemažas kiekis žurnalo numerių būtų nugabenta į Šanchajų kartu su Lietuvos paviljono siunta, aš prisikroviau lagaminus ir išskridau į Kiniją. Susidomėjimas buvo neįtikėtinas. Keletą dienų turėjau malonumo stebėti, kaip Lietuvos paviljone žmonės stovi eilėje norėdami nusifotografuoti atsistoję ant Karčiausko skulptūros, o žiūrėdami į žurnalą klausia, kurgi stovi Šanchajuje šis puikus statinys. Verslininkai transporto ir logistikos parodoje buvo įžvalgesni – jie suprato, kad čia vizija. Tačiau jie pamatė ką kita – iš Europos atkeliavęs leidinys į juos prabilo jų gimtąja kalba. „Jūs esate pirmoji leidėja, žurnalistė iš

Klaipėdoje keturiomis kalbomis – lietuvių, rusų, anglų ir kinų – leidžiamas žurnalas „Jūra Mope Sea“ analizuoja jūros, uostų, transporto, tranzito, logistikos bei kitas pramonės aktualijas. *Eugenijaus Maciaus nuotr.*

Europos, atvykusi į Kiniją su kinišku žodžiu. Netrukus turėsite daug pasekėjų, tačiau šiandien esate vienintelė“, – kalbėjo man parodoje verslininkai. Jų žodžiai greitai pasitvirtino. Mėgstančių pasivadinti pirmaisiais leidiniais Europoje, leidžiamais kinų kalba, atsirado ne vienas. Kai kurie leidėjai išleidžia proginius leidinius kinų kalba tik tuomet, kai vyksta į parodas. „Jūra Mope Sea“ žurnalas yra unikalus tuo, kad jis pirmasis tokio pobūdžio periodinis leidinys ir, manau, vis dar vienintelis, leidžiamas keturiomis kalbomis, kur visi straipsniai identiškais vertimais nuolat publikuojami lietuvių, rusų, anglų ir kinų kalbomis. Žurnalas žinomas Kinijos verslo sluoksniuose ir jau kalba pats už save. Jis publikuojamas Kinijos verslo portale *www.coscc.ebizchina.net*, kur jau kelerius metus išlieka skaitomiausių publikacijų dešimtuke. Žurnalu „Jūra Mope Sea“ interneto portale *www.jura.lt* domimasi 155 šalyse.

Rašytojas ir filosofas Arvydas Juozaitis neseniai išleistoje knygoje „Klaipėda – Mėmelio paslaptis“ nemažai vietos skyrė jūros, kinų, žurnalo „Jūra Mope Sea“ temai bei jo leidėjos personalijai. Jis labai diplomatiškai ir elegantiškai perspėja būti budrius, nes kinai šio esą pseudolietuviško žurnalo ir jo leidėjos tarsi kokios Žanos d‘Ark vedami grėsmingai per Klaipėdos uostą ateina į Europą. Vaje! O aš maniau, kad Lietuvą, na, gal dar ir Europą vedu Kiniją. Ačiū gerbiamam Arvydui, laiku pastebėjusiam neteisingą kryptį“, – sakė tikriausiai juokaudama kolegė Zita.

Informacinis analitinis leidinys

Kartais kolegos atsainiai mesteli, kad žurnalas „Jūra Mope Sea“ esąs grynai komercinis leidinys. „Aišku, kad komercinis. Tai – verslas, iš kurio aš išgyvenu. Manau, niekam ne

naujiena, kad spauda ir visa kita žiniasklaida yra verslas. Na, o reklamos žurnale galėtų būti ir daugiau“, – šypsosi leidinio vadovė. Ji pripažįsta, kad žurnalistų sukurtų rašinių leidinyje nedaug. Žurnalo turinį iš esmės sudaro įvairių sričių specialistų, daugiausia pasaulyje garsių logistikos, finansų, laivybos ekspertų, straipsniai: jų įžvalgos, analizės, prognozės. Leidinys informuoja ir analizuoja situaciją jūros, uostų, transporto, tranzito, logistikos, laivų statybos, laivų remonto, naftos, dujų gavybos, klimato kaitos, atsinaujinančios energijos bei kitais pasauliui rūpimais klausimais. Iš Klaipėdos publikuojami straipsniai dažniausiai yra apie uosto ir jame dirbančių kompanijų pasiekimus, planus ir veiklos perspektyvas.

Žurnalo, leidžiamo 6 kartus per metus 7–10 tūkst. egz. tiražu, skaitytojai – įmonių vadovai, politikai, transporto, jūros verslo, logistikos profesionalai. Žurnalą galima prenumeruoti, tačiau pagrindinis platinimo principas yra platinimas tarptautiniuose renginiuose, keliauja iš rankų į rankas kartu su redaktorės vizitine kortele. Žurnalas taip pat platinamas Lietuvos oro uostuose, „DFDS Seaways“ keltuose. Jį gauna Lietuvoje įsikūrusios užsienio šalių ambasados, kai kurios ministerijos ir asocijuotos struktūros. Didelė dalis tiražo iškeliauja į Kazachstaną, kur žurnalas turi dvi atstovybes: Almatoje ir Karagandoje. Leidinys taip pat turi savo atstovus Didžiojoje Britanijoje, Kinijoje, Turkmėnistane, Vokietijoje, Kanadoje ir Turkijoje.

„Atstovai užsienyje nėra nuolatiniai darbuotojai, tiesiog esant reikalui galima paprašyti jų nueiti į konferenciją, surinkti informaciją, platinti žurnalą. Puiki vertėja kinė Betty Chen gyvena Šanchajuje, ji verčia

Žurnalo stende transporto ir logistikos parodoje Šanchajuje (Kinija, 2014 m.) žurnalas traukė lankytojus.
Nuotrauka iš asmeninio archyvo

iš anglų kalbos į kinų, kartu su ja darbuojamės stende Kinijoje vykstančiose parodose. Atstumai netrukdo, nes visi žurnalo redakcijos bendradarbiai dirba nuotoliniu principu. Žurnalui paruošti mes beveik nenaudojame popieriaus, visas darbas vyksta tik kompiuteriu. Turėti didelį biurą, įrangą, techniką ir visiems sėdėti vienoje vietoje, kaip darėme anksčiau, nebeliko poreikio“, – sakė Z. Tallat-Kelpšaitė.

Paklausta, ar nebandė pati mokytis kinų kalbos, nes šioje šalyje praleidžia daug laiko, žurnalo redaktorė nusijuokė: „Buvo toks noras, bet praleidau tinkamą laiką ir progą. Dabar manau, kad išmokti 50 tūkstančių hieroglifų yra beviltiškas reikalas. Geriau turėti gerą vertėją. Tačiau aš labai palaikau ir skatinu jaunų žmonių siekį mokytis kinų kalbos. Pastaruoju metu pasaulyje tai labai populiaru. Mokyklose daug moksleivių kaip antrą užsienio kalbą po vienos privalomosios renkasi kinų.“

Nors žurnale atsirado ketvirta kalba, kuria žodis *jūra* skamba lyg pasisveikinimas „hai“, kolegė Zita sako nusistovėjusio leidinio logotipo ir pavadinimo iš trijų žodžių, reiškiančių „jūra“, kol kas keisti neketinanti.

Vienas galingiausių ginklų yra žodis

Jūrų informacijos centras, kuriam vadovauja Z. Tallat-Kelpšaitė, užsiima ir kita veikla – organizuoja konferencijas, skiria jūrinius apdovanojimus. Septynerius metus buvo teikiami apdovanojimai „Anatolijus“. Dabar jau kelerius metus žurnalo laureatai apdovanojami „Vėjų rožės“ ženklu. „Vėjų rožė“ – autentiškas žurnalo produktas, medalis ir įsegamas ženklas, puošti auksu ir sidabru. „Vieną „Vėjų rožės“ komplektą planuoju išdalyti 2019 m., kai švęsime žurnalo 20-metį“, – sako veikli moteris.

Ji prisiminė, kokiose pasaulinio lygio konferencijose teko dalyvauti ir net jas vesti. 2010 m. pradžioje Kazachstane, kuris ką tik buvo pradėjęs vadovauti Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijai (ESBO), žurnalas kartu su savo partnere logistikos kompanija „TL Nika Group“ surengė tarptautinę transporto ir logistikos konferenciją. Z. Tallat-Kelpšaitė kartu su populiariu Kazachstano televizijos laidų vedėju vedė iškilmingą apdovanojimų renginį. Konferencija ir apdovanojimai sulaukė gero atgarsio ne tik Kazachstane. Šis renginys ne kartą buvo minimas iš ESBO tribūnų, kaip puiki Kazachstano pirmininkavimo šiai organizacijai pradžia. Nemažu iššūkiu tapo ir 2016 m. pavasarį Kinijos Guangdžou mieste ASEM forume skaityti pranešimą anglų kalba tema „Vienas galingiausių ginklų yra žodis“. Tai buvo didžiulis tarptautinis forumas, siekiantis paskatinti verslo, politikos, mokslo, kultūros ir žiniasklaidos bendradarbiavimą.

Klaipėdietės žurnalistės planuose – toliau tęsti verslo, mokslo, meno sinergijos projektus, kurių jau du įgyvendinti Lietuvoje. Vieno iš šių projektų rezultatas – Danės upės krantinėje Klaipėdoje atsiradusi skulptūrėlė „Bučinys“. Šią mielą mergaitės skulptūrą žurnalo iniciatyva miestui dovanojo savo jubiliejų šventusi jūrinė kompanija. Z. Tallat-Kelpšaitė norėtų panašius projektus įgyvendinti ir kitose šalyse.

Į klausimą, kaip žurnalą ir jos veiklą vertina Klaipėdos visuomenė, Z. Tallat-Kelpšaitė

Dvi klaipėdietės kolegės žurnalistės Jolanta Beniušytė ir Zita Tallat-Kelpšaitė po šilto pokalbio apie darbą, gyvenimą ir kūrybą.
Eugenijaus Maciaus nuotr.

atsako: „Savame kieme pranašu nebūsi. Užsienyje esame vertinami labai aukštai. Daugelis stebisi, kad žurnalas ištvėrė pasaulines ir visas vietines krizes bei įvairias žmogiškųjų faktorių apraiškas ir išliko. Daug leidinių, kurie gulėdavo šalia įvairiuose pasaulinio lygio verslo renginiuose, jau nebeliko arba jie perėjo tik į elektroninę erdvę. Be abejo, ekonomikos krizė mus irgi veikė. Kai buvo labai sunkus laikas, mes taip pat vietoj popierinio išleidome vieną skaitmeninį numerį. Popierinė spauda labai brangiai kainuoja“, – reziumavo „Jūra Mope Sea“ leidėja.

Žurnalas – į lėktuvą

Nepaisant aukštų kainų, klaipėdietė originalaus žurnalo leidėja džiaugiasi patikimu partneriu – „Lietuvos ryto“ spaustuve, su kuria dirba nuo pat žurnalo veiklos pradžios. Ji visuomet kokybiškai ir laiku suspėjanti išspausdinti žurnalo tiražą pagal labai tikslų leidėjos kelionių grafiką. Ne kartą spaustuvės mašina yra atvežusi žurnalą Zitai tiesiai į oro uostą!

Iš šalies žvelgiant Z. Tallat-Kelpšaitės gyvenimas atrodo lyg nuotykių filmas. Štai šiemet ji Kinijos vyriausybės kvietimu vyko į renginį šioje šalyje, kur skaitė pranešimą. „Oro uoste pasitiko vairuotojas ir man buvo skirta asistentė, kuri visas konferencijos dienas rūpinosi, kad nieko netrūktų. Viešbutyje net registracijos nereikėjo laukti, vadybininkė viską sutvarkė kartu su asistente, o kambaryje manęs laukė subtilus renginio organizatorių pasveikinimas – aukso dulkėmis padengtas raižinys šokolado plokštelėje, vaizduojantis sceną iš kinų rašytojo, filosofo ir tapytojo knygos Tsao Hsueh-Chin „Svajonė

apie Raudonuosius rūmus“, parašytos aštuonioliktojo amžiaus viduryje. Tai tarsi nuoroda į šalies, kurioje svečiavomės ir rengėmės aptarti Europai ir Azijai rūpimus klausimus, gilesnius klodus – istoriją, kultūrą, tradicijas, nes nepažinęs šių klodų negali tinkamai įvertinti dabarties ir modeliuoti ateitį. Nuoroda į tai, kad, anot Konfucijaus mokymo, tarp praeities, dabarties ir ateities turi vyrauti harmonija, jog siekdami tobulinti pasaulį nuolat privalome tobulinti save“, – pasakojo klaipėdietė žurnalistė.

Jos žurnalų prikrautus lagaminus net ne kiekvienas taksistas pakelia. Lyg šiuolaikinė knygnešė ji veža Lietuvoje spausdintą žurnalą į tolimas šalis ir skleidžia bendradarbiavimo, draugystės ir taikos idėjas. „Kadangi svoris lėktuvuose griežtai ribojamas, kartais oro uoste paprašau man visai nepažįstamų bendrakeleivių paimti po permatomą maišelį, kuriame įdėtas paketas žurnalų, ir padėti pergabenti kaip savo krovinį. Dar nė vienas žmogus neatsisakė to padaryti. Tokiu būdu kartais mano vežamas svoris dvigubai viršija leistiną normą. Po 2–3 kelionių lagaminai paprastai suplyšta, reikia pirkti naujus“, – juokėsi moteris. Į Kiniją ji keliauja vieną ar du kartus per metus, bet ne poilsiauti, o dirbti. Z. Tallat-Kelpšaitė galvoja parašyti knygą apie savo asmeninį santykį su Kinija. Šią šalį pradėjo pažinti skaitydama jos literatūrą, istoriją, filosofiją, o paskui keliaudama ir bendraudama su žmonėmis, kurie ją gerbia už darbštumą ir nesustabdomą tikslo siekimą.

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

Remia **Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas**

Palmira Martinkienė

Lengvi pasišnekėjimai su „lietuviškojo Pulicerio“ laureatais

Šių metų V. Kudirkos premijos laureatas S. Sabaliauskas-Geladuonis
Sauliaus Jankausko nuotr.

Nuo 1992 m. Lietuvos žurnalistų sąjungos ir Nacionalinės žurnalistų kūrėjų asociacijos nariams už kūrybinius pasiekimus kasmet skiriamą Vinco Kudirkos premiją pagal svarbą ir svorį galėtume prilyginti „lietuviškajam Puliceriui“.

Vertinimo komisijos sprendimu, P. S. Krivickui premija skirta už 2015 m. skelbtą publicistiką popierinėje ir internetinėje žiniasklaidoje, o S. Sabaliauskui-Geladuoniui – už publicistiką knygoje „Atviri pokalbiai su Lietuvos nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatais“.

Jūsų dėmesiui – lengvi šnektelėjimai su abiem laureatais.

S. Sabaliauskas-Geladuonis: „Man buvo įdomu kalbinti žmones, kurie yra tikrasis Lietuvos elitas“

Kai rengdamasi pokalbiui su Jumis Klaipėdos I. Simonaitytės bibliotekoje pabandžiau rasti „Atvirus pokalbius“, paaiškėjo, jog knyga paimta skaityti. Ją teko rezervuoti ir laukti ilgiau kaip savaitę, kol knyga sugrįžo į biblioteką. Ar Jums malonu žinoti, kad kažkas domisi Jūsų publicistinio žanro kūriniu? Kaip įsivaizduojate tą nepažįstamą savo skaitytoją?

Miela žinoti, kad mano knygas bibliotekose reikia rezervuoti. Gaila, kad bibliotekų biudžetai nedideli – jos negali įsigyti reikiamo kiekio knygų. Kalbu apie visus autorius: tiek Lietuvos, tiek užsienio.

Širdį džiugina faktas, kad skaitytojas domisi mano publicistika. Vadinasi, dirbta ne veltui ir rezultatas pasiekė tikslą. Koks mano skaitytojas? Tai ir moteriška, ir vyriška auditorija. Intelektualus skaitytojas. Yra ir studentų, ir garbaus amžiaus žmonių. Kai kurie tapo *feisbuko* draugais, bendrauju su jais šiame socialiniame tinkle. Kai kurie skaitytojai tapo realiais, ne tik internetiniais, draugais. Man visuomet įdomi skaitytojo nuomonė, noriu jausti pulsą ir žinoti, kokios knygos jis laukia.

Kaip vertinate Jums skirtą V. Kudirkos premiją? Beje, ji šiemet skirta ir žurnalistikos patriarchui P. S. Krivickui. Ar laikote save lygiaverčiu partneriu kolegai Sigitui?

Kai sužinojau, kad man skirta V. Kudirkos premija, nepatikėjau, nes prieš metus gavau taip pat prestižinę Lietuvos žurnalistų sąjungos ir Nacionalinės žurnalistų kūrėjų asociacijos Vytauto Gedgaudo premiją. (Už knygą „Rūta Staliliūnaitė. Aš esu Barbora“ – aut. past.) Žinoma, slapta tikiesi aukščiausio apdovanojimo. „Atviruose pokalbiuose“ rašytojas Grigorijus Kanovičius sako: „Kiekvienas profesionalus rašytojas, net grafomanas, paslapčia arba atvirai laukia likimo dovanos – kuris Nobelio premijos, kuris Bukerio ar kokio nors kito garbingo apdovanojimo. Aš visuomet laukiau skaitytojo pripažinimo, nors neslėpsiu – tikėdavausi įvertinimo ir aukštesniame lygmenyje. Juk tikėti ir laukti, ačiū Dievui, dar nedraudžiama.“

Kaip ir sakote, kolega P. S. Krivickas – žurnalistikos patriarchas. Daug ko galima iš šios asmenybės pasimokyti. Man patinka jo nuotraukos, bet pats fotografuoju tik savo malonumui. Malonu buvo stovėti šalia S. Krivicko ir gauti premiją kartu. Taip buvo drąsiau. Manau, komisija šiemet itin išmintingai pasielgė, „skeldama“ V. Kudirkos premiją pusiau.

Pagal „Atvirų pokalbių“ įžangą galima suprasti, jog ketinate tęsti pokalbius su Nacionalinės premijos laureatais, nes šioje pirmojoje knygoje pakalbinote tik 21 asmenį, išskirtinai tik vyrus. Gal jau rengiate ir antrąją knygą?

Turiu mintį leisti antrąjį knygos tomą. Jame bus tik moterys, kurioms skirta Nacionalinė premija. Viskas priklausys nuo leidėjo. Jau turiu padaręs keletą interviu.

Su kuriais iš kalbintų visiems žinomų meno ir kultūros veikėjų susišnekėti buvo lengviausia, o kuriuos sunkiau prakalbinti? Ar kuris nors laureatas Jus kuo nors nustebino? Gal kažkuris nepateisino lūkesčių? Ar – atvirkščiai – juos viršijo?

Negalėčiau išskirti nė vieno. Gal tai būtų ir nesąžininga. Man buvo įdomu kalbinti žmones, kurie reprezentuoja mūsų šalį, kurių nuomonės turi būti klausoma, jų lūpomis kalba gyvenimo išmintis ir tai yra tikrasis Lietuvos elitas.

Beveik visi kalbinti Nacionalinės premijos laureatai sakė, kad didžiausia Lietuvos aktualija – nevaldoma emigracija. Ir svarstė, gal ji kažkam naudinga? Pasak rašytojo Donaldo Kajoko: „Atrodo, kad įjungtas tautos susinaikinimo mechanizmas. (...) Susinaikinimo mechanizmas puikiai veikia. Kas jį įjungė? Nežinau. Turbūt ne žmogus.“

Tiesa, ne visus pokalbius pavadinčiau atvirais. Kai kurių pokalbių nusprendžiau atsisakyti ir nedėjau į knygą.

Viešojoje erdvėje buvo skelbta, kad „Atvirus pokalbius“ rašėte gyvendamas tarp dviejų šalių – Airijos ir Lietuvos. Ką veikėte Airijoje? Gal planuose – knyga apie emigraciją?

Dvi knygos – „Atviri pokalbiai“ ir „Rūta Staliliūnaitė. Aš esu Barbora“ buvo rašomos Airijoje ir Lietuvoje. Į Airiją išvažiavau norėdamas kūrybinės ramybės, kurios Lietuvoje neturėjau, nes vienu metu dirbau dviejuose darbuose ir intensyviai rašiau į periodinius leidinius, dar studijavau meno vadybą. Ketinau Airijoje būti porą mėnesių, o praėjo beveik ketveri metai. Į Airiją pakvietė draugas, kuris turėjo įkūręs internetinę parduotuvę. Ar bus knyga apie emigraciją? Nemanau, bet emigracijos potemių naujose knygose neišvengiamai bus.

Kokia Jūsų nuomonė apie kitokio pobūdžio, pavadinkime, „valdiškas“ premijas, skiriamas žurnalistams, rašytojams iš mokesčių mokėtojų pinigų? Turiu galvoje ministerijų, kitų žinybų įsteigtas premijas, pavyzdžiui, kad ir plačiai nuskambėjusią vadinamąją Patriotų premiją? Ar jos turėtų būti skiriamos profesionaliems kūrėjams?

Sauliaus Jankausko nuotr.

Premijų kūrėjams niekada nebus per daug. Dėmesys kūrėjui – tiesiog būtinas. Dėl skandalingos šiųmetės Patriotų premijos turiu savo nuomonę, kurią sau ir pasiliksiu. Antra vertus, visi valstybiniai apdovanojimai, kad ir Vyriausybės ar Nacionalinė premija, skiriami iš valstybės biudžeto.

Ką šiuo metu veikiate Lietuvoje?

Noriu likti Lietuvoje, nes Airijoje per daug lietaus ir drėgmės. Tas, kas sako, kad ši vasara Lietuvoje buvo lietinga, niekada negyveno Airijoje. Lietuvoje bendrauju su seniai matytais draugais ir bičiuliais, baigiu romaną apie tarpukario Kauną – jį įkvėpė 1932-aisiais išleista Jono Marcinkevičiaus apysaka „Raudonos Kauno naktys“. Be to, nuo rugsėjo pradėjau dirbti Šiaulių „Aušros“ muziejaus Kultūros projektų vadovu, su bičiuliu, likusiu Airijoje, ką tik paleidome šios šalies lietuviams skirtą internetinį portalą „Airijos Diena“, žodžiu, vyksta intensyvus ir įdomus kūrybinis gyvenimas.

Esate baigęs vokalo studijas, bet pasirinkote žurnalistiką, kultūrininko (rašytojo) kelią. Ar kada nors dar padainuojate? Ar nekyla minčių grįžti prie pirmosios specialybės?

Kauno Juozo Gruodžio konservatorijoje vokalo specialybės dėstytojas Valentinas Čepkus mokė, kad dainininkas turi būti visapusiškai išsilavinęs ir neapsiriboti vien dainavimu. Turėjau keletą naujų eilėraščių ir juos sugalvojau publikuoti „Kauno laike". Šio dienraščio vyr. redaktorius Kazys Požėra pasiūlė ne tik eilėraščius rašyti, bet ir išbandyti save žurnalistikoje. Vienas reportažas, antras, trečias. Taip Lietuva prarado garsų tenorą (juokiasi – aut. past.). Jei rimtai, žurnalistika ir knygų rašymas – tikrasis mano pašaukimas. Labai retai atsimenu dainavimą. Bet niekad nepamirštu Žilvino arijos iš operos „Eglė žalčių karalienė".

Ar įsivaizduojate, kad po kažkiek metų jaunas žurnalistas (ar žurnalistė) kalbins Jus, kaip Lietuvos nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatą? Ar turite siekių juo tapti?

Prieš penkerius metus net nedrįsau pagalvoti, kad būsiu apdovanotas V. Kudirkos premija. Siekiamybės tapti Nacionalinės premijos laureatu neturiu, bet gal kada jaunas žurnalistas ar žurnalistė ir kabins mane, kaip šios premijos laureatą (juokiasi – aut. past.).

Povilas Sigitas Krivickas: „Žurnalistika gali būti ne tik kandančioji, bet ir guodžiančioji

LŽS interneto svetainėje neseniai buvo skelbtas išsamus interviu su Jumis, kuriame išdėstėte savo požiūrį į žurnalistiką (ankstesnių laikų ir šiandieninę). Be kitų dalykų, minėjote, kad šiuolaikiniai žurnalistai nemoka rengti interviu. Pasak Jūsų, jie rašo taip, kad „galima rašinį nutraukti bet kurioje vietoje, nes jis neturi stuburo, tai yra – aiškios kompozicijos su įžanga, dėstymu, pabaiga". Todėl siekdama laikytis Jūsų reikalaujamos kompozicijos iš pradžių apibrėšiu mūsų pokalbio temą: kalbėsimės tik apie premijas, juoba kad tam yra puiki proga – esate vienas iš dviejų šių metų V. Kudirkos premijos laureatų. Kaip vertinate tai, kad Jums, Lietuvos žurnalistikos patriarchui, tik dabar kolegos skyrė šį prestižinį apdovanojimą?

Nejaukiai jaučiuosi Jūsų pavadintas „žurnalistikos patriarchu". Pirmąkart man tokią etiketę prisegė Klaipėdos universiteto Socialinių mokslų fakulteto dekanas, profesorius Antanas Bučinskas. Taip jis birželio 23 d. pristatė mane didžiulei auditorijai Žvejų kultūros rūmuose. Man buvo patikėta įteikti bakalaurų diplomus septyniolikai jaunųjų žurnalistų. Nežinau, kaip jie turėjo jaustis išgirdę, kad diplomus įteiks kažkoks „patriarchas". Tokį aš pats įsivaizduočiau su didele barzda, kaip Jono Basanavičiaus. Man arčiau širdies nedidelė daktaro V. Kudirkos barzdelė, kurio, beje, niekad neteko girdėti vadinant patriarchu. O kad tik dabar kolegos skyrė šią premiją, tai ir gerai padarė. Būdamas leidinių redaktoriumi, ramindavau autorius dėl vėluojančio honoraro: kuo vėliau gausite, tuo ilgiau turėsite, ir tuo šviežiau bus prisimenama jūsų kūryba. Daktaras V. Kudirka mėgo reikštis ir eiliuotais tekstais, todėl prie atsakymų pridedu po eilėraštį, nes *amžėjant* (šį mano terminą vietoj „senėjimo" yra oficialiai pripažinusi Valstybinė lietuvių kalbos komisija) grįžta mokiniškas potraukis prie poezijos.

VILKAS

Mačiau aš Londoną, Paryžių,
Niujorką, Singapūrą, Rygą.
Lankiau net šventąjį Asyžių,
Tik nieks gimtinei neprilygo.

O ji plačiuos laukuos suvalkų
Man šviečia lyg skaisti liktarna.
Gan daug spaudoj priskaldžiau malkų
Ir nebuvau ten balta varna.

Bet tarp erelių nepapuoliau,
Tiesiog esu jums žvirblis pilkas,
O teisingiau: net ne skraiduolis,
Senos raštijos – senas vilkas.

MAŽAI

Stovi Cvirka su Kudirka
Netoli viens kito.
Valdžios kilo, valdžios virto, –
Lietuva pakito.

Tik išlieka toks, kaip buvęs –
Pavydus, paniuręs
Mūs statistinis lietuvis:
Jam mažai, ką turi.

Jis norėtų, jei galėtų
Kuo daugiau aprėpti,
Abiem šaukštais iš puodynės
Vien grietinę srėbti.

Bet gal liko vienas kitas,
Kas valdžioj nesėdi,
Padorus, nesugadintas,
Nepraradęs gėdos?

Kokia Jūsų nuomonė apie kitokio pobūdžio, pavadinkime, „valdiškas“ premijas, skiriamas žurnalistams, rašytojams, kitiems profesionaliems kūrėjams iš mokesčių mokėtojų pinigų? Turiu galvoje ministerijų, kitų žinybų įsteigtas premijas, pavyzdžiui, kad ir plačiai nuskambėjusią Patriotų premiją? Ir ar buvęs kandidatas, negavęs panašios premijos, turėtų dėl to reikšti viešai savo nepasitenkinimą?

Atsakysiu savo senelio priežodžiu: kai duoda – imk, kai muša – bėk. Jeigu, sakykim, Kultūros ministerija skiria žurnalistui premiją už publicistiką kultūrine tematika, o Aplinkos ministerija – už straipsnius apie aplinkosaugos problemas, tai kas čia bloga? Manding, tai anaiptol nereiškia, kad taip užčiaupiama burna žurnalistui pasisakyti kritiškai. Neverta minėti tų, kas tūžo pats ar už jį kiti pyko dėl kokios nors nepaskirtos premijos. Tokiems – mano eilėraštukas.

Yra dar viena apdovanojimų kategorija – valstybės ordinai ir medaliai. Šiemet Liepos 6-osios proga šalies Prezidentė ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Komandoro kryžiumi apdovanojo ilgametį dienraščio „Verslo žinios“ vyriausiąjį redaktorių Rolandą Barysą. Panašius ordinus yra gavę dar keletas žurnalistų, pavyzdžiui, Rolandas Paksas Riterio kryžiumi yra apdovanojęs dienraščio „Vakarų ekspresas“ įkūrėją ir vyriausiąjį redaktorių Gintarą Tomkų. Kaip manote, ar priimdamas panašaus pobūdžio apdovanojimus iš aukščiausiųjų šalies vadovų žurnalistas gali toliau sąžiningai vykdyti „sarginio šuns“ funkciją? Ar jis netampa „dvaro juokdariu“?

2016 m. Lietuvos žurnalistų sąjungos ir Nacionalinės žurnalistų kūrėjų asociacijos V. Kudirkos premijos laureatas Povilas Sigitas Krivickas
Giedrės Kumpikaitės nuotr.

Varge tu mano... Niekada nesijaučiau „sarginiu šunimi“. Tapatintis su piktu keturkoju būtų pernelyg žema. Esu rašęs, kad niekada nemitau iš policijos suvestinių, dar galiu pridėti – ir iš Seimo stenogramų, kad norėčiau „kandžiotis“. Yra daug kilnesnių dalykų, dėl kurių verta gyventi ir dirbti. Manau, kad žurnalistika gali būti ne tik kandančioji, bet ir guodžiančioji, padedanti žmonėms įveikti sunkumus ir pakelti ūpą. Esu sutikęs kilnios dvasios žmonių, suteikusių paguodos ir vilties kitiems. Vienam jų paskyriau eilėraštį ir įteikiau asmeniškai.

Neabejotinai aukščiausias apdovanojimas bet kokiam kūrėjui yra Lietuvos nacionalinė kultūros ir meno premija. Atrodo, tarp gausios mūsų šalies žurnalistų šeimos atstovų kol kas nėra nė vieno šios premijos laureato. (Iš dalies jais galėtume laikyti nebent Sigitą Parulskį ar Rolandą Rastauską, tačiau jie vis dėlto pagerbti kaip rašytojai.) Kas, Jūsų nuomone, iš šiuolaikinių žurnalistų galėtų pretenduoti tapti šios premijos laureatu? Ar Jūs pats, išleidęs ne vieną ne tik publicistinės, bet ir grožinės literatūros kūrinį (taip

ŽINAI

Neįdomu dalint pasaulį
Į jaunus ir senus,
Visiems vienodai šviečia saulė
Ir šypsosi dangus.

Vienintelis skyrimo matas
Žmonijos margume:
Ar dar pasaulį šitą matot –
Gyvenate ar ne?

Taip sakė šlovę pelnęs vyras,
Nuveikęs daug gražių darbų,
Kūryboj laimę jis patyręs,
O visa kita – nesvarbu.

Perniek jam ordinai ir turtai,
Tuščia pompastika – niekai,
Kada pasaulį, lyg užburtą,
Tu tekant saulei pamatai.

Kiekvieną rytą vis iš naujo
Į kitą dieną įeini,
Kol gyslom teka gyvas kraujas,
Tol dar žinai, kad gyveni.

pat ir kelis fotoalbumus), nesijaučiate esąs nusipelnęs Nacionalinės kultūros ir meno premijos?

Pirmiausia dėl premijos pavadinimo „nacionalinė“. Ji man atrodo kaip be galvos. Be to, kokia nacionalinė (tautinė) – lietuvių, lenkų, žydų, rusų? Juk nacija, kaip sako žodynai, tai – žmonių bendrija, susidariusi istorijos, kultūros ir kai kurių charakterio savybių, kalbos, teritorijos ir ekonominio gyvenimo bendrumo pagrindu. Taigi man svarbiausioji šalies premija turėtų vadintis „Lietuvos valstybės kultūros ir meno premija“. O kas jos nusipelnęs ar nusipelnys, tegul ir toliau sprendžia garbinga bei kompetentinga komisija. Man visai užtenka to, ką turiu, kaip ir skandavau garbingai auditorijai gaudamas daktaro V. Kudirkos premiją.

Kalbino Palmira Martinkienė

LAIMINGAS

Gavau net tris likimo premijas –
Gyvybę, žmoną ir vaikus.
Nors ir nesu kūryboj genijus,
Jaučiuos laimingas aš žmogus.

Galėjau gyvastį kelis kartus
Prarast minutę lemiamą.
Toks patyrimas pravartus
Mylėti šį gyvenimą.

Džiaugiuosi kiekviena diena,
Kad ir kokia ji tenka.
Neduos nieks kito niekada
Tegul už viltį menką.

Gavau net tris likimo premijas –
Gyvybę, žmoną ir vaikus.
Nors ir nesu kūryboj genijus,
Jaučiuos laimingas aš žmogus.

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

Remia **Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas**

Kęstutis Meškys

Fotografija, kuri pasako daugiau, nei žino...

Švedų karališkoji šeima
Igno Stanio nuotr.

Šiame vaizdų perpildytame facebook‘o ir youtube‘s pasaulyje fotožurnalistui vis sunkiau pasiekti skaitytoją, žiūrovą, pasakyti jam kažką daugiau ir apie straipsnio turinį, ir apie patį pasaulį. Kita vertus, vis dažniau taupydami lėšas ir laiką leidėjai pasinaudoja internetiniais nuotraukų ištekliais, kurie mažai ką bendro turi su paties straipsnio įvykiais ir herojais. Viena tokių išimčių – internetinis leidinys Bernardinai.lt. Čia skaitytoją patraukia ne tik prasmingos, vertybinėmis nuostatomis paremtos publikacijos, bet ir fotografijos darbai, kuriuos dažnai įvardyti iliustracijomis būtų mažų mažiausiai nekorektiška. Ties daugelio iš jų nurodyta Igno Stanio ir Vaivos Lanskoronskytės-Stanienės pavardės, kūrėjų, vagojančių naują – meninės fotožurnalistikos – dirvą.

Antano Macijausko vardo premija šiemet įteikta fotonovelių ciklo „Lietuvos šviesovaizdžiai“ kūrėjams, portalo *Bernardinai.lt* žurnalistams ir projekto *Fragmentai.lt* kūrėjams Vaivai Lanskoronskytei-Stanienei ir Ignui Algirdui Staniui. Premija įvertintos 2015 m. sukurtos fotonovelės apie skulptorių Antaną Kmieliauską, dailininkę Jūratę Stauskaitę, aktorių Regimantą Adomaitį, aktorių ir režisierių Valentiną Masalskį, filosofą Arvydą Šliogerį. Šiais metais jau sukurti darbai apie fotomenininką Remigijų Treigį, poetą Vladą Braziūną.

K. M. Pokalbį norėčiau pradėti nuo trivialaus klausimo – kaip prasidėjo Jūsų kelias į fotografiją?

I. S. Vizualieji menai man visada buvo artimi. Tad ir fotografija, kaip vaizdo menas, netapo svetima.

V. L. S. Mūsų šeimoje nebuvo nė vieno, kas būtų tiesiogiai susijęs su fotografija. Esu baigusi Antano Martinaičio dailės mokyklą, ten užgimė potraukis išreikšti kūrybinę mintį, ieškoti priemonių, net jei jų reikėtų naujai mokytis. Galėčiau pasakyti, kad kūryboje svarbus tarpdisciplinišku mas. Fotografija ir yra viena iš tokių priemonių, kuri šiuo metu gyvenime užima gana svarbią vietą. Nesureikšminu to, linkstu ją derinti su kitomis.

I. S. Čia tiktų savęs ne kaip fotomenininko, o kaip fotografiją pasitelkusio menininko pozicionavimas. Nors fotografijos meno mums neteko studijuoti – tai prasidėjo kaip laisvalaikio forma, o vėliau tapo svarbiu užsiėmimu. Tai, kad nebaigėme meninės krypties studijų, manau, suteikia mums laisvės, nepriklausomybės, kartais – kitoniškumo.

K. M. Kaip gimė Jūsų kūrybinis tandemas? Ar esate pasiskirstę vaidmenimis?

I. S. Mūsų duetas gimė prieš trejus metus. Neturime apibrėžtų vaidmenų, vienas kitą papildome, vienas iš kito semiamės. Kuo toliau, tuo labiau viskas persipina. Esame individualistai, nepritampantys prie jokio kūrybinio kolektyvo. Ko gero, tai stebuklas, kad gebame išvien kurti. Mus vienija bendros mintys, idėjos, vienas kitą girdime.

V. L. S. Kūryba ir jos kryptys bėgant laikui kinta. Tikriausiai pagrindinė mūsų kūrybos kryptis šiuo metu yra fotonovelės. Tačiau ir čia mūsų indėliai persipynę – informacinė, tekstinė, garsinė medžiaga, nuotraukos, montažas yra bendras.

I. S. Dirbant žurnalistinį darbą, gimsta tekstiniai kūriniai, internetinės televizijos laidos; kartais, atrinkdami surinktas mintis, perkeliame jas į fotonoveles.

V. L. S. Tai tarsi tų pasisakymų išskirta poezija, jų meninė ir filosofinė giluma – kaip savotiška impresija, *haiku*.

K. M. Kadangi perėjome prie Jūsų pačių darbų, kyla klausimas – kas Jums yra fotografija? Ar vien kūrybinės saviraiškos būdas, ar ir pragyvenimo šaltinis? Kas svarbiausia Jums fotografijoje?

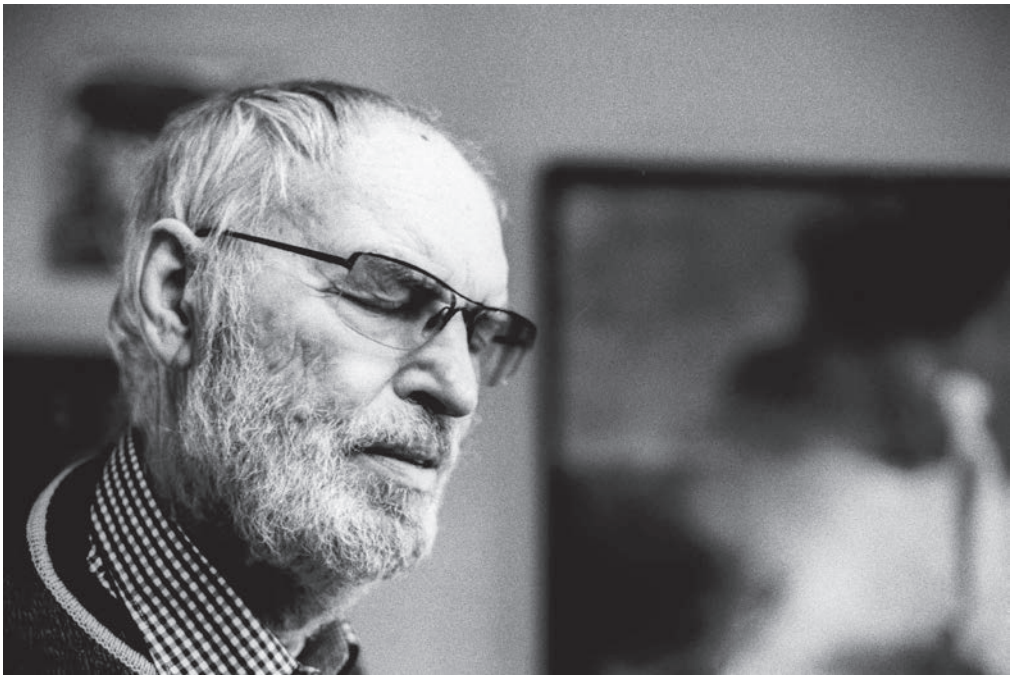

Aktorius Regimantas Adomaitis
Vaivos Lanskoronskytės-Stanienės nuotr.

Aktorius ir režisierius Benas Šarka
Vaivos Lanskoronskytės-Stanienės nuotr.

Aktorius ir režisierius Valentinas Masalskis
Vaivos Lanskoronskytės-Stanienės nuotr.

Filosofas Arvydas Šliogeris
Vaivos Lanskoronskytės-Stanienės nuotr.

V. L. S. Tai tikrai nėra pragyvenimo šaltinis. Iš pradžių savo tinklalapyje buvome pateikę paslaugų sąrašą ir įkainius, bet vėliau supratome, kad tai – ne mūsų laukas, ir sąmoningai panaikinome tokią informaciją. Jei žmonėms įdomu, jie užsakys mūsų darbus. Nesame vestuvių fotografai, todėl ir nuotraukos kitoniškos.

I. S. Yra tekę fiksuoti vestuves. Bet ir tai buvo savotiškas fotodžiazas – vestuvininkams vis tiek norisi kiek kitokių, tokiam įvykiui įprastų, kadrų – su taurėmis, balandžiais, baltomis suknelėmis.

K. M. O kokie keliai suvedė jus su *Bernardinai.lt*? Ar sulaukėte jų kvietimo bendradarbiauti, ar Jūs juos susiradote?

I. S. Niekada nesinorėjo būti samdiniu, visada buvo svarbu matyti savo darbų prasmę, įnašą į „gėrio ir grožio lauką“. Šioje redakcijoje atsidūrėme tarsi atsitiktinai, bet vis dėlto atsitiktinumais netikime.

K. M. Prisimenu, regis, 1937 m. žurnalo „Life“ (JAV) redaktorius atsisakė vieno garsaus fotografo paslaugų, kritikuodamas jo darbus kaip per daug išraiškingus, verčiančius mąstyti. Kas sieja Jus su tinklalapio *Bernardinai.lt* veiklos filosofija, pasaulėžiūra, ideologija?

V. L. S. Manau, kad *Bernardinai.lt* būdingas tiesos paieškos siekis. Tai krikščioniškos pasaulėjautos leidinys, tačiau ta pasaulėjauta *Bernardinuose* ganėtinai atvira ir brandi, todėl leidžia pasireikšti įvairioms mintims ir nuomonėms, jų laisvei, į reiškinius čia žvelgiama iš kiek įmanoma įvairesnių perspektyvų. Ar visada pavyksta – paliekama vertinti skaitytojui. Labai svarbus *Bernardinų* požiūris į darbuotojus – ne kaip į samdinius, o kaip į bendruomenę, kurioje kiekvienas individas turi galimybę skleistis. Todėl žodį ideologija keisčiau kitais – bendra idėja, bendromis mintimis.

K. M. Žinomas semiotikas ir fotografijos analitikas R. Bartas sako, kad fotografija – tai tokia medija, kurią sunku sisteminti, formalizuoti. Ir vis dėlto kaip šio pakalbio apie *Bernardinų* ir Jūsų vertybinį bendrumą kontekste galima apibrėžti Jūsų fotografijos kūrybos filosofiją, žanrą, stilių?

I. S. Mes patys negalėtume lengvai atsakyti į šį klausimą. Gal įvardytume kaip meninę žurnalistiką ar dokumentiką. Tačiau geriau atsakyti galėtų kiti – žvelgiantys į mūsų darbus. Anksčiau turėjome ambicijų kurti vienokią ar kitokią fotografiją, bet atsiradę fotonovelių darbai tas pastangas nustūmė, todėl fotonovelių būdu galime ištirpti kitų – svarbesnių už mus – žmonių pasaulyje, jų kūryboje, mintyse. Verta susitelkti į norą išgirsti kai ką svarbaus, o ne į pačią formą. Noras atskleisti kito žmogaus grožį, jo pasaulį tampa svarbiau nei autorystės klausimai, savanoriškai ir keliaujama į antrą planą. Iš pradžių daug eksperimentavome, kūrėme abstrakcijas, siekėme gilintis į save, į savo vidinį pasaulį, tačiau ilgainiui svarbesnis tapo kitas. Taip gimė ir portretų ciklai, fotonovelės.

K. M. Jūsų fotografinė kalba gana sudėtinga – dvigubos ekspozicijos, tam tikri simboliai, metaforos, nespalvoti tonai. Kokia technika – juostine ar skaitmenine – labiau mėgstate dirbti?

I. S. Fotografinė juosta teikia kūrybines galimybes, kurias išvardijote. Skaitmeninę

techniką naudojame mažiau reikšmingiems darbams, reportažams, kai reikia operatyvumo. Man ji asocijuojasi su daugžodžiavimu ar net tuščiažodžiavimu. Juostoje tik 36 ar 12 kadrų, reikia apmąstyti vaizdus, nėra vietos ir laiko klaidoms. Turi būti gerokai labiau susikaupęs, neskubantis ir kantrus, net jeigu ir laiko visiškai neturėtum ar visos aplinkybės tave skubintų.

V. L. S. Skaitmeną naudojame tik tuomet, kai reikia techniškai tvarkingo, bet ne meninio kadro. Ji neturi gylio, gerokai plokštesnė.

K. M. Tas dvigubos ar net trigubos ekspozicijos panaudojimas Jūsų fotografijoje tarsi praplečia kūrinio suvokimo konteksto lauką, daro jį daugiareikšmį. Kita vertus, tai tarsi byloja apie norą ieškoti išraiškos priemonių ne paties objekto / portreto būtyje, o jo simbolinėje aplinkoje...

I. S. Tos kelios ekspozicijos nėra savitikslis dalykas, be abejo, jis ir sunkiau suvaldomas. Kuriame portretų ciklus ir noveles ir be tų dvigubų ekspozicijų, ne visada dvigubas kadras yra tinkamas.

V. L. S. Pati nesu linkusi sureikšminti priemonių, samprotauti apie kažkokią tikrą ar netikrą fotografiją. Tiesiog ištirpsti kūrybiniame procese, net nesusimąstai, kaip vienas ar kitas kūrinys gimsta. Mes gerbiame fotografijos meistrus, jų darbus, bet norime eiti savu keliu.

K. M. Aišku, menininko darbas – kurti, o žiūrovo – vertinti. Vis dėlto žiūrovas, meno kritikas ne tik siekia suvokti, kokią žinią siunčia kūrėjas, bet ir suprasti, kaip tai jis daro. Mano minėtas R. Bartas teigia, kad vertina tas fotografijas, kurios jam tampa nuotykiu – kai ji ima gyventi jame, pagauna jį, įgauna dvasią. Ko Jūs siekiate kurdami fotografiją, kokią žinią norite pasiųsti žmonėms?

I. S. Mūsų darbas nėra siųsti savas žinutes kūriniais, daugiau tai kitų – reikšmingesnių ir įdomesnių – žmonių minčių įforminimas vaizdu ir garsu. Žinoma, mums tai yra nuotykis, savotiška kelionė, kuri keičia matymą, supratimą, nes niekada neliksi toks, koks esi buvęs, ir kelio atgal nėra. Be abejo, visada galima atsisakyti, nedrįsti leistis į tą nuotykį.

V. L. S. Manau, tai ir drąsa įsileisti pokytį, galimybę tapti kiek kitokiam.

K. M. Tad galima tvirtinti, kad fotografija tampa vertinga, kai ji išsivaduoja iš kasdienybės, horizontalios būties ir įgyja giluminę, simbolinę vertikaliąją koordinatę...

I. S. Manau, kad ir horizontalios koordinatės, laiku užfiksuotos, gali įgyti vertikalią dimensiją. Svarbi ne tik vertikalė, bet ir horizontalė. To geras pavyzdys – kryžius, jungiantis abi dimensijas.

K. M. Manau, gera šių Jūsų žodžių iliustracija – fotografija su Švedijos karaliumi ir karaliene jų oficialaus vizito metu. Ji labai iškalbinga, nusakanti nuotraukos herojų būseną, jų santykį, paremtą daugiau pareiga, nei jausmais. Ir dėl tokio virsmo oficiali nuotrauka įgauna simbolinę prasmę.

V. L. S. Kartais ir buitinė detalė gali įgyti simbolinę giluminę prasmę. Ir tai nepriklauso nuo tavęs, virsmas įvyksta savaime.

Fotožurnalistai Vaiva Lanskoronskytė-Stanienė ir Ignas Stanys
Asmeninio albumo nuotr.

Iškilmingai įteikiant A. Macijausko vardo premiją Biržuose: (iš kairės) Lietuvos žurnalistų sąjungos pirmininkas Dainius Radzevičius, Interneto žiniasklaidos asociacijos vadovė Aistė Žilinskienė, premijos laureatai Vaiva ir Ignas Staniai, 2010 m. A. Macijausko premijos laureatas Juozas Šalkauskas
LŽS archyvo nuotr.

R. Treigys
Vaivos Lanskoronskytės-Stanienės nuotr.

K. M. Atsitiktinumo, akimirkos būsena būdinga fotografijos menui. Fotografija savotiškai surišta ir su mirtimi, su tuo, kas buvo ir kas niekada nebepasikartos. Ir tuo pačiu ji jaudina, neretai užgauna mūsų jausmus, protą. Kokiomis priemonėmis menininkas, Jūsų nuomone, prikelia ją iš nebūties, kas įžiebia tą gyvybės kibirkštį, priverčia fotografiją atgyti?

I. S. Čia mes vėl susiduriame su situacija, kai labai sunku verbalizuoti, teoriškai nubrėžti, kaip gimsta kūrybinis fenomenas. Į šį ir panašius klausimus žmonės bandė ir bando atsakyti, visi turi savas versijas. Sakoma, kad kūrinys gyvena savarankišką gyvenimą nuo kūrėjo. Jeigu žmonės yra Dievo vaikai, kas tada Dievui yra žmogaus kūriniai. Kai kur sakoma, kad tai Dievo anūkai.

K. M. Sutinku, kad tai uždavinys, kurį išspręsti galėtų koks nors semiotikas – mokslo apie ženklus ir kodus atstovas, kad ir tas pats R. Bartas ar U. Eco. Tačiau gal turite savus receptus, kaip Jūsų fotoportretuose atgyja sudėtingas vidinis dvasinis pasaulis tokių menininkų ar mokslo žmonių, kaip B. Šarka, V. Masalskis ar mano mėgstamas filosofas A. Šliogeris?

V. L. S. Ne, tikrai tokio recepto neturime. Čia daugiau veikia mūsų intuicija. Kartais šio tikslo siekdamas pasitelki tik herojaus siluetą ar pavaizduoji jį tam tikroje aplinkoje, net nerodydamas jo veido. Kartais veikia kiti dalykai. Atsakymų nėra.

K. M. Tas tiesa – dažnai mene svarbiau ne tai, kas pavaizduota, o tai, kas

eliminuota iš vaizdinio. Kaip apskritai žvelgiate į šiuolaikinę vaizdų perkrautą mūsų kultūrą? Pirmiausia turiu galvoje internetinius socialinius tinklus, kur kas sekundę pateikiama milijonai nuotraukų ir vaizdo siužetų?

I. S. Norėčiau pasakyti, kad kartais nevalia fotografuoti. Tai ypač pasakytina apie skaitmeninę fotografiją. Kartais atrodo labai paprasta ir pravartu padaryti nuotrauką. Bet jeigu būsena kelia nemalonias emocijas, geriau to nedaryti. Netgi tuomet, kai tave apima nuostabūs jausmai. Kaip pavyzdį galėčiau papasakoti štai tokią situaciją. Pusę šešių ryto pas senelius Rietave išėjome į kiemą. Pievos skendėjo rūke, jame ganėsi karvės. Girdėjome jų tylų muistymąsi, mūkimą, žvangančias grandines, garsai atėjo per rūką. Stebėjome gamtos skleidimąsi, jos intymumą ir kalbėjome, kad tai būsena, kai negali imtis fotoaparato. Geriau netrikdyti tos gamtos, geriau išgyventi būseną, stebuklą, kuris ateityje padės kurti vertingesnius kūrinius. Užfiksavęs kadrą gamtoje nieko nepakeisi, bet tiktai savyje kažką nutrauksi. Ir nuotrauka nebus to verta. Kitas atvejis. Naujųjų metų naktis, fejerverkai, ir staiga vienas iš jų kliudo moterį, kuri ėmė klykti. Pirma mintis – fotografuoti, rengti reportažą. Vidinis balsas pasakė – nevalia taip elgtis. Yra laikas ir dalykai, kurių negalima fotografuoti.

K. M. Tad gal galime teigti, kad fotomenininką nuo fotografuojančio žmogaus skiria vertybiniai dalykai, estetinių ir etinių nuostatų bei vertybių pajauta?

I. S. Nebūtinai, visi turime tas ar kitas vertybes, esame atviri savoms vertybėms, kai kurios mus visus jungia, taip pat ir su etika, ir su estetika. Vėlgi sunku rasti vienareikšmį atsakymą.

K. M. Manau, žiūrovas, vertindamas Jūsų darbus, turi teisę Jus vadinti meno žmonėmis, o ne vestuvių ar *facebook'o* fotografais.

V. L. S. Beje, netgi savo kelionių metu mes beveik nefotografuojame, mums daug svarbiau patirti įspūdžius, išgyventi emocijas tiesiogiai, o ne per objektyvą.

K. M. Man patiko Jūsų tinklalapyje išsakyta mintis: gera yra pasakyti kitam daugiau, nei pats žinai. Man regis, visa Jūsų kūryba ir gal net visas mūsų pokalbis byloja, kad Jūs turite šį gebėjimą, šį talentą. Ir belieka tik palinkėti Jums ir toliau sėkmingai eiti šiuo prasmingu bendru kūrybos ir gyvenimo keliu.

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

Remia **Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas**

Vytautas Valentinavičius

Teisės gauti informaciją pažeidimai valstybės ir savivaldos institucijose. Seimo kontrolierių skundų tyrimų apžvalga

Asmeninio albumo nuotr.

Demokratinėse visuomenėse žiniasklaida atlieka itin svarbų vaidmenį ne tik informuodama visuomenę apie įvykius šalyje bei pasaulyje, bet ir suteikdama galimybę žmonėms įgyvendinti savo pilietines teises – dalyvauti priimant jiems svarbius sprendimus.

Įvairios naujienos žiniasklaidos priemonėse turi tiesioginės ir netiesioginės įtakos demokratiniams procesams visuomenėje, todėl, siekiant apsaugoti demokratines vertybes, žodžio ir saviraiškos laisvė garantuojama Lietuvos Respublikos Konstitucijoje bei ginama įstatymais. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas nutarime informacijos laisvei suteikė ypatingą reikšmę: „Konstitucinė laisvė nekliudomai ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas yra vienas iš atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės, demokratinės valstybės pagrindų. Ši laisvė – svarbi įvairių Konstitucijoje įtvirtintų asmens teisių ir laisvių įgyvendinimo prielaida, kadangi asmuo visavertiškai įgyvendinti daugelį savo konstitucinių teisių ir laisvių gali tik turėdamas laisvę nekliudomai ieškoti, gauti ir skleisti informaciją. Konstitucija garantuoja ir saugo visuomenės interesą būti informuotai.“[1]

Lietuvoje, priklausomai nuo subjekto – asmens, siekiančio gauti ir skleisti informaciją, informacijos gavimą bei jos sklaidą reglamentuoja keletas įstatymų, tarp kurių Teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, Visuomenės informavimo, Vietos savivaldos, Asmens duomenų teisinės apsaugos bei Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymai. Visuomenės informavimo įstatymo 6 str. nuostatos įpareigoja valstybės ir savivaldybių institucijas bei įstaigas informuoti visuomenę apie savo veiklą (6 str. 2 d.) ir įstatymų numatyta tvarka teikti viešąją informaciją, taip pat turimą privačią informaciją, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus, kai privati informacija neteikiama (6 str. 3 d.). Taigi galima daryti prielaidą, kad įstatyme įtvirtintas maksimalaus atskleidimo principas, reiškiantis, kad visuomenei turėtų būti prieinamas didžiausias įmanomas kiekis valstybės ir (ar) savivaldybių institucijų turimos informacijos. Prieiga prie informacijos turėtų būti taisyklė, o jos neteikimas – išimtis[2].

Teisės gauti informaciją principai pirmą kartą suformuluoti Jungtinių Tautų (JT) Specialiojo pranešėjo dėl saviraiškos ir nuomonės laisvės ataskaitoje *Pilietinės ir politinės teisės, įskaitant informacijos laisvę*[3]. Remdamasis šioje ataskaitoje suformuluotais principais Žmogaus teisių stebėjimo institutas apžvalgoje *Teisė gauti informaciją Lietuvoje: iššūkiai ir galimybės*[4] išskyrė šiuos svarbiausius principus, įtvirtinančius valstybės pareigas: proaktyviai viešinti informaciją, skatinti atvirą valdymą, taikyti siaurai apibrėžtas informacijos neteikimo išimtis, į informacijos prašymus atsakyti greitai ir išsamiai, o

[1] Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Nutarimas dėl viešojo asmens privataus gyvenimo apsaugos ir žurnalisto teisės neatskleisti informacijos šaltinio. Valstybės žinios, Nr. 104-4675 (2002). Prieiga internete: *http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta311/content*.

[2] Žmogaus teisių stebėjimo institutas. Teisė gauti informaciją Lietuvoje: iššūkiai ir galimybės (2014). Prieiga internete: *http://hrmi.lt/wp-content/uploads/2016/08/Teise_gauti_informacija_ZTSI_2014.pdf*.

[3] JT Specialiojo pranešėjo dėl saviraiškos ir nuomonės laisvės ataskaita (2000). Prieiga internete: *https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G00/102/59/PDF/G0010259.pdf?OpenElement*.

[4] Ibid.

jos nesuteikiant gyventoją supažindinti su informacijos neteikimo apskundimo tvarka, reikalauti nepagrįstai didelių mokesčių už informacijos teikimą.

Žurnalisto teisės gauti informaciją įgyvendinimo iššūkiai

Tirdami pareiškėjų skundus Seimo kontrolieriai ne kartą pastebėjo, kad nors Teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymas ir užtikrina asmenims teisę gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, tačiau Visuomenės informavimo įstatymas (VIĮ, 6 str. 5 d.) įtvirtina žurnalisto, kaip ypatingo teisės subjekto, teisę gauti informaciją operatyviai, nes viešosios informacijos rengėją, be teisės gauti informaciją, taip pat saisto profesinė pareiga – laiku informuoti visuomenę apie jai aktualius įvykius. Todėl šis įstatymas numato, kad atsisakiusios teikti informaciją viešosios informacijos rengėjui valstybės ir savivaldybės institucijos privalo ne vėliau kaip kitą darbo dieną raštu informuoti rengėją apie atsisakymo suteikti informaciją priežastis (VIĮ 6 str. 5 d.). Pažymoje dėl žiniasklaidos priemonės skundo prieš Anykščių rajono savivaldybės administraciją[5] Seimo kontrolierius pažymi, kad Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra pasisakęs, jog įstatymu gali būti nustatytas nevienodas teisinis reguliavimas tam tikrų asmenų kategorijų, esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu[6], todėl Visuomenės informavimo įstatymo nuostatų dėl teisės žurnalistams gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų bei įstaigų konkretinimas tam tikrose tvarkose ar aprašuose ne tik leistinas, bet ir, Seimo kontrolieriaus įsitikinimu, sudarytų aiškesnio informacijos teikimo viešosios informacijos rengėjams ir (ar) skleidėjams, žurnalistams reguliavimo prielaidas.

Europos Žmogaus Teisių Teismas (EŽTT) ne kartą teigė, kad saviraiškos laisvė ir visuomenėje vykstančios diskusijos yra demokratinės visuomenės pamatas, todėl Konvencija dėl teisės susipažinti su oficialiais dokumentais (Europos Tarybos konvencija)[7] itin saugo žiniasklaidą ir spaudos laisvę[8]. Teismas yra pripažinęs, kad visuomenė turi teisę žinoti ją dominti galinčią informaciją (angl. *Information of a general interest*), todėl tais atvejais, kai kalbama apie viešojo intereso informacijos sklaidą, EŽTT itin atidžiai vertina nacionalinių institucijų pritaikytas priemones, potencialiai atgrasančias žiniasklaidos dalyvavimą viešojoje diskusijoje visuomenei svarbiais klausimais[9].

[5] Seimo kontrolieriaus pažyma dėl skundo prieš Anykščių rajono savivaldybės administraciją Nr. 4D-2013/4-87. Prieiga internete: *http://www.lrski.lt/lt/seimo-kontrolieriu-pazymos/send/2-seimo-kontrolieriu-pazymos/6812-pazyma-del-skundo-pries-anyksciu-rajono-savivaldybes-administracija.html.*

[6] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002-10-23 nutarimas byloje Nr. 36/2000.

[7] Įstatymas dėl Europos Tarybos konvencijos dėl teisės susipažinti su oficialiais dokumentais ratifikavimo. Valstybės žinios, Nr. 79-4087 (2012). Prieiga internete: *http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=429160*.

[8] EŽTT. Observer ir Guardian prieš Jungtinę Karalystę, pareiškimo Nr. 13585/88(1991), para. 59. Prieiga internete: *http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search. aspx?i=001-57705.*

[9] Žmogaus teisių stebėjimo institutas. Teisė gauti informaciją Lietuvoje: iššūkiai ir galimybės (2014). Prieiga internete: *http://hrmi.lt/wp-content/uploads/2016/08/Teise_gauti_informacija_ZTSI_2014.pdf.*

Tendencijos riboti žiniasklaidos laisvę gauti informaciją įžvelgiamos iš žiniasklaidos priemonių pateiktų skundų Seimo kontrolieriui dėl savivaldybių ir valstybės institucijų pareigūnų atsisakymo teikti informaciją ar nepagrįsto delsimo pateikti informaciją laiku. Minėtoje pažymoje dėl žiniasklaidos priemonės skundo prieš Anykščių rajono savivaldybės administraciją Seimo kontrolierius konstatavo, kad informacija viešosios informacijos rengėjams ir skleidėjams ne visuomet teikiama laiku, taip apribojant galimybes žiniasklaidos priemonėms atlikti profesinę pareigą – laiku informuoti visuomenę. Dar daugiau, išnagrinėjęs skundą Seimo kontrolierius atkreipė savivaldybės administracijos dėmesį į tai, kad galimai netinkamai suformuluoti informacijos teikimo principai patvirtintame Asmenų aptarnavimo ir informacijos teikimo savivaldybėje tvarkos apraše, kai „nėra nurodyta, jog už informacijos pateikimą viešosios informacijos rengėjams ir (ar) skleidėjams, žurnalistams būtų atsakingas kuris nors Savivaldybės administracijos struktūrinis padalinys ar konkretus Savivaldybės administracijos tarnautojas, turi įtakos ilgesniems informacijos surinkimo bei pateikimo viešosios informacijos rengėjams ir (ar) skleidėjams, žurnalistams terminams“[10]. Pasisakydamas apie žurnalisto teisę gauti informaciją Seimo kontrolierius atkreipė dėmesį į tai, kad tinkamas viešosios informacijos teikimas informacijos rengėjams bei žurnalistams gali būti viena iš priemonių, padedančių realizuoti Vietos savivaldos įstatyme įtvirtintą vietos savivaldos institucijų viešumo ir veiklos skaidrumo principą, žiniasklaidos priemonių pastangomis visuomenė gauna objektyvią laiku pateiktą informaciją apie valstybės ir savivaldybių įstaigas, pareigūnų veiklą[11]. Kitoje pažymoje, kurioje nagrinėjamas žiniasklaidos priemonių asociacijos skundas prieš Kauno miesto savivaldybės administraciją, Seimo kontrolierius atkreipė dėmesį į tai, kad sukurtos tvarkos privalo ne tik neprieštarauti Visuomenės informavimo įstatymo principams ir nuostatoms, bet ir turėtų užtikrinti tinkamą teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų įgyvendinimą. Pažymoje Seimo kontrolierius pastebėjo, kad Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinta informacijos laisvė negali būti nepagrįstai suvaržyta – „laisvė rinkti, gauti ir skleisti informaciją negali būti ribojama kitaip nei įstatymu“. Be to, pažymoje Seimo kontrolierius pritarė Kultūros ministerijos nuomonei, jog „Kauno miesto savivaldybėje veikiančios tvarkos pernelyg preventyvios ir nepagrįstai apsunkina žurnalistų teisę gauti informaciją“.

Atsižvelgęs į skirtingas praktikas įgyvendinti žurnalistų teisę gauti informaciją, Seimo kontrolierius pasiūlė Kultūros ministerijai apsvarstyti galimybę nustatyti pavyzdinę tvarką žiniasklaidos informacijos laisvei įgyvendinti valstybės ir savivaldybių įstaigose[12].

[10] Seimo kontrolieriaus pažyma dėl skundo prieš Anykščių rajono savivaldybės administraciją Nr. 4D-2013/4-87. Prieiga internete: *http://www.lrski.lt/lt/seimo-kontrolieriu-pazymos/send/2-seimo-kontrolieriu-pazymos/6812-pazyma-del-skundo-pries-anyksciu-rajono-savivaldybes-administracija.html*.

[11] Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaiga. Seimo kontrolierius Raimondas Šukys siūlo ginti konstitucinę žurnalistų teisę gauti informaciją (2014). Prieiga internete: *www.lrski.lt/lt/naujienos/207-seimo-kontrolierius-raimondas-sukys-siulo-ginti-konstitucine-žurnalistu-teise-gauti-informacija.html*.

[12] Seimo kontrolieriaus pažyma dėl skundo prieš Kauno miesto savivaldybės administraciją Nr. 4D-2013/2-1623. Prieiga internete: *http://www.lrski.lt/lt/seimo-kontrolieriu-pazymos/send/2-seimo-kontrolieriu-pazymos/7482-pazyma-del-skundo-pries-kauno-miesto-savivaldybes-administracija.html*.

Teisės gauti informaciją ribojimo teisiniai pagrindai ir konstatuoti pažeidimai

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 str. 2 d. laiduoja žmogui teisę ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas, o to paties straipsnio 3 d. numatyta, kad „laisvė reikšti įsitikinimus, gauti ir skleisti informaciją negali būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymu, jei tai būtina apsaugoti žmogaus sveikatai, garbei ir orumui, privačiam gyvenimui, dorovei ar ginti konstitucinei santvarkai". Konstitucinis Teismas yra išaiškinęs, kad dėl ypatingos informacijos laisvės svarbos ją riboti galima tik tada, jeigu tai daroma įstatymu, jie būtina demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų laisves ir Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, jeigu ribojimais nėra paneigiama šios laisvės prigimtis bei esmė ir jeigu laikomasi konstitucinio proporcingumo principo[13].

Taigi teisės gauti informaciją ribojimo principai aptarti Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 str. 2 d., o jie detalizuoti Teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatyme, kuriame numatyta, kad informacija gali būti neteikiama dėl: nacionalinio ar visuomenės saugumo, šalies gynybos interesų, statistinių duomenų panaudojimo apribojimo arba informacija sudaro valstybės, tarnybos, komercinę, profesinę, banko paslaptį, kitais įstatymų numatytais atvejais.[14] Taip pat Visuomenės informavimo įstatyme, kurio 18 str. pateikiamas žiniasklaidos atstovams siauresnis neteiktinos informacijos kategorijų sąrašas. Įstatyme neteiktina informacija apibrėžiama kaip informacija, kurios atskleidimas „pakenktų valstybės saugumo ir gynybos interesams, baudžiamajam asmenų persekiojimui, skatintų pažeisti valstybės teritorijos vientisumą ar viešąją tvarką arba jos nesuteikimas užkirstų kelią teisės pažeidimams ar būtų labai svarbus žmonių sveikatai apsaugoti"[15]. EŽTT yra išaiškinęs, kad Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos[16] 10 str. saugomos teisės išimtys turi būti apibrėžiamos siaurai ir bet koks apribojimo poreikis turi būti įtikinamas. Dar daugiau, EŽTT pasisakė, kad apribojimas turi būti proporcingas siekiamiems teisėtiems tikslams – valstybė privalo taikyti mažiausiai teisę ribojančią priemonę. Be to, apribojimas privalo būti pagrįstas „tinkamomis ir palankiomis" priežastimis[17].

Tirdami skundus dėl teisės gauti informaciją, Seimo kontrolieriai taip pat atkreipė dėmesį į nepagrįstai ribojamą prieigą prie informacijos. Pažymoje dėl skundo prieš Panevėžio miesto savivaldybės administraciją, kuri atsisakė pateikti taikos sutarties su rangovu dėl nutrūkusių gatvės tiesimo darbų kopiją, motyvuodama komercine paslaptimi, Seimo kontrolierius suabejojo, ar komercinės sutarties nuostatos gali turėti aukštesnę galią nei

[13] Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Nutarimas dėl Alkoholio kontrolės įstatymo ir Alkoholio produktų gamybos licencijavimo taisyklių. Valstybės žinios, Nr. 15-465 (2004), para. 5. Prieiga internete: *http://www.lrkt.lt/dokumentai/2004/n040126.htm*.

[14] Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymo 1 str. 3 d. 6 ir 7 punktai.

[15] Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 18 str. 2 d.

[16] Europos Taryba. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (1950). Prieiga internete: *http://www3.lrs.lt/pls/inter3/oldsearch.preps2?Condition1=19841&Condition2=*.

[17] Žmogaus teisių stebėjimo institutas. Teisė gauti informaciją Lietuvoje: iššūkiai ir galimybės (2014). Prieiga internete: *http://hrmi.lt/wp-content/uploads/2016/08/Teise_gauti_informacija_ZTSI_2014.pdf*.

įstatymai. Seimo kontrolieriaus nuomone, informacijos apie Europos Sąjungos ar kitų viešųjų finansų naudojimą ribojimas prisidengiant komercine paslaptimi yra nepagrįstas ir prieštarauja viešajam interesui[18]. Priimdamas tokį sprendimą Seimo kontrolierius rėmėsi Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktika. Šis teismas 2012 m. yra išaiškinęs, jog toks teisės aiškinimas, kad viešojo administravimo subjektas civilinėmis sutartimis gali bet kokią informaciją pripažinti komercine paslaptimi, nesiderintų su viešojo administravimo subjekto vykdomų funkcijų prigimtimi, nes leistų neatskleisti net ir visiškai nereikšmingos informacijos ir sudarytų nepateisinamas prielaidas viešojo administravimo subjektui piktnaudžiauti šiuo civilinės teisės institutu[19].

Seimo kontrolieriaus nuomone, kiekvienas asmuo turi teisę gauti iš savivaldybių institucijų viešąją informaciją, o Teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymas įtvirtina baigtinį sąrašą informacijos, kuri turi būti viešai skelbiama. Pažymoje, parengtoje pagal skundą, kuriame žiniasklaidos priemonė skundė Joniškio rajono savivaldybės administraciją, galimai pateikiančią neišsamią informaciją žiniasklaidos priemonei arba apskritai nepateikiančią informacijos, susijusios su valstybės tarnautojų tarnybinėmis nuobaudomis, Seimo kontrolierius atkreipė dėmesį į tai, kad savivaldybės turi teikti informaciją apie įstaigoje nustatytus tarnybinius nusižengimus ir už juos paskirtas galiojančias tarnybines nuobaudas, taip pat informaciją apie įstaigos valstybės tarnautojų gautus paskatinimus ir apdovanojimus, tačiau tokie duomenys turi būti nuasmeninti. Taigi Seimo kontrolierius atkreipė dėmesį į tai, kad nors savivaldybės ir neturi pareigos teikti išsamius duomenis apie konkrečių asmenų nusižengimus ir nuobaudas, tačiau jos turi pareigą teikti statistinius nuasmenintus duomenis[20]. Tokia Seimo kontrolieriaus išvada leidžia daryti prielaidą, kad jei informacija negali būti atskleista dėl asmens duomenų apsaugos, tokia informacija turėtų būti prieinama žiniasklaidos priemonėms pateikiant nuasmenintus statistinius duomenis.

Apibendrinus Seimo kontrolierių darbo praktiką tiriant skundus dėl galimų teisės gauti informaciją pažeidimų bei atsižvelgus į teisinį reguliavimą dėl teisės gauti informaciją galima daryti išvadą, kad teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų ribojimai gali būti numatyti tik įstatymu. Kreipdamiesi informacijos iš valstybės ir savivaldybės institucijų, žiniasklaidos priemonių atstovai ne tik naudojasi teise gauti informaciją, tačiau ir atlieka pareigą informuoti visuomenę, todėl institucijos ir įstaigos reikiamą informaciją privalo teikti įstatyme numatytais terminais. Apribojimai suteikti informaciją turi turėti teisinį pagrindą nacionalinėje teisėje. Neteikdamos informacijos valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos turi motyvuotai pagrįsti, kodėl prašoma informacija yra neteiktina (neatskleistina).

[18] Seimo kontrolieriaus pažyma dėl Panevėžio miesto savivaldybės administracijos veiklos Nr. 4D-2014/2-631. Prieiga internete: *http://www.lrski.lt/lt/seimo-kontrolieriu-pazymos/send/2-seimo-kontrolieriu-pazymos/7985-pazyma-del-seimo-kontrolieriaus-savo-iniciatyva-atlikto-tyrimo-del-panevezio-miesto-savivaldybes-administracijos-veiklos.html*.

[19] Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. 2012 m. birželio 8 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A662-1612/2012.

[20] Seimo kontrolieriaus pažyma dėl žiniasklaidos priemonės skundo prieš Joniškio rajono savivaldybės administraciją Nr. 4D-2014/2-541.

Antanas Stanevičius

„Tarybinės Klaipėdos“ ir „Klaipėdos“ laikraščio redaktorius 1986–2002 m.

Pašnekovo mintys – svarbiau už viską!

Gyvenime vis dėlto daugiau atsitiktinumų, o ne suplanuotų dalykų. Atsitiktinai 1989-aisiais patekau į Ameriką, į Lietuvos laisvės jūrininkų, perplukdžiusių dar neįteisintą mūsų trispalvę per Atlanto vandenyną, sutiktuves Niujorke, Klivlande ir Čikagoje.

Snieguolė Zalatorė (Genevieve Zalatorius) už automobilio vairo Čikagoje (1989 m.) *Antano Stanevičiaus nuotr.*

Trijų jachtų („Lietuvos“, „Audros“ ir „Dailės“) buriuotojai daugiausia tuomečio Šiaurės Amerikos lietuvių fizinio auklėjimo ir sporto sąjungos pirmininko Valdo Adamkaus pastangomis galėjo įveikti vandenyno platybes, o aš taip pat V. Adamkaus kvietimu galėjau nuskristi į Niujorką, regėti ir aprašyti, kaip iškilmingai broliavosi išskirti Lietuvos ir Amerikos tautiečiai po pusės amžiaus pertraukos.

Visuose miestuose svečius iš Lietuvos nakvoti išsirankiodavo lietuvių šeimos. Čikagoje mane jau iš anksto buvo „užsisakiusi“ Vytauto ir Birutės Zalatorių šeima, kadangi Vytautas yra mano uošvio Alberto Zalatoriaus giminaitis.

Po sutiktuvių šventės Čikagos lietuvių kultūros centre Market Parke, Zalatoriai mane parsivežė į savo namus Cicere, pasodino vakarienės. Tada kaip vėtra įlėkė skrybėliuota mergina. „Tai mūsų duktė Snieguolė.“ „Žurnalistė! Studijavau žurnalistiką Ilinojaus universitete, kaip ir mano tėvas“, – iškart patikslino ji, žinodama, kad aš esu laikraščio redaktorius.

Snieguolė parodė savo laikraštį „The West Proviso Herald“. Nieko nelaukę tą patį vakarą nuvažiavome į redakciją. Man didelį įspūdį padarė kompiuteriai, kuriais buvo rengiamas laikraštis.

„Snieguole, atskrisk pas mus! Nors ir baisiai skamba „Tarybinė Klaipėda“, tačiau, regis, nebeilgai tas pavadinimas išsilaikys, o visa kita – žurnalistų reikalas!“

„Keitės ir miestai, ir veidai...“ – iki skausmo įstrigusios dainos žodžiais galima apibūdinti tolesnę kelionę po Ameriką, ir aš visiškai užmiršau, ką Snieguolei tada buvau euforiškai pasakęs.

Vėlaus rudenio naktį Klaipėdoje suskambo telefonas. „Labas, Antanai, čia aš – Snieguolė!“ – „Sveika, Snieguole. Koks Čikagoje oras?“ – „Aš ne iš Čikagos skambinu, o iš Maskvos. Aš atskrendu pas tave dirbti. Ar gali šį rytą pasiimti mane iš Palangos?“

Taip Snieguolė Zalatorė pradėjo dirbti korespondente „Tarybinės Klaipėdos“ redakcijoje. Kadangi jos viza greitai baigėsi, paprašiau tuometės Pasų stalo viršininkės Aldonos Staponkienės, kuri vėliau tapo Seimo nare, pagalbos. Jai, kaip ir visiems Klaipėdoje, naujoji laikraščio korespondentė buvo labai įdomi, tad pareigūnė sukomandavo pavaldiniams, kad jie tvarkytų popierius. Ėjom ten ne vieną kartą, o pareigūnas Igoris Lapinšis vis įtariai nužiūrėdavo skrybėliuotąją korespondentę.

Redakcijoje Snieguolė pradėjo rašyti be jokio apsipratimo pačią pirmąją dieną. Kai mes dar daugelis rašėme ranka, o mašininkės turėdavo išspausdinti tekstą, Snieguolė iškart kalendavo atsivežtąja mašinėle ir klodavo tekstus man ant stalo. Jos mašinėlė buvo be kai kurių lietuviškojo šrifto raidžių, tad kepuraites ant „ž“ ir „š“ bei nosines ji prirašydavo šratinuku. Tačiau ne tai mane labiausiai trikdydavo.

Man buvo neįprasta, kad kiekvieną rašinį Snieguolė pradėdavo kokiu nors pranešimu arba teiginiu, o antrame, trečiame, ketvirtame sakinyje pakartodavo bemaž tą patį, tik kiek išplėtotą. Mane tai nervino – kuriems

„Klaipėdos“ laikraščio korespondentė Snieguolė Zalatorė (viduryje) su pirmuoju po karo JAV ambasadoriumi Lietuvoje Darelu Normanu Džonsonu *(Darryl Norman Johnson)*. Į Klaipėdos uostą jis atvyko pasitikti laivo su grūdais iš Amerikos (1992 m.).
Antano Stanevičiaus nuotr.

galams? Autorė atsakydavo, kad jie visi Amerikoje taip rašo, nes taip reikia. Jos tekstuose man ypač kliūdavo nuolatiniai pakartojimai „pasakė *jis*“, „*jis* pasakė“. Ir taip vos ne po kiekvieno sakinio.

Tačiau tai tik formos reikalas trikdė, o visa kita buvo žavu: Snieguolė lindo visur, kur mūsiškiai nekreipdavo dėmesio, gal ir nesiryžo. Kaip karštas peilis per sviestą prasiveržė prie Algirdo Brazausko, Vytauto Landsbergio, paėmė iš jų interviu „Tarybinei Klaipėdai“. Ji pastverdavo kiekvieną Klaipėdos svečią iš užsienio, nes anglų kalba ir prigimtinis veržlumas jai atverdavo visas duris ir kanalus.

Snieguolė iškart aplipo draugais ir draugėmis ir redakcijoje, ir Klaipėdoje, Palangoje, Vilniuje, ji buvo kviečiama ir laukiama pas dailininkus, liaudies meistrus, politikus. Itin populiarus laikraštyje buvo jos skyrelis „Čia ir Ten“, kur S. Zalatorė rašydavo įvairiausius pastebėjimus apie žmonių elgesį Amerikoje ir Lietuvoje.

Savo rašiniais laikraštyje bei ekstravagantiškumu ji taip paveikė tuometį Klaipėdos miesto tarybos pirmininką sąjūdininką Vytautą Čepą, kad jis pirmuosius Lietuvos piliečio pažymėjimus iškilmingai įteikė Sibiro tremtiniui senoliui ir Snieguolei Zalatorei (Genevieve Zalatorius) – lietuvių karo pabėgėlių dukteriai.

Gyvenimas Klaipėdoje tuomet nebuvo perteklinis: kartą sutikau Snieguolę Herkaus

Manto gatvėje nešiną juodu maišu su kopūstų galvomis. Tačiau ant žurnalistės ševeliūros puikavosi daili skrybėlaitė!

Atskridusi į tėvų gimtinę su rašomąja mašinėle ir apskrita dėže su dvylika skrybėlaičių, Snieguolė, gavusi Lietuvos piliečio pažymėjimą, sklandžiai tapo Lietuvos piliete. Ji iki šiol dirba ir gyvena Lietuvoje. Kelerių metų pertraukos būta tik tuomet, kai darbavosi Prahoje, viename Vidurio Europos verslo savaitraštyje.

Šiandien, kai mūsų žiniasklaidoje pasikeitęs ne tik rašymo stilius, pagalvoju, kad manęs jau nebenervintų Snieguolės korespondencijos, kuriose, kaip tada man atrodė, malama tą patį per tą patį tekstuose sureikšminant pašnekovą „*jis* pasakė“!

Didelio čia daikto, kad *jis* kažką pasakė? Na, kas jis toks tas *jis*? Vienu metu mes, žurnalistai, kartais net geriau žinojome, ką *jis* turi galvoti ir ką turi pasakyti. Imdavome ir pasakydavome patys už *jį*.

Geriau pagalvojus, pagarba šaltiniui, jo teikiamai žiniai ir nuomonei nepraranda aktualumo ir šiandien.

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

Remia **Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas**

Adelė Žičkuvienė

Nebeužtvenksi upės bėgimo

Dviejų bičiulių žurnalistų pokalbis apie praėjusį laiką, kraštą prie jūros ir kūrybą

Bernardas Aleknavičius savo namuose Klaipėdoje. *Vytauto Liaudanskio nuotr. („Klaipėda“)*

Ryškia bryde nužymėtas pirmosios Lietuvos žurnalistų sąjungos (LŽS) įsteigtos Vinco Kudirkos premijos laureato, uostamiesčio fotožurnalisto Bernardo Aleknavičiaus kūrybos kelias. Jis – savojo, ir ne tik, laikmečio fotometraštininkas, kurio darbuose visa mūsų upių tėvo Nemuno sujungta Lietuva: nuo Gardino vingių iki Rambyno, kuršių krašto bei Mažosios Lietuvos. Apie tai, kaip tuos turtus atrado ir „uždarė“ į nespalvotų fotografijų skrynią, sudėjo į jau išleistas ir dar būsimas knygas, ir kalbamės su gerbiamu Bernardu.

Bėga prisiminimų atminties gija. Grįžkime į 1963 m. – kuo šie metai, Bernardai, Jums buvo ypatingi?

Sužinojau, kad esu paskirtas į Klaipėdą dirbti Lietuvos telegramų agentūros ELTA fotoreporteriu.

Kaip? Paskirtas be jokio konkurso, prašymo, pareiškimo?

Taip, be jokio. Toks buvo metas. Dirbau Kačerginėje istorijos mokytoju. Bet kokia buvo istorija gūdžiu sovietmečiu?! Nei apie Sibirą, tremtis, partizanus, nei apie Lietuvos didžią praeitį kalbėti nevalia. Tik šlovė Stalinui ir Tarybų Sąjungos tautų draugystei. Žiūrėdamas į vaikų akis nebegalėjau meluoti. Savo atgaivai radau užsiėmimą – fotografuoti. Patiko. Nunešiau vieną, kitą nuotrauką į vietos laikraštį su trumpučiu parašu „talka“, „šventė“ ir t. t. Vietos laikraščio redaktoriui mano darbai patiko. Pakvietė dirbti su sąlyga... turiu stoti į komunistų partiją. Svarsčiau, ką daryti – toliau meluoti vaikams ar fotografuoti? Nusvėrė fotografija...

O kaip atsidūrėte agentūroje?

1962 m. laimėjau pirmąją vietą „Švyturio“ žurnalo fotografijų konkurse. Tai pastebėjo Eltos fotokronikos vedėjas Balys Bučelis ir pakvietė bendradarbiauti. O 1963 m. sausį gavau žinią, kad esu skiriamas dirbti į Klaipėdą kaip šios naujienų agentūros korespondentas. Čia ir užsibuvau iki šių dienų.

Tai bent! Spėju, kad į Eltos fotografo pareigas neįėjo rašyti apie Mažosios Lietuvos istoriją, kalbinti lietuvininkus, vietos gyventojus. Kaip įbridote į tuos vandenis?

Čia labiausiai prisidėjo šviesaus atminimo Rusnės žvejų žvejys Erčius Jurginaitis, tituluotas salos prezidentu.

Tai todėl anuomet, 1976 m., mane, Klaipėdos savaitraščio „Lietuvos žvejys“ korespondentę, besilankančią Rusnėje, kartu su kapitonu Sigitu Šileriu nusitempėte pas E. Jurginaitį?

Taip. Esu kaltas. Norėjau, kad bent iš užuominų pajaustumėte, kokia yra tikroji šio krašto dvasia, kokie čia gyvena žmonės. Kaip jie jautėsi valdant Kaizeriui ir atėjus Stalinui.

Kaip Jūs pats tai pažinote?

Erčiaus dėka. Tai legendų legenda. Jis dalyvavo Pirmajame pasauliniame kare, kovėsi Vaterlo mūšyje vokiečių pusėje. Išgyveno, bet grįžęs iš anglų nelaisvės ant paminklo to karo aukoms atminti rado ir savo pavardę. Šis karų ir pasaulio permainų vėtytas žmogus 1945 m. savo stuboje (name) pasikabino kito pasaulio budelio – Stalino portretą. Čia, Rusnėje, pas Erčių dažnai svečiuodavosi į ančių medžioklę atvykę Tarybų Lietuvos šulai Motiejus Šumauskas, Antanas Sniečkus. Kas dėjosi šišioniškio sieloje, ilgai negalėjau atspėti, lyg žiūrėčiau į giliausią šulinį... Bet pavyko, o kai supratome vienas kitą, jo dėka atsivėrė ir skaudi Mažosios Lietuvos istorija.

Gerbiamasis Bernardai, iš savo karčios patirties žinau, kad rašyti gali kiek nori, bet kaip ir kur gūdžiu sovietmečiu tokią nuogą tiesą buvo galima publikuoti?

Turėjau ir tebeturiu likimo man dovanotą bičiulį, buvusį „Lietuvos žvejo“ redaktorių Venantą Butkų. Kartą komandiruotėje jūroje abu buvome apgyvendinti vienoje kajutėje. Taip ir susibičiuliavome. Kitas ten atrastas bičiulis, dar anuomet „žalias“ šturmaniokas nuo Skirsnemunės, beveik mano kraštietis, kapitonas S. Šileris. Branginu ir džiaugiuosi abiejų draugyste. Venantas mielai priėmė ir spausdino mano „lietuvininkus“. Kartą kapitonas S. Šileris man, kaip fotožurnalistui, padėjo Maskvoje per vieną komunistų partijos suvažiavimą.

Kokia tai istorija? Kaip Jūs su Sigitu ten patekote?

Kapitonas S. Šileris buvo išrinktas to suvažiavimo delegatu iš Klaipėdos. Aš, kaip Eltos korespondentas, į tą suvažiavimą turėjau lydėti Lietuvos delegaciją ir nušviesti spaudoje. Bet tai padaryti nebuvo taip paprasta. Gavau tik leidimą Lietuvos atstovybės automobiliu įvažiuoti į Raudonąją aikštę. Į patį Kremlių, kur vyko suvažiavimas, įeiti leidimo neturėjau. Tad Sigitas buvo tas ryšininkas, kuris pranešdavo, kada kas pasirodys Raudonojoje aikštėje ir kaip ką galėsiu nufotografuoti. Būta tokio laikmečio. Kaip sakoma, iš dainos žodžių neišmesi. Sovietmetis ir jo suvažiavimai baigėsi, o mes su Sigitu, kaip buvome, taip ir likome bičiuliai.

Kiek pamenu, pajūrio, pamario žvejų temos nepalikote iki pat Atgimimo. Ar visada medžiagą Jums rūpima tema mielai sutikdavo spausdinti besikeičiantys „Lietuvos žvejo“ redaktoriai?

Buvo visko. Vienu metu, apie 1986–1987 m., mano rašiniai „tikrinti“ buvo nešami iš redakcijos į... partijos komitetą. Laimei, ir čia atsirado supratingų žmonių. Gavau sutikimą su rezoliucija „leidžiama spausdinti“.

Pamenu, prasidėjus Atgimimui, 1988–1993 m., buvote pačiame įvykių verpete?

Buvau... O kas tada iš spaudos žmonių nelindo po tankais? Juk įvykiai keitėsi žaibiškai. Tada „Tarybinė Klaipėda“, numetusi „tarybinės“ pavalkus ir tapusi tiesiog „Klaipėda“, spausdino mano rengiamą puslapį „Gilija“. Taip sakant, buvo atrištos rankos. Ten ir sugulė mano atrasti, po kruopelytę surankioti Mažosios Lietuvos istorijos puslapiai. Miesto bibliotekoje vyko teminiai renginiai apie Mažosios Lietuvos istoriją, į kuriuos atvažiuodavo Domas Kaunas, Jonas Bulota, Alfredas Sabaliauskas.

Kada Jūsų publikacijos iš spaudos puslapių persikėlė į knygas?

Rimčiau to darbo ėmiausi nuo 1994 m., kai išėjau iš naujienų agentūros. Trilogija „Mažosios Lietuvos didieji“ prasidėjo 1989 m. Ją sudaro: knyga „Donelaitis ir mes“, įvertinta V. Kudirkos premija, „Vakarė žvaigždė“ apie Ievą Simonaitytę – I. Simonaitytės premija, ir dar „Vydūnas“. Kita mano pradėtų knygų serija – „Novužės krašto vaikai“. Kartu su Panevėžio zanavykų klubo vadovu Vincentu Aleknavičiumi jau išleista 11 knygų. Darbą tęsiu.

O kiek dar laukia savo eilės, kai trūksta mažytės smulkmenėlės – pinigų leidyklos sąskaitai apmokėti?

Tai opi tema. Laukia jau parengta spausdinti knyga „Donelaičio svajonių žemė“, po to Lietuvos tūkstantmečiui skirta trilogija „Per Lietuvą teka Nemunas“. Sukaupta

Klaipėdiečiui fotožurnalistui, kraštotyrininkui ir rašytojui Bernardui Aleknavičiui po daugiau kaip ketvirčio amžiaus pertraukos šių metų spalio mėnesį buvo grąžinta skola – įteiktas pirmosios laisvos Lietuvos Vinco Kudirkos kūrybinės premijos medalis ir diplomas. Anais sudėtingais laikais apdovanojimas nebuvo pagamintas dėl lėšų stokos. Šią garbingą premiją 1990 m. B. Aleknavičius pelnė už fotoalbumą „Donelaitis ir mes“, kuris puoselėja humanistines, etines vertybes, ugdo pilietinę ir patriotinę visuomenę bei stiprina valstybingumą.

Apdovanojimą laureatui įteikė ir pasveikino LŽS pirmininkas Dainius Radzevičius ir LŽS Klaipėdos apskrities skyriaus pirmininkė Jolanta Beniušytė. Šiuo iškilmingu momentu su B. Aleknavičiumi buvo žmona Antanina, geras bičiulis Povilas Sigitas Krivickas, šiuometinis V. Kudirkos premijos laureatas, Nacionalinės žurnalistų kūrėjų asociacijos pirmininko pavaduotojas, būrys klaipėdiečių kolegų, LŽS Klaipėdos apskrities skyriaus narių. B. Aleknavičius prieš kelis dešimtmečius buvo vienas sąjungos Klaipėdos skyriaus steigėjų ir aktyvistų.

LŽS Klaipėdos apskrities skyriaus archyvo nuotr.

daug. Dalis archyvo perduota I. Simonaitytės bibliotekai. Bet dar yra darbų, kuriuos turiu nuveikti pats.

Kokia paskutinė gyvenimo šviesą išvydusi Jūsų knyga ir kaip ji gimė?

Sunkiai. Tai 2015 m. uostamiesčio leidyklos „Druka“ išleistas fotoalbumas „Nebeužtvenksi upės bėgimo“. Ach, tie pinigai, pinigėliai... Kai per daug – blogai, kai per mažai – irgi negerai. Taip jau nutiko, kad miesto savivaldybės skelbiamo konkurso nelaimėjau. Ir taip, ir anaip sukausi, nieko. O darbai apie patį Atgimimo įkarštį. Dar šilta, dar gyva į fotografiją suguldyta istorija. Netekęs vilties, parengiau leidinio prospektą ir nusiunčiau Prezidentui Valdui Adamkui. Išgirdo, suprato. Atsirado šiek tiek lėšų. Deja, užteko tik 200 egzempliorių tiražui. „Druka“ juos dovanojo tiems, kas atėjo į knygos pristatymą. Bemat tirpte ištirpo visas tiražas. Tai tiek to triūso ir naudos iš tų mano rašymų. Bet tai, ką sudedu į savo knygas, yra mūsų visų gyvenimai, iš kurių randasi Lietuva. Manau, kad dėl to verta eiti, matyti, gyventi, rašyti....

P. S. Lieka pridurti, kad Bernardo darbus pirmoji įvertina bei perspėja, ko nereikėtų daryti, jo žmona Antanina. Ji – viską tyliai susemianti fotometraštininko sergėtoja. Ne visada švelnutėlė. Rytais, kaip prisipažįsta, negailestingai išmetanti į lauką Bernardą, kad nueitų savo „privalomąją mylią“ tiek, kiek jėgos leidžia. Po to rašymai, skambučiai, svečiai ir tylus priminimas: ar, Bernardai, tą padarei, ar spėsi...

Du knygų pasaulyje šalia mūsų būnantys, visa širdimi Mažajai Lietuvai atsidavę šviesuoliai. Ačiū Jums, Antanina ir Bernardai, kad esate, kad nešate dvasinį kraitį esamai ir būsimai Lietuvai!

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

Remia **Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas**

„Lietuvos žvejys“ – bacila visam gyvenimui

Adelė Žičkuvienė

Su jūra ir laivais konkrečiai susidūriau 1975 m., kai atėjau dirbti į „Lietuvos žvejo“ savaitraštį. Pakviesta dirbti, buvau įspėta, kad jūriniame leidinyje korespondentai – tik vyrai, „bobų“ nebus. Galiu pabandyti dirbti vertėja iš rusų į lietuvių kalbą, o laisvalaikiu – rašyti. Kol perkandau laivyno ir jūrinius terminus teko išlieti devynis prakaitus.

Nuotrauka iš www.mattonstock.com

Vertėja arba laivo virėja?

Pirmoji pažintis su redaktoriumi Rimantu Greičiumi buvo ne kokia. Ant vadovo stalo padėjau žurnalistikos studijų diplomą. Redaktorius sumurmėjo, kad laisvo korespondento etato nėra. Kaip taip – nustebau. Žinojau, kad į tokias pareigas priimta redaktoriaus žmona (apie tai ūžė visa miesto žurnalistų brolija) ir „pompolitai“ (laivyno kapitono pirmieji padėjėjai politiniams reikalams). Pastarieji apie žurnalistiką nusimanė kaip karvė apie balną. Leidinio vadovas „paguodė“ galįs priimti *kambuzininke* (laivo virėja). Netekau amo. Atsitokėjusi sumurmėjau: „Geriau liksiu vertėja su žurnalistės diplomu, nei būsiu „paaukštinta“ į laivo virėjas.“ Naujasis redaktorius dievino rašinius apie karo veteranus. Mes negalėjome susitaikyti su tuo, kad savaitraštis iš jūrinio gyvenimo leidinio tampa „raudonųjų pėdsekių“ biuleteniu (taip mus ėmė pravardžiuoti kiti miesto žurnalistai). Ta nebyli kova tęsėsi tol, kol redaktorius buvo atleistas iš pareigų.

Lemtinga klaida

Naujasis iš „Tarybinės Klaipėdos“ laikraščio atėjęs vadovas Romualdas Norkus nuo ryto iki vakaro plušo prie vertimų. Tikrino, ar viskas tiksliai išversta iš lietuvių į rusų kalbą, ir atvirkščiai. Liaudies išmintis sako: atsargioji višta pirma išsidilgina užpakalį. Taip nutiko ir mums. Tikrino, akis pražiūrėjo vadovas. Deja, beskubėdama vertėja tekstą apie ateitį išvertė taip: pereinant iš socializmo į kapitalizmą. Turėjo būti priešingai. Ir pataikyk taip! Savaitraščio išleidimo data sutapo su sovietinio saugumo akylai sekama ir uždrausta švęsti Lietuvos valstybės atkūrimo data, Vasario 16-ąja. Kitą dieną redaktorių jau „prausė“ ne tik partkomas (komunistų partijos komitetas), bet ir saugumo „angelai“. Redaktorius grįžo „mėlynas“. Nurodyta skubiai imtis priemonių. Ir jų buvo imtasi. Visiems, be išimčių, įpilta po papeikimą. Nesvarbu: ar skaitei tą vertimą, ar ne. Po „raudonųjų pėdsekių“ laikmečio mums ta „priemonė“ neatrodė per griežta. Išgyvenome. Greitai ir R. Norkus, palikęs „Lietuvos žvejo“ savaitraštį, grįžo į miesto laikraštį.

14. O štai įamžinta ir paskutinioji „Lietuvos žvejo" kolektyvo kelionė. Tai buvo š.m. spalio mėnesį pakeliui į susitikimą su „Kalvarijos" įgula. Paskutinį „kadrą" šįkart nuspaudė S. Razbadauskaitė ir pati liko už jo.

Kad stovime prie šios metalo laužo krūvos mes – „L. Ž." žurnalistai Artūras Šeštokas, Dalia Bikauskaitė, Adelė Žičkuvienė ir Viktoras Orlovas, manome yra simboliška. Panašiu „laužu" tampa visas žuvies pramonės laivynas. Iš jo galbūt laikas išlydys ir vertingų dalykų, bet tai jau kita šneka...

Iškarpa iš savaitraščio „Lietuvos žvejys“ (1993 m.)
Autorės archyvo nuotr.

Klausimas

LIETUVOS VALSTYBINĖS ŽVEJYBOS LAIVYNO ĮMONĖS „JŪRA"

l.e. generalinio direktoriaus pareigas A. PAROČKAI

Laikinai einančios „Lietuvos žvejo" redaktorės pareigas A. Žičkuvienės

Raportas

Gerbiamasis generalini direktoriau, „Lietuvos žvejo" kolektyvas nebegali leisti laikraščio dėl šių priežasčių: .

1. Trūksta 5 etatinių darbuotojų:

a) redaktoriaus pavaduotojo;

b) dviejų korespondentų reporterių;

c) vertėjų-mašininkių.

2. Likę keli darbuotojai yra priversti dirbti už du ar net tris žmones. Už tai jiems nekompensuojama. Aš neturiu moralinės teisės įkalbinėti žmones dirbti veltui: juokingai maži atlyginimai ir tie patys ne visada laiku išmokami.

3. Neapmokėtos išlaidos „Ryto" spaustuvei už laikraščio leidimą, todėl bet kuriuo momentu ji gali atsisakyti spausdinti „Lietuvos žvejį".

4. Nors buvo raštiškai kreiptasi į įmonės generalinį direktorių, bet iki šiol neapmokėta nuoma ir delspinigiai už redakcijos patalpas.

5. Baigiasi laikraštinis popierius. Įmonėje jo nėra. Lėšų įsigyti komercine kaina neturime.

6. Nuolatos skambina laikraščio skaitytojai ir pašto pareigūnai, teiraudamiesi dėl 1994 metų leidinio prenumeratos. Ką aš jiems galiu pasakyti?

Prašau: arba sukomplektuoti redakcijos etatus, skirti realius atlyginimus atsižvelgiant į išsilavinimą ir pareigybes, sumokėti skolas „Ryto" spaustuvei ir įsiskolinimus už nuomą 3-ajai butų ūkio valdybai, skirti šių lėšų laikraštiniam popieriui, respublikinei spaudai prenumeruoti, aprūpinti būtinomis kanceliarinėmis priemonėmis, arba nesant galimybių tai padaryti , leidinį uždaryti ir likusius darbuotojus atleisti pagal etatų mažinimą.

Atsakymas

Per 9 šių metų mėnesius išlaidos „Lietuvos žvejo" redakcijai sudarė 25,8 tūkst. Lt. tame skaičiuje patirtas 23,9 tūkst. Lt nuostolis.

Ryšium su sunkia įmonės finansine padėtimi įsakau: Nuo 1993 m. lapkričio 22 d. nutraukti laikraščio „Lietuvos žvejys" leidimą ir sumažinti redakcijos darbuotojų skaičių.

L.e. generalinio direktoriaus pareigas A. Paročka

Laikraščio uždarymo „nuosprendis", atspindintis to meto žurnalistų gyvenimo realijas
Autorės archyvo nuotr.

Atgimimo verpetuose

Prie leidinio vairo stojo moteris – Virginija Ruškienė. Buvo jau prasidėjusi Lietuvos nepriklausomybės atgimimo karštinė. Redakcija skilo į dvi grupes. Vieni buvo už Sąjūdį, kiti palaikė „Jedinstvo" (KP ant „platformos" grupuotę, kuri tuo laikmečiu žuvų pramonės įmonėse buvo labai aktyvi). Mums, tikėjusiems Atgimimo idėjomis, buvo aišku, kad reikia eiti ten, kur karščiausia. Žvejybos uoste mitinguoja „Jedinstvo". Raudonų vėliavų jūra, pykčio iškreipti veidai, grasinimai. Niekis – į pirmą leidinio puslapį! Neišsigandome. Na, ir kas, kad šalia redakcijos (Vilties g. 6, kur už poros namų buvo partijos komitetas, dabartinė prokuratūra) vamzdžius sukioja sovietiniai tankai, vis nukreipdami juos ir į redakcijos langus.

Kruvinieji Sausio 13-osios įvykiai. Po jų redaktorė laivu išplaukė į komandiruotę. Tas jos noras keliauti iš laivo į laivą ir iš jūros siųsti radiogramas į redakciją apie nuotaikas laivuose, kur dauguma jūrininkų buvo kitataučiai, mums, likusiems krante, skaudžiai atsirūgo.

„Jedinstvo" palaikiusioji redakcijos pusė ėmė planuoti leidinį imti į „savo rankas": kabinetuose sąmyšis. Vienas iš kolegų, buvęs jūrininkas, rusiškai rėkė: „Tegul ponia plaukioja, apsieisime ir be jos!" Suplanuota, kad laivas, kuriame buvo Virginija, kuo ilgiau negrįžtų į Klaipėdą. Pajutome, kad kvepia paraku. Prisimenu, ėjome pasitarti į šalia buvusią „Jūratės" kavinę prie „puškos". Taip vadinome buvusį paminklą sovietiniams raudonarmiečiams. Dabar tai Atgimimo aikštė, o vietoj „puškos" stovi paminklas Martynui Mažvydui.

Redaktorės išvadavimas

Kolegos mudu su žurnalistu Gediminu Griškevičiumi išsiuntė pas tuometinį gamybinio susivienijimo, kuriam pavaldus buvo ir „Lietuvos žvejys“, direktorių Algimantą Šinkų. Dienotvarkėje du klausimai: kuo skubiau į redakciją grąžinti V. Ruškienę ir leisti išbraukti virš leidinio pavadinimo sovietmečiu buvusį privalomą šūkį „Visų šalių proletarai, vienykitės“. Šnekėjome su direktoriumi apie viską: nuotaikas mieste, laivyne, redakcijoje. Jis pažadėjo mums padėti. Netrukus grįžo redaktorė, o iš laikraščio dingo „proletarai“... „Jedinstvo“ rėmėjai redakcijoje neteko amo. O mudu su Gediminu tyliai sau šypsojomės.

Nuosprendis – likviduoti

Tačiau redaktorė V. Ruškienė savaitraštyje neužsibuvo – vėl išplaukė ir šįkart nebegrįžo – pasiliko Kanadoje. Net redakcijos kolektyvui nepranešė. Ją pakeitusi kita vadovė Alma Merkytė- Skripčeko suko knygelių platinimo verslą. Redakcijos reikalai ėjo blogyn. Apie 1993 m. spalį nuėjusi į „Jūros“ valstybinės įmonės kontorą (kuriai pavaldūs buvome ir mes) sužinojau, kad esame dugne. Laivynas neturi kuro, žūklės kvotų, pinigų algoms. „Lietuvos žvejys“ nebeturi laikraštinio popieriaus. Mūsų apsukri darbuotoja Sara Kinderienė ėmėsi tuometinės naujovės – reklamos verslo. Suokė telefonu kaip įmanydama. Naujieji verslininkai kibo. Vienas po kito nešė skelbimus. Kai kada jų pririnkdavo tiek, kad už juos verslininkai sumokėję „žvėriukais“ (G. Vagnoriaus vyriausybės įvesti pinigai) mums taip išmokėdavo algas. Pagaliau „Jūros“ kontoroje man buvo pasakyta tiesiai šviesiai: arba likviduokite redakciją, arba po Naujųjų metų nebegausite nieko. Bus paskelbtas įmonės bankrotas. Nubalsavome patys save likviduoti. Taip 1993 m. lapkritį ant redakcijos raporto „Jūros“ įmonės vadovui Algirdui Paročkai buvo uždėta jo rezoliucija: „Savaitraštį „Lietuvos žvejys“ likviduoti.“ Gavę menkus grašius, manėme esą laisvi, bet niekam nereikalingi.

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

Remia **Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas**

Jelena Listopad

„Lietuvos jūreivis“ – Lietuvos prekybos laivyno metraštis

Pirmasis savaitraščio „Lietuvos jūreivis“ numeris pasirodė 1978 m. birželio 14-ąją, praėjus dešimtmečiui nuo jauniausios tuometinėje Tarybų Sąjungoje Lietuvos jūrų laivininkystės įkūrimo. Beveik visos 15-a tuomečių laivininkysčių jau turėjo savo leidinius.

Pirmoji ir paskutinė „Lietuvos jūreivio“ redaktorės Valerija Gerža (kairėje) ir Jelena Listopad (1985 m.)
Autorės archyvo nuotr.

„Lietuvos jūreivio“ leidybos idėjos autorius, Lietuvos jūrų laivininkystės viršininkas Alfonsas Ramanauskas norėjo 12 puslapių jūrinio savaitraščio lietuvių ir rusų kalbomis. Su juo į Maskvą nuvyko pirmoji „Lietuvos jūreivio“ redaktorė Valerija Gerža. SSRS jūrų transporto ministerijoje išgirdo kolegų – jūrų žurnalistų – priekaištus. „Jūs ką, norite pavyti Odesos „Jūreivį“? Bet ten dirba 40 kūrybinių darbuotojų, o pas jus – tik 6“, – mokė to meto laivininkysčių jūrų žurnalistai.

Redakcija – lyg gimtieji namai

„Lietuvos ir Klaipėdos žurnalistai labai gerai priėmė naują laikraštį. Visi, kas plaukdavo į reisą Lietuvos jūrų laivininkystės laivais, kelionių aprašymus pirmiausia pateikdavo „Lietuvos jūreiviui“, o jau po to rengdavo savo leidiniui. Tuo metu labiausiai idėją „Lietuva – jūrų valstybė“ puoselėjo žurnalistas Venantas Butkus. Man su juo kartu teko dirbti „Lietuvos žvejo“ redakcijoje, kur buvau redaktoriaus pavaduotoja“, – prisiminė „Lietuvos jūreivį“ pradėjusi redaguoti V. Gerža.

Jos pavaduotoja „Lietuvos jūreivyje“ tapo Zita Tallat-Kelpšaitė. Didžiulį darbą atliko vertėja tiek iš rusų į lietuvių, tiek iš lietuvių į rusų – Veronika Grušaitė. Fotoiliustracijas meistriškai rengė Gotfridas Tapinas.

„V. Gerža mums pasakė: merginos, jūs apie jūrą ir jūrininkus nieko nežinote ir, kad iš mūsų laivyne nesijuoktų, darykime laikraštį, artimą jūrininkų šeimoms, kad jį galėtų

1978

birželio 14 d išėjo pirmasis savaitraščio „Lietuvos jūreivis“ numeris

12

tiek puslapių buvo leidžiamas „Lietuvos jūreivis“

6

tiek darbuotojų iš pradžių leido savaitraštį.

4 000

tiek egzempliorių buvo leidžiamas „Lietuvos jūreivis“

„Lietuvos jūreivio“ redakcija: (sėdi) vertėjos Marija Šedienė, Veronika Grušaitė, Jelena Žukova, (stovi) Gražina Bulovaitė-Malceva, Jelena Listopad, Danutė Kazakevičienė, Zina Pakulienė, Zita Tallat-Kelpšaitė, Edmundas Veckus (1987 m).
Autorės archyvo nuotr.

paskaityti ir jūrininkas, ir jo šeima“, – prisiminė žurnalistė Liubovė Ščerbinina.

„Lietuvos jūreivio“ redakcija jūrininkams buvo tarsi gimtieji namai. Vakarais užėję jūrininkai pasakojo istorijas, grojo gitara, dainavo savo kūrybos dainas, atnešdavo sukurtų eilėraščių, prozos kūrinių. Įsikūrė kūrybinis klubas „Septynios pėdos“. Jūrininkai laikė garbės reikalu tapti jo nariais. Žinomo rašytojo Artūro Kryžanovskio pirmasis bestseleris spausdintas „Lietuvos jūreivyje“. Su savaitraščiu bendradarbiavo žinomi rašytojai Edvardas Uldukis, Ignas Pikturna.

V. Geržai išvykus gyventi į užsienį, nuo 1979 m. redakcijos vairą perėmė žurnalistas ir rašytojas Edmundas Veckus. Buvęs jūrininkas pramoginį leidinio stilių pakeitė rimtesniais rašiniais. Jis reikalavo, kad žurnalistai labiau suvoktų jūrinius reikalus. Pasiskirstyta darbo barais. L. Ščerbinina kuravo laivų remonto gamyklą Nr. 7 (dabar „Laivitė“), Tatjana Hudnickaja – laivyną, Valerijus Mokrušinas ir Žana Vedenina – prekybos uostą, tolimojo plaukiojimo šturmanas Nikolajus Ivanovas – jūrų keltų prieplauką. Gražina Bulovaitė-Malceva ypač detaliai gilinosi, kaip buvo statoma šiandieninė tarptautinė jūrų perkėla. Ji vienintelė rašė lietuvių kalba.

Didžiulis laikraščio autoritetas

Pats E. Veckus, kaip ir kiti, rašė rusiškai. Visi tekstai būdavo verčiami. Į darbą korektorėmis buvo priimtos Vilija Nastopkienė ir Aušra Pilaitienė. Lietuvos jūrų laivininkystė visais laikais vertino laikraštį „Lietuvos jūreivis“, negailėjo jam pinigų. Leidinio žurnalistams pirmiesiems Klaipėdoje buvo nupirkti diktofonai, įrengta geriausia Klaipėdoje fotolaboratorija. Savaitraščio žurnalistai dažnai

plaukdavo į reisus, jiems būdavo mokami komandiruotpinigiai valiuta. Žurnalistai gana greitai gaudavo ir butus. Tad buvo daug norinčių dirbti leidinyje „Lietuvos jūreivis“, tačiau ne visiems užtekdavo vietų. Leidinyje dirbo žinomi žurnalistai Vasilijus Panuškinas, Valerijus Bucykas, Kęstutis Oginskas.

Leidinio autoritetas buvo didžiulis. Žmonės ateidavo, skambindavo, siųsdavo radiogramas iš jūros. Prašydavo padėti rasti teisybę. „Lietuvos jūreivis“ negailėjo kritikos, plakė įvairias negeroves. Tai nepatikdavo partiniams darbuotojams, bet žurnalistus visada remdavo laivininkystės vadovai A. Ramanauskas ir iš jo vairą perėmęs Antanas Anilionis. Įsiminė atvejis, kai kėgėbistai sukurpė bylą prieš jūrų kapitoną Jurijų Strežnevą. Jį ginti kartu su leidiniu „Lietuvos jūreivis“ ėmėsi ir 30 jo laivo įgulos narių. Pavyko – kapitonui vėl buvo išduota viza.

Devintajame dešimtmetyje „Lietuvos jūreivio“ tiražas siekė apie 4 000 egzempliorių.

Kovojo už laivyną

Aš, Jelena Listopad, „Lietuvos jūreiviui“ pradėjau vadovauti 1991 m. rugpjūčio 19-ąją – Maskvos pučo įkarštyje. Vyko trintis tarp Maskvos, kuri norėjo pasilikti prekybos laivyną, ir Vilniaus, kuris tikino, kad laivynas turi likti Lietuvoje.

Apie visas to meto peripetijas informuodavome savo skaitytojus. Rašėme ir apie tai, kaip Maskva spaudžia Lietuvą, kad perduotų jai laivyną, ir apie tai, kaip A. Anilionio nurodymu buvo keliamos Lietuvos vėliavos visuose laivuose. Laikraštis dalyvavo ir laivų pavadinimų keitimo procese, kai laivams skirti žinomų Lietuvos kapitonų vardai. Rašėme ir apie tai, kad Lietuvos laivyną išsaugojusį A. Anilionį valdžia net keturis kartus bandė nušalinti nuo pareigų.

Po kritikos, kad vienas iš laivininkystės direktorių per metus po kelis kartus keičia tarnybinį automobilį, jo siūlymu LISCO direktorių taryba, esant komandiruotėje A. Anilioniui, nusprendė nebeleisti laikraščio. Jis neva nerentabilus, nors niekada ir nebuvo reikalaujama, kad laikraštis atsipirktų. Leidinį ir redaktorės postą palikau 1995 m. „Lietuvos jūreivis“, kaip mažo formato jūrinis biuletenis, dar buvo leidžiamas iki 1998 m. gruodžio. Rusų kalba jį redagavo Valerija Šutenko, lietuvių kalba – Veronika Grušaitė, biuletenio korespondentu dirbo Laimonas Starodubcevas.

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

Remia **Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas**

Jolanta Beniušytė

Klaipėdos žurnalistai sovietmečiu ir prasidėjus Atgimimui: juodu ant balto (2)

Spaudos dienos šventės eisena Klaipėdoje 2005 m. *Jolantos Juškevičienės archyvo nuotr.*

Kaip ir žadėjome pirmajame šių metų almanache, vėl verčiame Lietuvos žurnalistų sąjungos Klaipėdos apskrities skyriaus pageltusius susirinkimų protokolų archyvus. O juose – kupinas įvykių gyvenimas ir vertybių perkainojimas artėjant prie laisvos Lietuvos slenksčio.

Draugavo su rašytojais ir dailininkais

1983 m. skyriuje buvo 40 narių, tais metais į skyrių įstojo tik Romualda Laimienė, dirbusi korespondente žinybiniame laikraštyje „Pajūrio buitininkas“. Ją rekomendavo uostamiesčio žurnalistų patriarchu vadintas „Tarybinės Klaipėdos“ žurnalistas Pranas Martinkus, pažinojęs Romualdą dar nuo mokyklos suolo. „Šiuo metu R. Laimienė neblogai rašo vaizdelius, korespondencijas, apybraižas, nevengia ir kritinių straipsnių... Ji reikliai žiūri į savo darbą, dažnai ir pati redaguoja „Pajūrio buitininką“, – rašoma 1983 m. lapkričio mėnesio protokole.

Įdomu tai, kad klaipėdiečiai žurnalistai buvo užmezgę draugystę su vokiečių laivu „Desau“. 1983 m. jis atplaukė šimtąjį kartą, o žurnalistai kaipmat jame surengė spaudos konferenciją.

Atsijojus iš protokolų sovietinės propagandos ir socialistinio lenktyniavimo pelus, galima sakyti, kad skyrius gyveno gana kūrybiškai: buvo tęsiamas geriausios apybraižos konkursas „Mūsų amžininkas“, vyko susitikimai su kitų kūrybinių sąjungų atstovais – dailininkais, kompozitoriais, rašytojais. Taip pat tradiciškai buvo rengiama daug spaudos konferencijų įmonėse, švietimo, sveikatos įstaigose ir kt. Tačiau 1984 m. lapkritį vykusiame skyriaus ataskaitiniame rinkimų susirinkime skyriaus tarybos darbas įvertintas patenkinamai. Pareikšta pastabų, kad žurnalistams trūksta profesinio tobulėjimo, kūrybinės energijos, mažai dirbama su jaunais žurnalistais. Šiame susirinkime dalyvavo 32 nariai iš 40, esančių įskaitoje, netrūko diskusijų.

Dvi „budinčios“ kėdės – žurnalistams

1984 m. į skyrių priimti du nauji nariai – Aušra Pilaitienė, Lietuvos naujienų agentūros (ELTA) žurnalistė. Ją rekomendavusieji Zita Tallat-Kelpšaitė ir Edmundas Veckus pažymėjo, kad A. Pilaitienė yra kūrybinga, darbšti, pareiginga, turi gerų profesinių įgūdžių. Antrasis kandidatas – „Tarybinės Klaipėdos“ partijos gyvenimo (būta ir tokių pavadinimų, kurie šiuolaikiniam jaunimui skamba itin egzotiškai – aut. pastaba) skyriaus vedėjas Aldas Vabuolas. Jį rekomendavę kolegos A. Žukas, S. Žilinskas, K. Kaukas ir N. Sarulis pasakojo, kad A. Vabuolas kaip žurnalistas jau nuėjo ilgą kelią: buvo neetatiniu korespondentu, paskui įsidarbino „Statybininko žodyje“. Iš ten pakviestas į pagrindinį miesto laikraštį „Tarybinė Klaipėda“, neilgai trukus tapo skyriaus vedėju. „Tai ieškantis naujų temų ir įdomių formų žurnalistas, jis neakivaizdžiai studijuoja žurnalistiką Vilniaus valstybiniame universitete“, – gyrė kandidatą jo kolegos, ir netrukus visi pakėlė rankas „už“. Beje, šiais laikais naujus narius priima nebe patys skyriai, o Lietuvos žurnalistų sąjungos valdyba.

Anais laikais nebuvo interneto ir „feisbukų“, tad informaciją renkantiems žurnalistams teko pasikliauti telefonu ir savo ryšiais, bendravimu su žmonėmis. Apie tai susirinkime užsiminė ir „Tarybinės Klaipėdos“ fotokorespondentas Albinas Stubra. „Mes ne visada žinome, kas kur vyksta. Manau, kad filharmonijoje, teatre, kultūros rūmuose turėtų būti bent po dvi nuolatines „budinčias“ kėdes

„Klaipėdos“ žurnalistai a. a. Pranas Martinkus (kairėje) ir Aldas Vabuolas.
Vidmanto Matučio archyvo nuotr.

žurnalistams“, – sakė A. Stubra. Susirinkime gvildentos ir šiais laikais aktualios temos: vienas žurnalistas apie renginį parašė klaidingai, kiti kolegos tą patį pakartojo, nusirašė... Rašinių herojai, užuot susitaikę, dar labiau susikivirčijo dėl tų straipsnių. „Reikia susimąstyti dėl žurnalisto etikos. Jei renginys netikęs, jį reikia kritikuoti arba visai apie jį nerašyti“, – sakė N. Sarulis. „Červony štandar“ korespondentas V. Travuškinas siūlė daugiau žurnalistus siųsti į kūrybines komandiruotes, nes kolegos turi kuo daugiau pamatyti, kad galėtų sėkmingai, kūrybingai dirbti. Akiratį plečia ir turistinės kelionės, tačiau skirstant kelialapius yra daug netvarkos, teigė V. Travuškinas. „Ilsėtis žurnalistų poilsio namuose mes neturime lengvatinių sąlygų, mokame visą kelialapio kainą“, – skundėsi žurnalistas. Susirinkimo metu buvo išrinkta nauja skyriaus taryba (Jonas Garadauskas, A. Žukas, Venantas Butkus, Z. Tallat-Kelpšaitė, Adelė Žičkuvienė). Pirmininku dar vienai trejų metų kadencijai išrinktas J. Garadauskas.

Dauguma – baigę aukštuosius mokslus

Kasmet vis plėtėsi Klaipėdos žurnalistų sąjungos gretos. Per trejus metus, 1981–1984 m., įstojo net 7 nauji nariai, tačiau du išvyko iš miesto (Greičius ir Gubista), o vienas – Samoilas Borikas – mirė. Skyriaus pirmininkas J. Garadauskas 1984 m. lapkričio 24 d. visuotiniame susirinkime pateikė štai tokią skyriaus narių vizitinę kortelę. „Respublikinės spaudos atstovai – 3 (V. Butkus juridiškai nėra mūsų skyriaus įskaitoje, tačiau savo siela ir širdimi su mumis). „Tarybinėje Klaipėdoje“ darbuojasi 17 Žurnalistų sąjungos narių, 14 triūsia įmonių ir organizacijų savaitraščiuose ir 7 dirba ne redakcijose. Gana stipri mūsų skyriaus sudėtis: 37 turi aukštąjį išsilavinimą, 2 – vidurinį, 1 – studijuoja žurnalistiką. TSKP narių – 28, vyrų – 27 ir 13 moterų bei merginų. Žurnalistinis stažas: iki 4 metų – 12, iki 10 metų – 11, nuo 10 iki 25 metų – 18, daugiau kaip 25 metai – 8. Trys skyriaus nariai – Pranas Martinkus, Petras Digrys ir Bronius Kisarauskas – sąjungai priklauso jau 25 metus. Skyriaus žurnalistai brandaus amžiaus: iki 35 m. – 8, 34–45 m. – 10, 45–59 m. – 16. Šešis žurnalistus mes jau pasveikinome 60-mečio proga“, – 1984-ųjų protokole rašė skyriaus pirmininkas J. Garadauskas.

„Puola imperialistai“

1985–1986 m. į sąjungą įstojo du „Lietuvos žvejo“ korespondentai – Vaclovas Černiauskas ir Viktoras Orlovas bei šio savaitraščio redaktoriaus pavaduotojas Igoris Ostroverchas. Laikas po truputį sroveno... Klaipėdos

žurnalistų sąjungos narių padangėje mažai kas keitėsi – lyg stovinčiame vandenyje. Vis buvo gvildenami tie patys reikalai: naujų narių priėmimas, kūrybinio konkurso „Mūsų amžininkas“ organizavimas, seminarai, išvykos pas kolegas į kitus miestus, spaudos konferencijos įmonėse ir kt. Skyriaus pirmininkas J. Garadauskas vis pabardavo kai kuriuos kolegas, kad jie „dar nepakankamai giliai ir įdomiai nušviečia gamybos intensyvumo klausimus, vienpusiškai pasakoja apie gamybos pirmūnus, nenagrinėja emocionaliai socialistinio lenktyniavimo problemų“, – rašoma 1985 m. kovo mėn. protokole. Atsirado ir perspėjimų, jog reikia propaguoti tarybinį gyvenimo būdą „kaip atsvarą nihilistinėms nuotaikoms, užsienio radijo šmeižtams... Mūsų laikraščiuose ne visada įtaigiai puolamas imperialistinės propagandos melas, nemokšiškai minimi esami trūkumai.“

Skyrius susilieja su miesto laikraščiu

1987 m. Klaipėdos žurnalistų sąjungos skyriui pradėjo vadovauti „Tarybinės Klaipėdos“ redaktorius Antanas Stanevičius. Skyrius tapo vis labiau susijęs su šio laikraščio redakcija, funkcionavo lyg dar vienas laikraščio padalinys. Ir visiems tai buvo savaime suprantama. Pavyzdžiui, pagal anų metų skyriaus valdybos protokolą Spaudos dienos proga nutarta iš skyriaus lėšų įteikti atminimo dovanas – knygas grupei neetatinių „Tarybinės Klaipėdos“ korespondentų. Finansinius skyriaus dokumentus tvarkė redakcijos buhalterė Irena Srėbalienė, skyriaus protokolus spausdino sekretorė Aldona Bandzienė, mašininkė Ona Mockaitienė, visos jos už darbą gaudavo išmokas iš skyriaus lėšų.

40

Žurnalistų sąjungos Klaipėdos skyriaus narių skaičius 1983 m.

1991

LŽS Klaipėdos skyrius įsteigė savo leidyklą ir pradėjo leisti savaitraštį.

16

Klaipėdos žurnalistų entuziastų išleisto leidinio „Digest „Visiems“ numerių skaičius.

250–600 rub.

1984 m. žurnalistų atlyginimai per mėnesį.

Į skyrių skriejo žurnalistų prašymai suteikti materialinę paramą: sunkiai sergančios mamos priežiūrai, pusbrolio laidotuvėms, kūrybinių komandiruočių į Bulgariją, Abchaziją, Ukrainą išlaidoms padengti. O vienai žurnalistei, skyriaus pirmininko A. Stanevičiaus didelėmis pastangomis, kreipiantis į tuometinį Vykdomojo komiteto pirmininką Alfonsą Žalį, 1989 m. net pavyko „išmušti“ butą. Mat žurnalistė, skyriaus narė, laikinai gyveno vieno gamybinio susivienijimo suteiktame bendrabučio kambarėlyje, laukė eilėje buto. Tačiau susivienijimui žlugus neteko ir vilties gauti butą, ir to turimo kampo bendrabutyje. Moteris neliko gatvėje ir iki šiol gyvena tame vieno kambario butelyje. Štai kur kolegų solidarumas!

1988 m. kovo pabaigoje Klaipėdos žurnalistai svarstė, kaip gegužę švęsti Spaudos dieną. Beje, į skyrių buvo priimti du nauji nariai – „Tarybinės Klaipėdos“ korespondentas Vidmantas Nastopka ir mašininkė-vertėja Raminta Cesiulienė. Už kandidatus pasisakė Sonia Minina, V. Bajoras, I. Puzyris, J. Kantautas, A. Stanevičius, V. Butkus, N. Sarulis, palinkėjęs V. Nastopkai rašyti santūriau, neiškeliant savojo „aš“. „Spaudos šventė šiais metais miesto valdžios yra planinė, ir mes galime sulaukti didesnės moralinės ir materialinės paramos“, – rašoma protokole. Net Spaudos šventės buvo planinės...

Šventę nusprendė organizuoti „Tarybinė Klaipėda“ kartu su visais daugiatiražių laikraščių žurnalistais ir „Ryto“ spaustuve. Šventės scenarijaus autore paskirta Z. Tallat-Kelpšaitė. Jai talkino žurnalistės G. Juodytė ir I. Bernotaitė, turinti režisūrinių gebėjimų. Organizatorės siūlė suburti „idėjų banką“, sujungti visas redakcijas, išleisti šventinį lankstinuką, svarstė, ar reikia mugių, sporto varžybų. Protokole nenurodyta, kas pasiūlė į šventę įtraukti motyvus apie Klaipėdos krašto šviesuolius – Donelaitį, Mažvydą arba Vydūną. „Jie – ne žurnalistai“, – sukritikavo P. Martinkus. Taip pat jis siūlė atsisakyti Spaudos dienos eitynių balagano. „Tačiau kuo jį pakeisti, kad neišeitų „mitingas“? Turėtų būti žurnalistų pristatymas – šmaikštus žodinis interviu. Interviu ir apie miesto spaudą. Tik kad atsakymai nebūtų standartiniai“, – kalbėjo P. Martinkus.

Kiti žurnalistai siūlė daryti šventę sau, ne miestui, pavyzdžiui, išplaukti į jūrą laivu, ir baigti šventę pirtyje su dailininkais. Arba pagaminti molinius medalius ir pardavinėti juos po rublį, taip prasimanant lėšų šventei. „Kai kurios įmonės žada mus pašefuoti, pavyzdžiui, Mėsos kombinatas“, – nuramino kolegas A. Stanevičius. Išsakius nuomones, palikta dėl šventės spręsti organizaciniam komitetui. Be kita ko, susirinkime konstatuota, kad savo amžių atgyveno smulkioji įmonių spauda – sienlaikraščiai.

1989 m. sausio 16 d. vykusiame skyriaus susirinkime atviru balsavimu išrinkta 11 delegatų į neeilinį LTSR žurnalistų sąjungos suvažiavimą. Į Vilnių išvažiavo „Tarybinės Klaipėdos“ žurnalistų grupė – redaktorius A. Stanevičius, pavaduotojas J. Garadauskas, skyrių vedėjai Valerijus Bucykas, Janina Irnastaitė, Birutė Bružilaitė, Gražina Juodytė, korespondentai Janina Bačiliūnaitė, V. Nastopka, P. Martinkus, visuomeniniai korespondentai Nikodemas Sarulis ir Z. Tallat-Kelpšaitė. Laisvės jausmas vis stiprėjo...

Žinių ir prekių troškulys

1990 m. jau nebe LTSR, o Lietuvos žurnalistų sąjungos Klaipėdos skyriuje – taip pat pokyčiai. Gruodžio mėnesį perrinkta skyriaus vadovybė. Tarybos pirmininku vėl išrinktas

„Klaipėdos“ dienraščio gamybinis susirinkimas 2000 m. Centre – redaktorius Antanas Stanevičius, (iš kairės) jo pavaduotojas a. a. Jonas Garadauskas, žurnalistai Gražina Juodytė, Jolanta Juškevičienė, Česlovas Kavarza, Vidmantas Matutis, Janina Zvonkuvienė, Jelena Listopad, Rita Bočiulytė ir Vidmantas Nastopka.
Jolantos Juškevičienės archyvo nuotr.

A. Stanevičius, jo pavaduotoju J. Garadauskas. Z. Tallat-Kelpšaitė apsiėmė rūpintis skyriaus ryšiais su kitomis miesto kūrybinėmis organizacijomis, Gražina Bulovaitė, R. Cesiulienė – organizuoti spaudos konferencijas, susitikimus su įdomiais žmonėmis, A. Stanevičius – rūpintis skyriaus leidybos, taip pat juridiniais reikalais. Z. Tallat-Kelpšaitė pasiūlė ieškoti galimybių, kad žurnalistai gautų kūrybinių komandiruočių išplaukti į jūrą, taip pat ji pasiūlė kolegoms mokytis anglų kalbos, nes pažįstanti gerą dėstytoją. J. Garadauskas siūlė pasikalbėti su miesto valdžia, kad kartu su delegacijomis į užsienį važiuotų ir žurnalistai, kurie nušviestų susitikimus ir užmegztų ryšius su vietiniais žurnalistais.

Taip pat susirinkime pasiūlyta susitarti su miesto prekybos įmone, pateikti jai paraiškas, kokių prekių norėtų gauti Klaipėdos skyriaus žurnalistai, dirbantys įmonių laikraščiuose, nes juos gamyklų kolektyvai „pamiršta“. Tais metais sulaukta svečių iš Danijos, Šiaurės šalių žurnalistų kursų instituto atstovų. Į skyrių priimtas naujas narys – „Lietuvos jūreivio“ korespondentas Kęstutis Meškys. Žurnalistai kritikavo pernelyg didelį nario mokestį, kuris, anot jų, gali praretinti LŽS gretas. Anuo metu kasmetinis nario mokestis siekė 50 rublių, o žurnalistų atlyginimai per mėnesį 250–600 rublių. Kai kurie gaudavo ir mažiau negu 250 rublių. Siūlyta nustatyti mokesčiui tam tikrą procentą nuo sumos. Šią savo nuomonę Klaipėdos žurnalistai pateikė oficialiai tais metais vėl vykusiame neeiliniame LŽS suvažiavime, į kurį važiavo 9 delegatai iš Klaipėdos: V. Kudarauskas, R. Cesiulienė, G. Bulovaitė, A. Stanevičius, J. Garadauskas, A. Vabuolas, J. Bačiliūnaitė ir A. Žičkuvienė.

Nuo 1990 m. – savarankiška veikla

Skyriaus archyve išliko LŽS atsakingojo sekretoriaus R. Eiliunavičiaus kreipimasis į

Spaudos šventė 1993 m. prie „Klaipėdos“ redakcijos – laikraščio žurnalistai Jolanta Juškevičienė ir a. a. Valerijus Bucykas.
Jolantos Juškevičienės archyvo nuotr.

Lietuvos socialinio banko Klaipėdos skyriaus valdytoją G. Černiauską leisti LŽS Klaipėdos skyriui 1990 m. atidaryti savo sąskaitą banke, nes skyrius oficialiai įsikūręs 1972 m. visuotinio susirinkimo nutarimu ir pagal nuostatus turi juridinio asmens teises bei finansinį savarankiškumą, gali verstis ūkine, finansine ir kita veikla, jungtis į susivienijimus ir asociacijas. Sąskaita banke buvo atidaryta.

1991 m. vasarį vykusiame skyriaus tarybos posėdyje, kuriame dalyvavo 4 iš 5 tarybos narių (Z. Tallat-Kelpšaitė, G. Bulovaitė, A. Stanevičius ir J. Garadauskas) svarstyti skyriaus leidybos reikalai. A. Stanevičius informavo, kad skyrius gavo oficialų leidimą plėtoti leidybinę veiklą, tad reikia pasirengti leisti leidinuką „Vasara“. Be to, reikia pagalvoti, ar nevertėtų atskiru laikraštuku leisti „Digest Visiems“, kuris būtų skirtas vasarotojų pramogai. Svarbu viena: stebėti, ar mažės leidinukų kurortuose dėl popieriaus stygiaus. Galima pamąstyti ir apie įvairius lankstinukus sporto tema, išleisti verstinį detektyvą, turistų vadovą po Klaipėdą vokiečių, anglų kalbomis, o gal atskirai išleisti kokios nors vienos temos geriausius žurnalistų darbus, liejosi pasiūlymai taryboje. Kalbėta, kad reikia tęsti „Baltijos“ almanacho leidybą, nes ankstesnis leidėjas – „Periodikos“ susivienijimas likviduotas. „Tai nelengvas darbas, reikalaujantis daug rūpesčių, be to, nepelningas. Bet klaipėdiečių žurnalistų garbės reikalas „Baltijos“ neprarasti.“ Nutarta tuo klausimu pasikalbėti su Rašytojų sąjungos miesto skyriumi, kitomis kūrybinėmis organizacijomis.

Turėjo net savo laikraštį

Leidybos reikalai įsilingavo kaip reikiant – 1991 m. balandžio mėn. tarybos posėdyje, kuriame dalyvavo tik trys nariai (A. Stanevičius,

J. Garadauskas, Z. Tallat-Kelpšaitė), pirmininkas A. Stanevičius informavo, kad Spaudos kontrolės valdyboje įregistruota LŽS Klaipėdos skyriaus leidykla „Eglė“ (ĮL Nr. 869). A. Stanevičius paragino kolegas leisti „Baltijos“ almanachą. J. Garadauskas suabejojo dėl to, nes almanacho leidyba susijusi su didelėmis išlaidomis. „Taip, brangus popierius, daug kainuos poligrafiniai darbai, bet autoriai, parašę šiam almanachui, laukia išspausdintų savo kūrinių. Jiems ir rengėjams honorarą siūlyčiau mokėti tokį, koks įmanomas padengus išlaidas“, – sakė A. Stanevičius.

Grupė žurnalistų sąjungos narių (V. Bucykas, V. Bajoras, A. Veckus) pasiūlė skyriaus tarybai leisti kassavaitinį leidinį – spaudos apžvalgą įdomiu pavadinimu „Digest „Visiems“. Taryba nutarė imtis almanacho ir savaitraščio leidybos.

Vis dėlto kūrybos sparnus išskleidusiems Klaipėdos žurnalistams 1991 m. leidybai nebuvo palankūs. Kūrėsi jauna Lietuvos valstybė ir trūko visko, ne tik popieriaus leidiniams. Entuziazmas išsilaisvinus buvo didelis, tačiau galimybės ribotos. Tad jau 1991 m. liepos pabaigoje A. Stanevičius, J. Garadauskas ir Z. Tallat-Kelpšaitė svarstė, ką daryti su skyriaus leidiniu „Digest „Visiems“, kurio iš viso buvo išleista 16 numerių.

A. Stanevičius pastebėjo, kad leidėjų grupė patiria sunkumų, įsigydama laikraštinio popieriaus, kuris yra pabrangęs. Taip pat blogai tvarkoma apskaita su „Ryto“ spaustuve ir „Lietuvos spaudos“ agentūra. Girdėti priekaištų ir iš mokesčių inspekcijos... „Matome, kad mūsų skyrius nepajėgus deramai leisti spaudos apžvalgos leidinį“, – sakė A. Stanevičius. J. Garadauskas pridūrė, kad leidinys yra populiarus, spaudos kioskuose žmonės klausinėja, kada jis pasirodys, noriai perka. Jis pasiūlė „Digest „Visiems“ siūlyti perimti „Klaipėdos“ laikraščio redakcijai. Taip ir nutarta, o koks tolesnis šio leidinuko likimas – nežinoma. Beje, ir „Baltijos“ almanachas vėliau perėjo į Rašytojų sąjungos Klaipėdos skyriaus rankas ir iki šiol tebeleidžiamas.

Leidybinė veikla nesimezgė

Po kelerių metų, 1994 m. lapkričio mėn., skyriaus taryba nutarė atsisakyti ir leidyklos „Eglė“. Posėdyje dalyvavo skyriaus pirmininkas A. Stanevičius, pavaduotojas J. Garadauskas, nariai Z. Tallat-Kelpšaitė, R. Kudarauskienė. Dienotvarkėje buvo vienas klausimas – LŽS Klaipėdos skyriaus leidyklos „Eglė“ registravimo nutraukimas ir skyriaus leidybinės bei ūkinės veiklos nutraukimo įforminimas. A. Stanevičius papasakojo, jog 1991 m. spalio 17 d. įregistravus skyriaus individualią įmonę leidyklą „Eglė“ norai buvo geri, tačiau tuometinės ekonominės sąlygos neleido plėtoti leidybinės veiklos ir platinti savo leidinių. Leidykla taip ir nepradėjo funkcionuoti, nebuvo pagamintas jos antspaudas, neatidaryta sąskaita banke.

„Dabartinė spaudos konjunktūra taip pat ateitį žada tik stambiesiems leidybos centrams, tad siūlau kreiptis į mokesčių inspekciją, miesto valdybą su prašymu panaikinti „Eglės“, kaip individualios įmonės, registraciją. Atlikus šį juridinį aktą, siūlau kreiptis į Spaudos kontrolės valdybą, kad „Eglės“ steigimo liudijimą Nr. 869 perleistų ir perregistruotų UAB Klaipėdos laikraščio redakcijai, kuri pageidauja ir turi realių galimybių leisti ir neperiodinius leidinius“, – skyriaus posėdyje pasiūlė tarybos pirmininkas A. Stanevičius. Šiam skyriaus vadovo pasiūlymui buvo vienbalsiai pritarta. „Tokia pat padėtis, kaip ir „Eglės“ leidyklą, ištiko LŽS Klaipėdos skyriaus leidybinę ir komercinę veiklą. Faktiškai ji nutrūko 1991 ir 1992 m. Kad nebūtų jokios painiavos,

įstatymų bei finansinės drausmės pažeidimų, siūlau banke uždaryti sąskaitą, informuoti mokesčių inspekciją apie visiškos ūkinės veiklos nutraukimą. Skyriaus antspaudą palikti tik narių pažymų ir laiškų patvirtinimui“, – dar vieną likvidacijos aktą pristatė skyriaus pirmininkas A. Stanevičius. Ir šiam pasiūlymui buvo pritarta. Beje, „Eglės“ leidykla išliko iki šių dienų – jai sėkmingai vadovauja kadaise ją panaikinęs ir vėl prikėlęs buvęs „Klaipėdos“ dienraščio redaktorius A. Stanevičius.

Iš išlikusių protokolų matyti, kad aktyvi skyriaus veikla, atsisakius leidybos, nenutrūko. 1995 m. gruodžio mėn., dar skyriui vadovaujant A. Stanevičiui, į jį plūstelėjo konkuruojančio miesto dienraščio „Vakarų ekspresas“ žurnalistai Palmira Martinkienė, Vida Bortelienė, Gediminas Griškevičius, iki šiol esantys skyriaus nariais. Taip pat kartu su jais įstojo „Echo Litvy“ korespondentė Galina Solovjova ir Klaipėdos televizijos 5-ojo kanalo vedėjas Romualdas Rima.

Tais pačiais metais gruodžio 13 ir 14 d. LŽS Klaipėdos skyriaus nariai ir „Klaipėdos“ laikraščio redakcijos darbuotojai – iš viso 21 žmogus dalyvavo diskusijose su keturiais JAV ir Norvegijos žurnalistais, kurie svečiavosi Klaipėdoje. Toks paskutinis įrašas senuose skyriaus protokoluose, užfiksuotas daugiau kaip prieš dvi dešimtis metų. Beje, neilgai trukus skyriaus vairą perėmė naujas pirmininkas, „Klaipėdos“ laikraščio korespondentas Valerijus Rajevskis, LŽS Klaipėdos skyriui vadovavęs 9 metus. 2006 m. jį pakeitė kolegė iš to paties laikraščio redakcijos Ramunė Šeštokienė. Jai išvykus, 2008 m. skyriaus pirmininke išrinkta šių eilučių autorė, tuo metu dirbusi korespondente uostamiesčio dienraštyje „Vakarų ekspresas“.

„Vakarų ekspreso“ dienraščio redakcija buvo įsikūrusi miesto mokesčių inspekcijos pastate H. Manto gatvėje (1996 arba 1997 m. nuotrauka).
Autorės archyvo nuotr.

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

Remia **Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas**

Gediminas Pilaitis

„Vakarų“ skrydis buvo trumpas, bet ryškus

Pajūrio žurnalistų bandymas leisti visuomeninį žurnalą – įdomus eksperimentas

„Vakarai“ – pastanga kurti regioninį iliustruotą žurnalą Klaipėdai ir visai Lietuvai (numeriai)
B. Aleknavičiaus nuotr.

Klaipėdos padangėje lyg kometa švystelėjęs ir išnykęs žurnaliukas „Vakarai“ (1991–1992) – bene pirmoji rimtesnė pastanga pajūryje periodiškai leisti visuomeninį leidinį dar tuomet, kai Lietuva kunkuliavo, mainėsi, keitėsi požiūris į gyvenimo vertybes, taip pat ir į žurnalistiką. Ne visiems naujiems leidiniams šioje sumaištyje buvo lemta atsistoti ant kojų ir išgyventi. Taip nutiko ir entuziastų pastangomis leistam žurnalui „Vakarai“ – jis gyvavo vos dvejus metus.

Žurnalas – kultūrinės pakraipos

Kaip visada viskas prasidėjo spontaniškai – viena mano pažįstama klaipėdietė, aktyvi visuomenininkė Danutė Macevičienė (dabar – Danutė Kekienė) užsidegė leisti naują regioninį laikraštį. Tuomet ji buvo nuo TSKP pavadžio jau nutrūkusios, nauju keliu žengusios Lietuvos komunistų partijos (LKP) narė ir manė, kaip būtų galima plačiau nušviesti ir paskleisti visuomenei socialdemokratines idėjas. „Leiskime naują laikraštį, nes konservatorių propaganda jau baigia užpjauti“, – kartą žvaliai pareiškė Danutė.

Tuomet darbavausi demokratėjančio LKP laikraščio „Tiesa“ korespondentu Klaipėdoje. Gal todėl Danutės žvilgsnis pirmiausia nukrypo į mane. Jos idėja sudomino, tačiau pasiūlymas redaguoti partinį leidinį tais laikais, kai žurnalistai laisvėjo, vadavosi nuo jiems primestų ideologinių pančių, mane privertė susimąstyti. Tiesą pasakius, netroškau būti kokių nors partijų ar judėjimų ruporu. „Nebus iš tokio leidinio jokių grūdų – ar neužtenka su savo praeities bagažu į dugną sminganačios „Tiesos“, – tiesiai šviesiai išdėsčiau savo nuomonę naujo leidinio sumanytojai.

Bet Danutė neatlyžo: „Tai ką tu siūlai? Sėdėti ir nieko nedaryti, kai aplink verda gyvenimas?“

Prozininko Rimanto Černiausko vadovaujamas Lietuvos rašytojų sąjungos Klaipėdos skyrius kasmet išleisdavo literatūros almanachą „Baltija“. Daugiau solidesnių, periodiškai pasirodančių visuomeninių ir kultūrinių leidinių, tokių kaip vilniečių žurnalai „Švyturys“, „Jaunimo gretos“ arba kauniečių „Nemunas“, pajūryje nebuvo. Tuo ir anksčiau stebėjausi, juk dirva buvo palanki – tik berk grūdą.

„Leiskime ne partinį laikraštį, o iliustruotą laisvos minties, kultūrinės pakraipos regioninį žurnalą plačiajai auditorijai – Klaipėdos kraštui, Žemaitijai, o gal net visai Lietuvai“, – pasiūliau. „O kaip pavadinsime tokį leidinį?“ – pradėjo smalsauti Danutė. Tąkart išpyškinau nedvejodamas: „Vienu žodžiu ir be jokios ideologijos – „Vakarai“. Tarpukariu taip pavadintas laikraštis buvo labai populiarus. Pratęskime senas tradicijas.“

Finansai – iš vienos partijos iždo

Įsteigėme akcinę bendrovę „Vakarai“, įregistravome veiklos įstatus, aptarėme programą, patentavome žurnalo pavadinimą. Pradinius įnašus leidybai sumetė Danutės partijos bičiuliai – Vakarų Lietuvos rajonų LKP komitetai. Jie buvo gana kuklūs, bet startui užteko.

Tuometis premjeras Gediminas Vagnorius, siekdamas žiniasklaidos palankumo, visų akcionuotų laikraščių ir žurnalų leidėjams leido nemokamai privatizuoti patalpas, kuriose jie dirbo. Kitaip tariant, dovanojo, supykdęs kitus verslo rinkos dalyvius. Ir mes nutarėme užmesti meškerę.

Vos neiškritau iš klumpių, kai veiklioji Danutė sovietinio radijo diktoriaus Levitano intonacijas primenančiu balsu man iškilmingai pranešė: „Žurnalo „Vakarai“ redakcijai Taikos prospekto bendrabučio pirmajame aukšte skirtos patalpos kūrybinei ir gamybinei veiklai.“

„Vakarų“ leidėjai: redaktorius Gediminas Pilaitis (kairėje), bendradarbė Aušra Pilaitienė, bendrovės vadovė Danutė Macevičienė (1991 m.)
B. Aleknavičiaus nuotr.

Žavu – dar nebuvo redakcijos, kuri leistų žurnalą, o patalpas jau gavome. Nesvarbu, kad tas žinybinis bendrabutis buvo jau gerokai nudrengtas. Vietos užteko ir leidybai, ir komercinei veiklai – vėliau ten dar įsikūrė nedidelė parduotuvėlė su kavine „Vakarai“.

Taip konservatorių vyriausybės premjeras G. Vagnorius, greičiausiai ir pats to nežinodamas, parėmė Klaipėdoje politinių konkurentų socialdemokratų sumanytą ir jų lėšomis finansuojamą leidinį. Šiais laikais tokie stebuklai kažin ar įmanomi.

Suburti kolektyvą – sunkiausia misija

Kai jau buvo peržengti tokie slenksčiai, reikėjo burti žurnalo redakcijos kolektyvą, o tai buvo bene sunkiausia misija. Algų darbuotojams, net honorarų publikacijų autoriams siūlyti negalėjome, savanorystė tais laikais dar buvo *terra incognita* (neatrastoji žemė), todėl šiek tiek kankinomės.

Ilgai įkalbinėjau Vytautą Bajorą, „Tarybinės Klaipėdos“ žurnalistą, kurio rašiniais visi žavėjosi – raukėsi, spyriojosi, bet prisidėjo. Atsakingosios sekretorės pareigas sutiko atlikti anksčiau „Jaunimo gretų“ žurnale dirbusi simpatiška brunetė Eglė Zalatoriūtė – „Tarybinės Klaipėdos“ vyriausiojo redaktoriaus Antano Stanevičiaus žmona. Kaipgi nesutiks, jeigu aš esu šios poros piršlys.

Danutė dar rekomendavo savo jaunąjį bendradarbį Valdemarą Puodžiūną, bet mistiškas žurnalas „Vakarai“, kurio niekas dar nebuvo regėjęs, darbas be atlygio jo nesudomino. Puikią recenziją apie pirmąjį A. Stanevičiaus eilėraščių rinkinį parašęs Valdemaras gal jau žinojo arba nuspėjo žaibišką savo karjerą – greitai jis tapo „Tarybinės Klaipėdos“ redaktoriaus pavaduotoju.

Mano žmona Aušra Pilaitienė, pragmatiška panevėžietė, tuo metu dirbusi Eltos korespondente Klaipėdoje, aišku, nelabai džiaugėsi sužinojusi, kad žurnalistai vėl darbuosis už dyką. Tačiau ir ji, matydama visus apėmusi „šyšą“, diplomatiškai žadėjo padėti, jeigu tik prireiks pagalbos.

Miklių rankų dizaineris Virgilijus Urbonavičius ėmėsi apipavidalinti ir maketuoti

žurnalą, piešdavo karikatūras. UAB „Vakarai“ vadove išrinkta D. Macevičienė, pasitelkusi vadybininką Rimantą Lenkauską, užsiėmė komercija – tiražo platinimu, reklama, finansinių rėmėjų paieška ir t. t.

Nudžiugau, kai „Ryto“ spaustuvė, masiniais tiražais spausdinusi tik laikraščius ir etiketes maisto gaminiams, neatsuko šono. Sovietmečiu Klaipėdoje žurnalų niekas nespausdino, paskutinysis „Jūra“, leistas tarpukariu, persikėlė į Kauną, kai vokiečiai 1939 m. užgrobė Lietuvos pajūrį.

Buvo malonu žiūrėti, kaip „Ryto“ specialistai sukosi cechuose, tiesiog nėrėsi iš kailio – puikiausius spalvotus viršelius pagamindavo iš bala žino kokio, gal net etiketėms skirto popieriaus.

„Tas jūsų žurnaliukas mums – ne pelno, o garbės ir profesinių ambicijų reikalas“, – ištarė duris į „Ryto“ spaustuvę „Vakarams“ atvėręs įmonės generalinis direktorius Antanas Skyrius.

Net patys nesitikėjome, kad gandas apie žurnalą „Vakarai“ nubanguos per Klaipėdą iki tuo metu čia leisto itin populiaraus savaitraščio „Mažoji Lietuva“ prieangio ir netgi kažką privers jaudintis.

„Draugas vade, tautiškai nusiteikę žurnalistai instruktažui išrikiuoti.“
V. Urbonavičiaus pieš.

„Mažosios Lietuvos“ steigėjas Gintaras Tomkus, svajojęs leisti kitą „Tarybinei Klaipėdai“ alternatyvų miesto laikraštį, apie žurnalus negalvojo. Tačiau būtent jo savaitraštyje pasirodė pagiežinga žinutė apie „Vakarus“, kurių dar nebuvo. Nustebau, nes su Gintaru nesipykome.

„Pajuokavome supykę, kad aplenkėte mus – naujam laikraščiui jau ir pavadinimą buvome sugalvoję – „Vakarai“, – vėliau prasitarė „Respublikos“ leidėjo Vito Tomkaus brolis.

Taip jau būna, kai dviejose galvose vienu metu spurda vienodos mintys. Tąkart nieko baisaus nenutiko – tariamieji konkurentai rado išeitį. Pradėtą leisti naują miesto dienraštį jie pavadino panašiai – „Vakarų ekspresas“. Dar gražiau. Išgyvenęs sunkmečius jis leidžiamas iki šiol.

Panašiai skambantys dviejų leidinių vardai šiek tiek klaidino – kai kuriems klaipėdiečiams atrodė, kad žurnalą ir laikraštį neva sieja kažkokie slapti ryšiai, tie patys steigėjai ir pan. „Vakarų ekspreso“ leidėjams „Vakarai“, regis, kurį laiką buvo lyg ašaka gerklėje, kurios nei išspjausi, nei nurysi.

Tęsė tarpukariu leistų „Vakarų“ tradicijas

„Tarybinė Klaipėda“ rėmė žurnalo idėją. Mano bičiulis redaktorius, talentingas publicistas A. Stanevičius, radęs laisvesnę valandėlę, kartais ir pats parašydavo „Vakarams“.

Pirmąjį numerį trinktelėjome fantastišku 8 000 egzempliorių tiražu. Manifeste nuskambėję žodžiai priminė tarpukariu leistų „Vakarų“ manifestą: „Pats žurnalo pavadinimas nusako jo kryptį: sergėti sunkiai atkovotus Lietuvos vartus į jūrą. Budriai žiūrėti, kad jų neužneštų smėlis ar koks priešas vėl grubiai neužvertų, motyvuodamas istorinėmis pretenzijomis į Pabaltijį.“

Štai kaip deklaravome svarbiausius žurnalo siekius ir tikslus: „Vakarai“ – atviri visiems, kurie stiprina ir remia nepriklausomą ir demokratišką Lietuvą, pažangius verslo žmones, ūkininkus, skatina jūreivystę, neabejingi pajūrio ir Žemaitijos istorijai, kultūrai, švietėjiškoms tradicijoms, tiesia ranką kaimynams, su kuriais mus sieja jūrų keliai ir dvasinė giminystė.“

Išdidžiai pareiškę, jog „Vakarai“ – nepriklausomas leidinys, preambulę užbaigėme taip: „KAM BRANGŪS IR GRAŽŪS LIETUVOS VAKARAI – TAS SKAITO „VAKARŲ“ ŽURNALĄ.“

Po ketvirčio amžiaus atsivertęs „Vakarų“ komplektą ir žvelgdamas į tai, kas buvo padaryta, iš savo patirties bokšto nepasakyčiau, kad žurnalas turinio prasme buvo prastas. Poligrafinė išvaizda – kitas reikalas. Jokių kompiuterių, spalvų derinimo įrangos spaustuvininkai dar neturėjo.

Pirmąjį žurnalo „Vakarai“ numerį pradėjo mano bendraklasis, Sąjūdžio riteris filosofas Arvydas Juozaitis – jo straipsnyje apie Klaipėdos krašto ir Vakarų civilizacijos sąsajas galima atpažinti kai kurias tezes, išplėtotas šiemet išleistojoje naujausioje jo knygoje „Klaipėda – Mėmelio paslaptis“.

2

tiek metų gyvavo žurnalas „Vakarai“

1991

poetą Bernardą Brazdžionį sudomino žurnalas „Vakarai“

8 000

toks pirmasis „Vakarų“ žurnalo numerio tiražas

3 000

toks „Vakarų“ tiražas buvo antraisiais leidybos metais

Kristaus Marijos Taikos Karalienės bažnyčios klebonas Bronius Toleikis „Vakaruose“ prisiminė, kaip sovietinė valdžia Klaipėdoje tyčiojosi iš tikinčiųjų – leido statyti bažnyčią, o paskui pavertė ją koncertų salė, įkalino dvasininkus. Tarp jų buvo ir statybų vadovas

B. Toleikis – kuklus žmogus, visų amatų meistras, iki tol niekam nepasakojęs, ką išgyveno keldamas šventovės mūrus.

„Vakaruose“ pirmąkart publikuoti legendinės asmenybės, tarpukariu lietuviškos poezijos skliautus drebinusio, o vėliau užmiršto ir ignoruojamo poeto keturvėjininko Salio Šemerio užrašai, dulkėję LTSR Mokslų akademijos rankraštyne. Taip pat Vinco Krėvės prisiminimai apie Klaipėdos išvadavimą, tik vėliau paskelbti „Minties“ leidyklos knygoje „Bolševikų invazija ir Liaudies Vyriausybė“.

Niekam nežinomus iš valdžios išstumto tarpukario Lietuvos premjero Augustino Valdemaro laiškus iš tremties Plateliuose ir dar nepublikuotus istorinius tekstus iš archyvų glūdumų stebuklingai išgvelbdavo akademiniuose sluoksniuose kaip žuvis nardžiusi Eglė Zalatoriūtė. Jos tėvas, literatūrologas profesorius Albertas Zalatorius irgi buvo neabejingas „Vakarams“.

Tarp autorių ir šviesios atminties Leonidas Donskis

Į „Vakarų“ vežimą buvo įkinkyti žvaliai mąstantys, plunksną valdantys klaipėdiečiai intelektualai. Grakščius tekstus apie ateitį tuo metu, kai Vilniuje prie Parlamento žlegsėjo rusų tankai, mikliai suraitydavo subtilus žodžio meistras Marijus Šidlauskas – vienas geriausių Lietuvoje literatūrologų.

„Vakaruose“ kaip publicistas debiutavo tada dar jaunas, bet jau savo įžvalgomis stebinęs klaipėdietis filosofas Leonidas Donskis. Tiesa, jo išmintingus tekstus mums kartais tekdavo gludinti, kad ne tik pats autorius, bet ir skaitytojai suprastų viską, kas ten išguldyta. Tuomečiai Leonido rašiniai smūgiuodavo į smegenis mokslinių frazių sunkiąja artilerija. Paskui jo rašymo ir kalbos stilius nuskaidrėjo.

Po žudynių Medininkuose, sutapusių su Pasaulio lietuvių sporto žaidynėmis, „Vakaruose“ pasisakė į pajūrį kelioms dienoms atvykęs Valdas Adamkus – tuometis JAV 5-ojo regiono gamtos apsaugos departamento valdytojas. Su juo susipažinau anksčiau, viešėdamas Čikagoje – ten V. Adamkus pasveikino trijų Lietuvos jachtų, pirmą kartą su trispalve įveikusių Atlantą, įgulas.

Užatlantėje sutikau daug išeivijos intelektualų: mokslininkų, menininkų, inžinierių, žurnalistų – karštų Lietuvos patriotų. Kai kuriuos jų straipsnius, publikuotus išeivijos leidiniuose, teko skaityti ir anksčiau. Tada jie man atrodė kaip pusdieviai, žmonės iš kitos planetos. Niujorke, Čikagoje, Klivlande bendraudamas su jais akis į akį pamačiau, kad išeivijos elitas – tokie patys lietuviai.

JAV Kongreso bibliotekoje dirbęs istorikas Vincas Trumpa „Vakarams“ parašė įdomybių prisodrintą straipsnį apie Lietuvos santykius su Baltija. Džiaugėsi publikacija, atsiuntė nuoširdų padėkos laiškelį. Klaipėdoje poetui Bernardui Brazdžioniui įteikiau šviežią „Vakarų“ numerį ir stebėjausi jo reakcija – iškilus kūrėjas mažesnio nei A4 formato žurnaliuką sklaidė kaip spaudos draudimo laikais iš Tilžės atgabentą lietuvišką maldaknygę. Prisakė siųsti žurnalą jam į Ameriką.

„Vakaruose“ skaitytojai atrasdavo straipsnių ekonomikos temomis, nepamiršdavome uosto, žvejų, jūreivystės reikalų. Dvasingos senųjų klaipėdiečių Vytauto Bajoro ir Albino Stubros apybraižos, Bernardo Aleknavičiaus

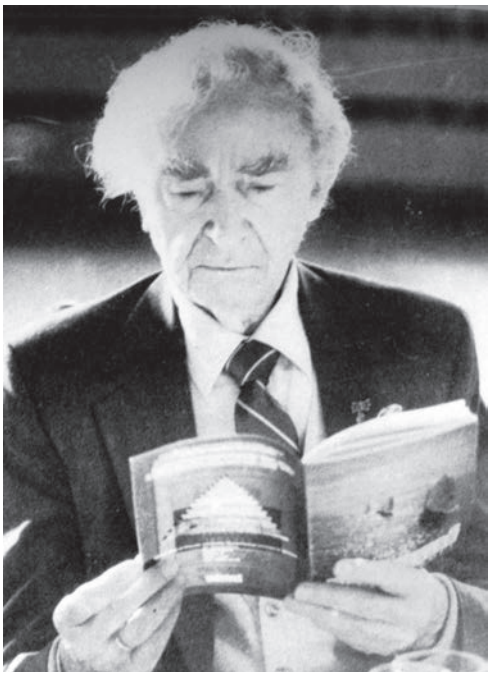

Poetą Bernardą Brazdžionį sudomino žurnalas „Vakarai“ (1991 m.)
B. Aleknavičiaus nuotr.

fotografijos, Venanto Butkaus rašiniai apie buriuotojus, netgi tarmiškai perteikti žemaičių anekdotai skleidė Lietuvos pajūriui būdingą išskirtinę dvasią ir atmosferą.

Į politiką nesiveldavome, tik kartais pasišaipydavome iš kvailysčių, absurdiškų nurodymų. Kai kur valdžia jau smaugdavo laisvą žiniasklaidą. Reaguodami išspausdinome įdomų, dar niekur nepublikuotą 1933 m. rašytą tarpukario Lietuvos tautininkų sąjungos (LTS) generalinio sekretoriaus Vinco Rastenio laišką Valstybės tarybos referentui ir žurnalistui J. Jablonskiui.

Susijaudinęs dėl tuometės Lietuvos žurnalistų sąjungos (LŽS) narių išsiblaškymo, atotrūkio nuo tautininkų linijos, kontakto nebuvimo, pakrikimo, trukdančio „ankštai suglausti pečius ir žengti viena kryptimi“, V. Rastenis siūlė telkti „įtikinančią pajėgą“ – kurti LTS laikraštininkų apylinkes, kad žurnalistai galėtų „sustiprinti tautinės spaudos liniją ir pasitikėjimą krašto politine vadovybe“.

Kaip koks bolševikas, V. Rastenis žurnalistus ragino savanoriškai užsimauti tautininkų apynasrį. „Vakaruose“ publikuotą jo laiško tekstą iliustravome karikatūra su prierašu: „Draugas vade, tautiškai nusiteikę žurnalistai instruktažui išrikiuoti.“ Koks nors akylesnis rajono meras, žiniasklaidos smaugikas, gal ir pastebėjo šią publikaciją, įžvelgė analogijų su šiais laikais.

Beje, tas pats V. Rastenis prieš karą trumpai vadovavo Klaipėdoje leistam dienraščiui „Vakarai“. Emigravęs į JAV redaktorius tikriausiai pakeitė savo pažiūras – ten jam buvo patikėtos Lietuvos žurnalistų sąjungos išeivijoje pareigos.

Žurnalo „Vakarai“ redakcija jokio politikų, verslo grupuočių spaudimo nejautė, nei socialdemokratai, nei konservatoriai nenurodinėjo, kaip ir apie ką rašyti. Tačiau bet koks leidinys yra priklausomas nuo pinigų leidėjų kišenėje. Mums jų neužtekdavo net būtiniausioms išlaidoms.

Tiražas palengva smuko iki 3 000 egzempliorių. Reklamos stigo, reikėjo jos ieškoti su žiburiu, o tokio patyrimo dar nebuvome įgiję. Savanorystę „Vakaruose“ tekdavo derinti su savo darbais, už kuriuos mokama alga. Paramos fondų, ministerijų finansuojamų programų irgi dar nebuvo.

Todėl įvyko tai, kas ir turėjo įvykti – mūsų pagimdytas, mielas ir mylimas, bet iki galo

dar neišnešiotas kūdikėlis „Vakarai“, negaudamas pieno, silpo, o paskui ir merdėti pradėjo.

Lėšų stoka užsmaugė leidybą

Kai burinės jachtos „Lietuva“ kapitonas Steponas Kudzevičius mane pakvietė į ilgoką kelionę aplink Žemės rutulį, širdies gilumoje net apsidžiaugiau, kad nebematysiu „Vakarų“ agonijos.

Įsimetęs į kuprinę kelis žurnalo egzempliorius, atsisveikindamas su kolegomis pažadėjau nenuleisti sparnų – gal užsienyje koks nors mizantropas atsiras ir parems „Vakarus“.

Po karo Australijoje susitelkė nemažai išeivių mažlietuvių – buvusių Klaipėdos krašto gyventojų. Melburne „Lietuvą“ pasitiko ir globojo buvusio klaipėdiečio, aistringo buriuotojo, Tilžės Akto signataro Valterio Didžio duktė Ieva Arienė, dirbanti tenykštėje lietuvių bibliotekoje.

Už pagalbą keliems melburniškiams įteikiau vieną kitą „Vakarų“ egzempliorių ir pasakiau: „Pažiūrėkite, koks žurnalas leidžiamas Klaipėdoje, bet jam ateina galas – trūksta lėšų.“

Kai jau rengėmės plaukti toliau į Adelaidę, Ieva su kitais lietuviais atvyko į uostą mūsų išlydėti. „Tik nenumarinkite „Vakarų“. Ten tiek daug ir mums įdomios medžiagos apie Klaipėdą“, – atsisveikindama pasakė I. Arienė ir įspraudė man į delną 15 Australijos dolerių.

Nenorėjau priimti, bet moteris pasakė, kad tai – jos ir šeimos narių kukli parama „Vakarams“ – esą Australijoje įprasta aukoti lietuviškai spaudai.

Ievos auka žurnalo neišgelbėjo. Grįžęs į Lietuvą sužinojau, kad paskutinę vinį į „Vakarų“ karstą įkalė Klaipėdos valstybinės mokesčių inspekcijos vadovas Antanas Tamulis.

D. Macevičienė, kaip sąžininga verslininkė, mokesčių inspekcijai nurodė, kad neišplatintą tiražą nurašė į makulatūrą. O už nerealizuotą produkciją, pasirodo, irgi reikia mokėti mokesčius.

A. Tamulis į jokias kalbas nesileido – „Vakarams“ už finansinės drausmės pažeidimus leidinio duobkasys užkrovė tokią baudą,

ELTOS Klaipėdos skyriaus patalpose – paskutinis žurnalo “Vakarai” aptarimas: iš kairės A. Pilaitienė, Z. Tallat-Kelpšaitė, D. Macevičienė ir V. Bajoras. 1992.
B. Aleknavičiaus nuotr.

kokios mums būtų užtekę išleisti dar kelis numerius.

Gyvenimo draugė Aušra tęsėjo savo pažadą padėti „Vakarams“ – kai aš blaškiausi po pasaulį, ji su V. Bajoru išleido paskutinįjį numerį. Kitaip tariant, peržegnojo žurnalą ir užmerkė jam akis.

Gal „Vakarai“ dar atgims?

Tuo šią istoriją galėčiau ir baigti, jeigu skaitytojai neprisimintų klaipėdietiškų „Vakarų“. Kai kurie netgi mėgina įsivaizduoti, kaip toks leidinys atrodytų dabar šalia kitų, jeigu nebūtume palūžę.

Tarp žurnalo rėmėjų buvo tuo pačiu vardu pavadintas bankas. Panaši lemtis ištiko ir jį, o Vakarų banko vedlys Petras Kravtas, apkaltintas nebūtomis nuodėmėmis, ilgai varstė teismų duris.

Džiaugiuosi, kad bent jau P. Kravtas mūsų žurnalui neleido galutinai išnykti – matydamas neišvengiamą galą, įsigijo „Vakarų“ leidybos teises. Taigi šis leidinys faktiškai dar gyvas.

Ar įmanoma reanimuoti „Vakarus“? Miršta tik žmogus, kurio širdis nustoja plakti. Žlugę leidiniai, įmonės, bankai, kartais net valstybės kaip stebuklinga paukštė Feniksas gali bet kada vėl šauti į dangų iš pelenų krūvos. Tik prieš tai reikia išsiaiškinti, ar kam nors to reikia.

Gyvenimas nenuspėjamas. Kas žino, galbūt kitiems idealistams ir entuziastams dar kils žvalių minčių dėl „Vakarų“. Tokiems patariu susisiekti su ponu P. Kravtu – mielai išklausytų.

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

Remia **Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas**

Genovaitė Burneikienė

Prieš 125 metus Mažojoje Lietuvoje gimė pirmasis satyrinis laikraštis „Tetutė“

Nr. 2. Metas I.

TETUTĒ,

Sztukaunas laiszkelis iszeinantis karta ant mēnesio

dēl tujų, kurie jį skaito ir užmoka kaip priguli prēnumeratą už kiekvieną numerį 30 Pf., arba 15 kap., arba 8 centus amerikoniszkus.

Pirkite žmonelēs dēl savę „Tetutę“.
Jau nuo seno laiko mūsiszkę pleputę.
Dēl kellų kapeikų ukę nepraraste,
Bet gerų sztukelių czion daugybe raste.

Дозволено цензурою 1863 г. Вильна.

Rubežiuos caro, kur „Tetutę“ reikia aprakinta siųsti, idant plutono žandarmerija iszplēszusi ne iszgabentų į Orkusus, prisideda 10 kapeikų už prisiuntimą, bet už 25 kapeikas atlankys „Tetutė“ savo mielus skaitytojus ir antrapus peklos.

„Tetutės“ faksimilė

Pirmasis lietuvių satyrinis laikraštis leistas 1891–1893 m. Bitėnuose, Tilžėje. Leido ir redagavo Martynas Jankus. Vieni straipsniai spausdinti lotyniškomis, kiti gotiškomis raidėmis. Spausdino M. Jankaus spaustuvė.[1]

Taip apie pirmąjį lietuvių satyrinės spaudos leidinį rašoma Žurnalistikos enciklopedijoje. Spaudos tyrinėtojai irgi glaustai informuoja apie šį satyrinės spaudos pradininką.

[1] Tetutė. *Žurnalistikos enciklopedija*. Vilnius,1997. P. 517.

J. Tamošiūnas pažymi, kad „Tetutė“ „kėlė M. Lietuvos nacionalinio judėjimo klausimus, polemizavo su varpininkais. Išėjo 13 numerių“[2]. V. Urbonas teigia, jog „pirmuoju lietuvių satyriniu periodiniu leidiniu laikomas nereguliariai ėjęs žurnalas „Tetutė“[3]. Daugelis tyrėjų nurodo, kad pirmąjį satyrinį leidinį leido M. Jankus 1891–1893 metais.

Leidėjas ir redaktorius – Martynas Jankus

Šiemet „Tetutei“ sukanka 125 metai, todėl, manytume, reikėtų plačiau apžvelgti jos atsiradimo aplinkybes, leidybą, platinimo ypatumus, svarstomų temų spektrą bei leidinio likimą. Juolab kad „Tetutė“ – lietuvių satyrinės periodikos pradininkė, tad jai reikėjo sudominti skaitytojus savitais pasakojimais („štukaunais“). „Tetutę“ leido, redagavo ir jos puslapiuose savo rašinius spausdino Martynas Jankus (1858–1946).

M. Jankaus leidybinės veiklos pradžia – 1879 m., kai „rinkimuose į Prūsijos landtagą <...> iškėlus vokiečių poliglotą, lietuvių tautos bičiulį Georgą Sauerweiną, Jankus jam paremti išleido atsišaukimą „Broliai Lietuvininkai“ <...> ir kvietė balsuoti už „poną Sauerweiną, katras tikrai mūsų interesus ir dalykus užstos“[4]. G. Sauerweino raginimas – „patiems lietuviams imtis švietimo veiklos; steigti šventadienines lietuviškas mokyklas, leisti lietuviškus raštus, paskatino M. Jankų akyvesnei visuomeninei ir spaudos veiklai“[5]. Antrasis M. Jankaus leidinys – „Sztukaunos dainos nu žmonelių Kalnujo apigardės surinktos“. „Leidinėlis“ (1883) – 16 puslapių, spausdintas lotyniškuoju raidynu ir <...> sudarytas iš humoristinio pobūdžio autorinių ir liaudies dainų“. Jame M. Jankus išspausdino ir savo „štukaunas dainas“. Jo leidybinė veikla tęsėsi iki 1925 m. Per šį laikotarpį M. Jankus „yra išleidęs ir išspausdinęs 395 neperiodinius ir 27 periodinius leidinius“[6].

1883 m. kovo mėn. pasirodė pirmasis nelegalus lietuvių tautinis laikraštis „Auszra“, skirtas Didžiajai Lietuvai, spausdintas lotyniškomis raidėmis. M. Jankus nuo 1884 m. Nr. 4 iki 1885 m. Nr. 8 pasirašinėjo atsakinguoju „Aušros“ redaktoriumi, tvarkė leidybą ir platinimą. Tuomet sukaupė organizacinę ir leidybinę patirtį, kuri pravertė imantis savarankiškos leidybinės veiklos. Kai dėl finansinių ir organizacinių trukdžių sustojo „Auszra“ (1886 m. birželį išėjo paskutinis Nr. 40), tuomet M. Jankus Tilžėje leido laikraštį „Garsas“ (1886–1889), o 1891 m. pabaigoje – laikraštį „Tetutė“. Pirmajame numeryje M. Jankus kvietė: „Pirkite žmonelės dėl savę „Tetutę“. Šiais ketureilio žodžiais M. Jankus ragino gyventojus skaityti naujai išleistą „satyriszką laiszkelį išeinantį nepaskirtais laikais“, aiškindamas, kad „dėl kelių kapeikų ukę neprarasite“, bet „gerų sztukelių czion daugybę raste“. Leidinio galvutę puošia du piešiniai: iš

[2] Tamošiūnas J. Tetutė. *Lietuviškų periodinių leidinių bibliografija (1832–1982)*. Kaunas, 1991. P. 519.

[3] Urbonas V. Satyros ir humoro periodika. *Žurnalistikos enciklopedija*. Vilnius, 1997. P. 412.

[4] Kaunas D. M. Jankaus leidybinė veikla iki spaustuvės įkūrimo (1879–1889). *Knygotyra*. 2014. Nr. 62. P. 245.

[5] Bagdonavičius V. Martynas Jankus ir Vydūnas: bendrumai ir skirtybės. *Knygotyra*. 2009. Nr. 52. P. 92.

[6] Kaunas D. M. Jankaus leidybinė veikla iki spaustuvės įkūrimo (1879–1889). *Knygotyra*. 2014. Nr. 62. P. 245.

kairės – stamboka tetutė, apsigobusi marga skarele, akylai stebinti, kaip barzdotas vyras, apsivilkęs sermėgą, grasina bizūnu. Žemiau „barzdočiaus“ rašoma: „Rubežiuos caro, kur „Tetutę“ reikia aprakinta siųsti, idant Plutono žandarmerija iszplėszusi neiszgabentų į Orkuszus“[7], todėl už persiuntimą reikės mokėti dar 10 kapeikų, užtai „Tetutė“ lankys „ir antrapus peklos“. Virš galvutės data: N. 1. Metas 1. (Pagal V. Biržišką, „Tetutė“ išėjo 1891 m. pabaigoje.) Leidinys 4 puslapių (24x17). Tekstas spausdintas dviem skiltimis. Antraštės tamsiu šriftu, rašiniai atskirti grafiniais simboliais. Puslapiams apipavidalinti naudotos linijos, skelbimams – skirtingi, įvairaus stiliaus rėmeliai. Naudoti įvairių garnitūrų šriftai. Vieni rašiniai spausdinti lotyniškomis, kiti – gotiškomis raidėmis.

Ir gotišku, ir lotynišku šriftu

Pirmajame puslapyje eilėraštis „Isz tevyniszko tvarto“ (pagal Krylovą). Jame šaipomasi iš tų, kuriems „protas negalvoje, / Brolis brolį spardo koja. / Kiti sniegą im džiuvyti, / Idant druską padaryti. / Kits su maiszu vėjus gaudo, / Arba tyrą orą szaudo“[8]. Peikiamos žmonių silpnybės: nenoras mokytis, tinginystė, smurtas, pavydas. Autorius nenurodytas. Kitame eilėraštyje „Isz aplinkinio svieto“ piešiama humoru nuspalvinta „svieto“ panorama: „Sviete daug kas nusiduoda, / Vienur balta, kitur juoda. / Ten Prancuzai su Maskoliais, / Ranką rankon surakino, / Ką nutarė velnias žino. / Mat pakajų kad turėtų, / Prisipirko piesztalietų“[9].

[7] Pirkite žmonelės dėl savę „Tetutę“. *Tetutė*. Metas I. 1891. Nr. 1. P. 1.
[8] Isz tevyniszko tvarto. *Tetutė*. 1891. Nr. 1. P. 1.
[9] Isz aplinkinio svieto. *Tetutė*.1891. Nr. 1. P. 1.

13

tiek išėjo „Tetutės“ numerių

125

tiek metų šiemet sukanka „Tetutei“

395

tiek neperiodinių leidinių išleido ir išspausdino M. Jankus

27

tiek periodinių leidinių išleido ir išspausdino M. Jankus

1879

M. Jankaus leidybinės veiklos pradžia

1889

pasirodė pirmasis nelegalus lietuvių tautinis laikraštis „Auszra“

Šalia gotišku šriftu išspausdintos kelios trumpos žinutės. Vienoje „Iš ketvirtos klasės germanizavimo universiteto“ išjuokiama, kad Onutė, nors grįžusi iš mokyklos ir giriasi, jog mokėsi lietuvių kalbos, tik ji tesuprato „kažkas apie nosį“. Žemiau straipsnis „Feulletons“ (lotynišku šriftu). Jame vaizdingai piešiama lietuvio šeimos scena: „žaibs, griaustinis, szimts perkūnų, ant naujo meto reik užsimokėti už laikrasztį prenumeratą“. O užmokėjus namuose „mano pati kaip tik pamato lietuviszką rasztą, tai iszsiskleidžia kaip kalakutas raudoną underoką pamatęs ir rėk: ką darai, pražudysi vaikus, namus, pats pražūsi ir mane pražudysi beskaitydamas uždraustus rasztus“. O kai „užvakar parėjo keli numeriai „Varpo“, tai mano pati iszsiskietė, <...> tik chlop, shlop <...> ir „Varpai“ nulėkė į peszių, asz tik sukalbėjau poterius už degančius „Varpus“[10], – gyvai pasakoja autorius.

Su rubrika „Visokios naujienos“ vienos žinutės spausdintos lotynišku, kitos – gotišku šriftu, atskirtos grafiniais simboliais. Pasak „Lietuviškos Ceitungos“ (gotišku šriftu), išrastas „guminis kunigas <...>, kuris sukalbės mišias kaip priguli ir garsei, <...> sviets per tokį išradimą juk labai pralobs“. O „Tilžės keleivis“ „keliauja į naująją Jeruzalę liberolų dvasios ieškoti, spausdinamas ant mažesnio formato, bet užtai didesnėmis literomis, ne tik dėl tų, kurie skaityti nenori, bet ir dėl tų, kurie skaityti nemato“, – juokėsi „Tetutė“. Ji šaipėsi ir iš užjūrio lietuvių spaudos. „Tamošiau! Man reikėtų keletą verszių pirkti, ar nežinai kur galėčiau gauti? <...> Duok tiktai žodį „Saulės“ redaktoriui, tai jis tau atsiųs net kelis verszius sykiu.“ Paskelbta ir tokia „naujiena“, jog „Maskvos arkyrėjas išleido aplinkrasztį į Lietuvos popus, kad atskaitytų szimtą „gospadi pamyluj“ už badu mirsztanczius lietuviszkų laikrszczių skaitytojus, kurie ligsziol dar savo prenumeratą neužmokėjo“[11], – ironizavo „Tetutė“.

Rubrikoje „Telegramai“ pranešama: „Isz peklos. Kunigą Burbalą, kurį szvento kalendoriaus raszėjas buvo szion atgabenęs, auksztas senatas nusprendė iszbraukti isz peklos katalogo už platinimą lietuvystės tarp Amerikos gyventojų.“[12] O rubrika „Apsakymai“ skelbia trumpas ironiškas žinutes, esą „tie „Tetutės“ prieteliai, kurie dėl iszganymo kuno užsigynė nuo puses metų „Varpo“ bei „Ukinįko“ gali į savo malonybę priimti dėl skaitymo Pilviszkių bei Skaudvilės apžvalgą.“ (Matyt, „Žemaičių ir Lietuvos apžvalga“.) Žinutė „Keliaujant į Ameriką“ praneša, kad „iszmaino maskoliszkus pinigus ant vokiszkų vienas katalikiszkų duszių rupįtojas su palaiminimu už du treczdaliu vertės iki Hamburgo“[13], – pašiepia „Tetutė“. Žinutėje „Ant žinios“ „kas nori parašyti velnių istoriją ir nežino visų velnių vardų“ raginami kreiptis į „Kavariją ant džiakono Zeliaucko pamokslo ir ten patirs <...> velnių vardų, ikisziol nei pas Dantę, nei pas Virgilijų nepaminėtų“[14]. Dar pirmajame numeryje išspausdinti keli „įrėminti“ skelbimai ir nurodyta: „Už atsakomąjį redaktorių: Kr. Funkut. Spaustuvė ir leidėjas M. Jankus, Tilžė“ (vokiečių k.).

Laikraštis informatyvus

Antrasis „Tetutės“ numeris išėjo 1892 m. Pakoreguota galvutė: pavadinimas didžiosiomis raidėmis, padidinta laikraščio apimtis (4 p. ir 2 p. priedas), nurodytas periodiškumas ir patikslinta leidinio paskirtis – „sztukaunas

[10] Felletons. Ten pat. P. 2.

[11] Visokios naujienos. Ten pat. P. 3.

[12] Telegramai. Ten pat. P. 3.

[13] Apsakymai. Ten pat. P. 3.

[14] Ant žinios. Ten pat. P. 4.

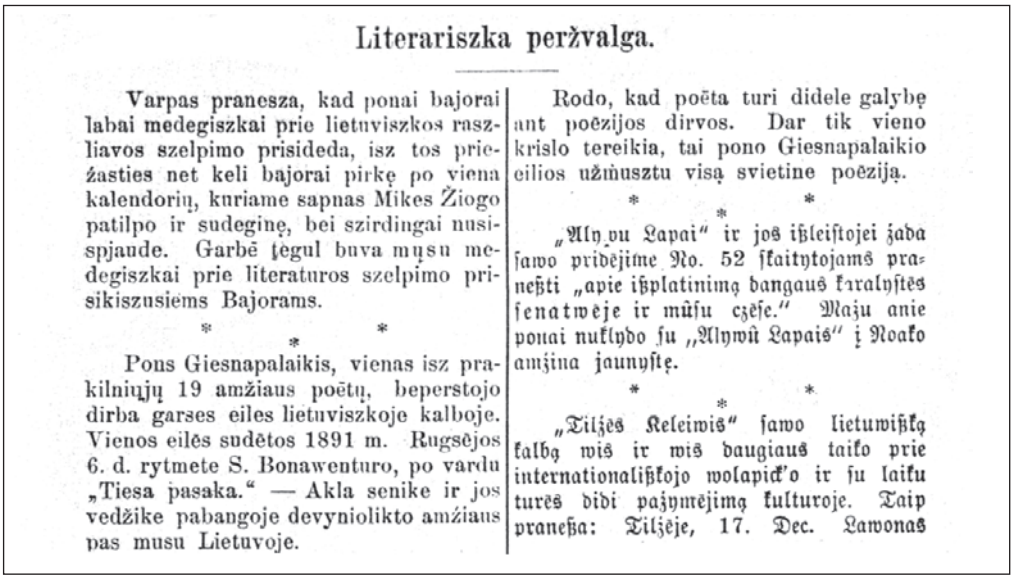

Literariszka peržvalga.

Varpas pranesza, kad ponai bajorai labai medegiszkai prie lietuviszkos raszliavos szelpimo prisideda, isz tos priežasties net keli bajorai pirkę po viena kalendorių, kuriame sapnas Mikes Žiogo patilpo ir sudeginę, bei szirdingai nusispjaude. Garbė tėgul buva mūsu medegiszkai prie literaturos szelpimo prisikiszusiems Bajorams.

* * *

Pons Giesnapalaikis, vienas isz prakilniųjų 19 amžiaus poėtų, beperstojo dirba garses eiles lietuviszkoje kalboje. Vienos eilės sudėtos 1891 m. Rugsėjos 6. d. rytmete S. Bonawenturo, po vardu „Tiesa pasaka." — Akla senike ir jos vedžike pabangoje devyniolikto amžiaus pas musu Lietuvoje.

Rodo, kad poėta turi didele galybę ant poėzijos dirvos. Dar tik vieno krislo tereikia, tai pono Giesnapalaikio eilios užmusztu visą svietine poėziją.

* * *

„Alyvu Lapai" ir jos išleistojei žada savo pridėjime No. 52 skaitytojams praneßti „apie išplatinimą bangaus karalystės senatwėje ir mūsu czėse." Maju anie ponai nuklydo su „Alywû Lapais" į Noako amžina jaunystę.

* * *

„Tilžės Keleiwis" savo lietuwißką kalbą wis ir wis daugiaus taiko prie internationalißkojo wolapick'o ir su laiku turės didi pažymėjimą kulturoje. Taip praneßa: Tilžėje, 17. Dec. Lawonas

„Tetutės" puslapio fragmentas

laiszkelis iszeinantis kartą ant mėnesio". Deja, mėnuo nenurodytas. Pirmąjį puslapį puošė piešinys „Du vyrai skambina varpu". Žemiau eilėraštis „Tevyniszki varpai" kviečia: „Ir vėl ateikit, klausit susitarę, <...> / Baisu kada veda su saviszkiais karą, / Kada dėl garbės ar savo naudos, / Savo brolius smaugia ir meluose maudos." Prisipažįsta, kad „Tėvynės varpai" kritikavo „ir mane „Tetutę" peik dėl neszvankumo, kalbos nereikszmingos ir be davadnumo" ir žada, jog „mes jai pragusim <...>, tai iš vežios neišsuksim"[15]. Taip pat atsižvelgta į „Varpo" kritiką: vietoj satyrinio – „sztukaunas laiszkelis".

Iš „Feulletons" sužinome, kad Lietuvoje „daug maskolių, daug žydų, daug vargo <...>. Ubagai vaikszto po kaimus ir stebi, kas lietuviszkus laikraszčius skaito", nes kun. Litvinskas klausia, „kas skaito lietuviszką gazietą, <...> tokį nepriima prie szventos Komunijos"[16].

Rubrikoje „Isz Lankų karalystės" žinutė „Isz Seinų" skelbia, kad „ponui A. pasisekė lietuviszką dvasę uždusinti, per iszvijimą kelių lietuvių klerikų" <...> apszaukus juos masonais, <...> lenkiszkas gaivalas szvenčia pergalę"[17], – išjuokia „Tetutė". Tuokart „Apgarsinimuose" skelbiama, kad „buvęs viceredaktorius Varpo ir Ukinįko jieszkosi geros vietos dėl užėmimo kokio nedielinio laikraszczio iszeinanczio Amerike". Esą mokslas pakankamas, nes jis taisė „Aukso altoriaus" korektūrą. Dar skelbiama, jog „kas nori žinoti, kaip isz žmogaus sukczius pastoja, tesikreipia į redystę „Szviesos" ir prideda markę dėl atsakymo"[18].

Atsirado naujas skyrelis „Literariszka peržvalga". Jame „štukaunai" interpretuojamos kitų laikraščių publikacijos. „Varpas praneša, kad „bajorai labai prisideda prie lietuviszkos raszliavos szelpymo", o „Tetutė" paaiškina, jog „keli bajorai nupirko po 1 kalendorių, kur

[15] Tevyniszki varpai. *Tetutė*. 1892. Nr. 2. P. 1.
[16] Felletons. Ten pat. P. 2.
[17] Isz Lankų karalystės. Ten pat. P. 3.
[18] Apgarsinimai. Ten pat. P. 4.

išspausdintas Mikės Žiogo sapnas, todėl jį sudegino ir „širdingai nusispjovė“. Tad „garbė bajorams, kurie prie literatūros szelpimo prisideda“[19], – ironizuoja „Tetutė“.

Su nauja rubrika „Korespondencijos“ išspausdintas laiškas „Į redystę „Tetutės“. Jame priekaištaujama, „jeigu „Tetutė“ ant to idant dergti kitus, įpasz ant „Saulės“, tai ne ką naudos. <...> nes daug melagyszczių talpinasi“[20], – rašo „Saulės“ redaktorius D. Bačkauskas.

„Tetutės“ Nr. 3 išėjo 4 p., be datos, tik nurodyta – Metas I. Pirmajame puslapyje „Tevyniszki varpai“. Juose (pagal Donelaitį) „Kur dingo Lietuva, tavo galybė? <...> Viskas prapuolė, lyg sapnas praslinko.“ Nusakoma sunki lietuvių tautos padėtis, nurodomi jos skriaudėjai, žadinama meilė savo žemei, kalbai, tradicijoms. Tuokart „Literariszka peržvalga“ šaiposi iš „Apžvalgoje“ parašyto rašinio ir klausia, ar reikia saugot „baudžiaviszkus pabūklus, ar be jų teviszkė neiszsilaikytų“? Naujas skyrelis „Pamokslai iszminties“ aprašo komiškas gyvenimo situacijas ir pataria, kad reikėtų „saugotis ypač tų, kurie skaitė Philosofiją, <...> nes jie kitus išjuokia akyse ir už akių“[21].

Tik „Tetutės“ Nr. 4 nurodė tikslią datą: balandis 1892 m. Metas I. Apimtis 6 p. (4 p. ir 2 p. priedas). „Tevyniszki varpai“ praneša, kad „lietuviai apszviestunai darė svarbų sutarimą apie laikraszczių spaudimą“. Jie nutarė „spausdinti Varpą ir Ukinįką, kur geriausiai ponams tinka. Ne pas Jankų tą lupiką, / Ne pas kokį kataliką, / Bet visi užbaigia rodą, / Spausdinti pas Mauderodę.“ Laikraščiai „kaip muilo putos kyla ir vėl nyksta, mierei visiszkai nepeiktini, tik skaitytojų mažai“[22], – satyriškai apibendrina „Tetutė“. 5–6 numeris buvo dvigubas, 8 puslapių. Jame išspausdintos rubrikos: „Tevyniszki varpai“, „Literariszka peržvalga“, „Korespondencijos“, „Telegramai“, „Apgarsinimai“. Jose kritikuotos tos pačios temos.

7 numeris pasirodė tik 1893 m. vasario mėn. (po 6 mėn., nes M. Jankaus spaustuvė Tilžėje bankrutavo; jis įsigijo kitą spaustuvę Bitėnuose). Dėl prastesnės spaustuvės pakeista laikraščio galvutė: dingo „barzdočius“, o „tetutė“ „pasislinko“ į vidurį. Redaktorius, leidėjas M. Jankus. Šis numeris tik 4 p., blankesnis, skurdesnis. Išspausdintas eilėraštis „Panegirikai“, liko tik rubrika „Literariszka peržvalga“. Dar nykiau atrodė 8 numeris (kovinis): dingo ir „tetutė“. Liko tik pavadinimas ir nuoroda, kad „sztukų laiszkelis iszeina numeriais dėl tujų, kurie jį skaito ir užmoka prenumeratą“. Jame eilėraštis „Schulmistrai“, „Literariszka peržvalga“. Panašūs ir likusieji Nr. 9, Nr. 10 ir Nr. 11–12 (spalio) – paskutinis.

Šaipėsi ir iš kunigų

Apžvelgę „Tetutę“ galime konstatuoti, kad šį laikraštėlį leido bemaž savo jėgomis M. Jankus, retkarčiais savo rašinius atsiųsdavo J. Šliūpas, J. Penčiukas, todėl nenurodomi autoriai ir siauras „štukaunų“ temų laukas. Dažniausiai kritikuoti kunigai, todėl knygnešiai nenorėjo platinti „Tetutės“, nes dvasininkai nepirko. Ji ironiškai interpretavo lietuviškų laikraščių publikacijas, dėl to laikraščių redakcijos nebespausdino

[19] Literariszka peržvalga. Ten pat. P. 5.
[20] Į redystę „Tetutės“. Ten pat. P. 6.
[21] Pamokslai iszminties. *Tetutė*. 1892. Nr. 3. P. 3.
[22] Tevyniszki varpai. *Tetutė*. 1892. Nr. 4. P. 1.

Jankaus spaustuvėje, taip sukeldamos bankrotą, kuris turėjo neigiamos įtakos „Tetutės“ leidimui. Galima išskirti du periodus: iki spaustuvės varžytynių (1892 m.) ir po jų, įsigijus kitą spaustuvę Bitėnuose. Išleisdamas „Tetutę“ M. Jankus tikėjosi, kad ją skaitys ir Mažosios, ir Didžiosios Lietuvos gyventojai, todėl rašiniai buvo spausdinami keliais raidynais. Tačiau Mažojoje Lietuvoje „Tetutė“ nebuvo populiari, todėl po kelių numerių dingo gotiškomis raidėmis spausdinti rašiniai. „Tetutė“ savo rašiniuose ironiškai žvelgė į užsienio politiką, kritikavo vykdomą nutautinimo procesą, išjuokė žalingus visuomenės reiškinius. Šaipėsi „Tetutė“ ir iš lietuvių tingumo, girtavimo, godumo, įtarumo, dviveidiškumo. Šios moralinės ydos kritikuotos bemaž kiekviename numeryje. Kandus, pašiepiantis tonas jaučiamas, kai rašoma apie caro valdininkus, kurie naršo po kraštą ieškodami lietuviškų knygų, laikraščių. „Tetutė“ savo rašiniuose gynė lietuvių kalbą, istoriją ir tautos tradicijas, supažindina mus su XIX šimtmečio realijomis; jas pateikia nuspalvinusi humoru, ironija, kartais aštriu sarkazmu.

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

Remia **Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas**

Vidmantas Matutis

„Marinus“ klubas – nuo kelionių iki knygų

Lietuvos marinistikos žurnalistų klubas „Marinus“ vienija žurnalistus, kurie susieti su specializuota jūrine ir žvejybos veiklą aprašančia žurnalistika.

„Albatroso“ statulėlės 2016 m. įteiktos „Marinus“ klubui (atsiėmė klubo vadovas Vidmantas Matutis, pirmas iš kairės) ir knygų, kurias padėjo leisti „Marinus“ klubas, autoriams Venantui Butkui ir Rimantui Ragaišiui
„Marinus“ archyvo nuotr.

1990 m. įkurtas klubas yra vienas seniausių Lietuvoje. Iš pradžių Klaipėdos žurnalistų ir buriuotojų klubą „Marinus“ įkūręs Venantas Butkus turėjo aiškų tikslą – jachtomis plaukioti Baltijos jūroje ir kituose vandenyse.

Klubo „Marinus“ kelionės aprašytos V. Butkaus knygoje „Burėse – Baltijos vėjas. Buriuotojo užrašai“. Ją klubas išleido 2015 m.

2005 m. istoriškai jau susiformavusį „Marinus“ klubą perėmė naujoji žurnalistų marinistų karta. Jo pirmininku tapo žurnalistas Vidmantas Matutis. Jį 2008 ir 2009 m. keitė Gediminas Pilaitis, o nuo 2010 m. iki šiol V. Matutis vėl vadovauja klubui. Klubas vienija 12 marinistikos žurnalistų.

Įregistruotas kaip Lietuvos marinistikos žurnalistų klubas, „Marinus“ atitrūko nuo buriavimo ir labiau ėmėsi jūrinių kelionių, marinistikos, jūrinių projektų, knygų leidybos.

„Marinus“ klubo nariai yra apkeliavę aplink Baltijos jūrą, lankėsi visuose didžiausiuose Baltijos ir dalyje Šiaurės jūros uostų.

Klubo „Marinus“ iniciatyva 2008 m. įsteigtas „Albatroso“ prizas, kuris skiriamas leidinių autoriams, propaguojantiems jūrinę kultūrą. Klubo nariai pasiūlė, kad nuo 2013 m. šis apdovanojimas taptų prioritetiniu Klaipėdos miesto jūrinės kultūros apdovanojimu – „Albatroso“ nominacija.

Pagal klubo „Marinus“ idėją pastatytas ir 2011 m. pabaigoje Klaipėdoje atidengtas išplaukusiems ir negrįžusiems jūrininkams ir laivams pagerbti skirtas paminklas „Albatrosas“.

Klubo „Marinus“ narių jėgomis išleisti leidiniai (knygos) „Žygis per Atlantą“ (fotoalbumas; 1992 m.), „Gero vėjo!“ (Lietuvos buriavimo istorijos puslapiai; autorius V. Butkus; 2002 m.), „Jūra ir likimai“ (dvi dalys 1999 ir 2007 m., autorė Adelė Žičkuvienė), „Šturmano žinynas“ (2007 m., autorius Kęstutis Oginskas), „Lietuvos laivynui – palankaus vėjo!“ (2010 m., autorius V. Matutis), „Išplaukusiems ir negrįžusiems“ (2011 m., autoriai V. Matutis ir G. Pilaitis), „Ko bangos nenuplovė?“ (2011, 2012, 2014, 2016 m., autorius Rimantas Ragaišis), „Mačiau žaliąjį spindulį. Jūrų kapitono užrašai“ (2012 m.; autorius Eimutis Astikas), „Buriuotojo svajonės paukštė“ (2013 m.; autorius Arnoldas Čaikovskis), „Laiškai iš jūros“ (2013 m., autoriai Žydrūnas Naujokas ir A. Žičkuvienė), „Žvejybos tradicijos Baltijos jūros šalyse“ (2015 m.; autoriai V. Matutis, V. Butkus, Egidijus Bacevičius), „Burėse – Baltijos vėjas. Buriuotojo užrašai“ (2015 m., autorius V. Butkus). Baigiantis 2015 m., padedant „Marinus“ klubui išleista ir R. Ragaišio knyga „Reisai baltais chalatais“ – apie Lietuvos laivyno gydytojus. 2016 m. pabaigoje išleista dar viena V. Butkaus knyga „Jūreivystės avantiūrų pėdsakais. Marinistinės miniatiūros“.

2014 m. sukurta jūrinės informacijos svetainė „Albatrosas.lt“.

2016 m. klubas pirmą kartą prisistatė Vilniuje vykusioje knygų mugėje. Taip pat vyko knygų pristatymai įvairiuose žvejybos ir jūrinės bendruomenės renginiuose, Lietuvos žurnalistų sąjungoje Vilniuje.

„Marinus“ klubas turi savo vėliavą, skiriamuosius ženklelius, klubo nariai renginiuose dėvi vienodą aprangą.

2016 m. „Marinus“ klubui įteikta „Albatroso“ statulėlė už paties „Albatroso“ idėjos suradimą, pristatymą ir puoselėjimą.

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

Remia **Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas**

Daiva Červokienė

Apie knygas kaip žurnalistų saviraišką

LŽS Vilniaus skyrius turi tradiciją metams baigiantis pristatyti savo narių parašytas ir sudarytas knygas. Kadangi 2015-ųjų knygų derlius nebuvo gausus, šiemet nutarėme apžvelgti poros metų rezultatus.

Žurnalistės su savo parašytomis knygomis: (iš kairės) Aurelija Arlauskienė, Angelina Liaudanskienė, Daiva Červokienė, Ramunė Sakalauskaitė ir Meilė Jančorienė *Arūno Sartanavičiaus nuotr.*

Šalčininkų krašto propaguotoja

Buvusi LŽS Vilniaus skyriaus pirmininkė Aurelija Arlauskienė kaip knygų autorė debiutavo 2006 m. knyga *„Tomas Šernas: vakar buvo rytoj“*, kuri buvo įvertinta prestižine Vinco Kudirkos premija. 2009 m. ji išleido knygą *„Asmens kodas – Lietuvos muitinė“*.

Prieš dešimtmetį Šalčininkų krašte apsigyvenusi kolegė tarsi dėlioja Vilnijos krašto istorijos ir asmenybių mozaiką. 2014 m. su bendraautorėmis pristačiusi knygą *„Povilas Ksaveras Bžostovskis. Paulavos respublika“*, 2015 m. sudarė knygą *„Jašiūnų dvaras – kultūros židinys“*, o 2016 m. pelnė Stanislovo Rapolionio premiją už Pietryčių Lietuvos kultūros ir švietimo sklaidą.

„Nei būdama „aktyvi žurnalistė“, nei dabar, kai šiek tiek pasikeitė mano darbų pobūdis, negalvojau, kaip save išreikšti – dariau ir darau, ką manau geriausiai mokanti, kas man teikia didelį džiaugsmą. Skirtumas tik toks, kad dirbant dienraščių žurnalistinių tyrimų skyriuose nereikėjo sukti galvos – kas mėnesį įkrisdavo neblogas atlyginimas, o dabar už laisvę ir nepriklausomybę turiu kas mėnesį susimokėti pati. Kad rašymas netaptų rutina (per dešimt metų išleidau penkias knygas, iš kurių dvi – istorinės, parengtos su autorių kolektyvu), įgijau gido ir kelionių vadovo kvalifikaciją, įkūrėme „Levandų uostą“. Iš šalies dabartinis mano gyvenimas gali atrodyti absoliuti eklektika, bet visos tos veiklos yra gerai sustyguotos ir veikia lyg šveicariškas laikrodis. Džiugu, kad lieka laiko knygai, teatrui, kelionėms, draugams“, – teigė A. Arlauskienė.

Knygos apie Jašiūnų dvarą išleidimą kolegė pavadino stebuklu. Jis prasidėjo, kai Lietuvos istorijos instituto mokslo darbuotoja Reda Griškaitė sutiko parašyti straipsnį. Atsirado dar 6 autoriai, nė vienas nepaprašė honoraro. Prasidėjo rėmėjų paieška. Jų pavyko rasti, buvo net šiokie tokie honorarai.

„Praėjus 190 metų po Jano Sniadeckio Jašiūnų dvaro rūmų slenkstį peržengė dabartinis Vilniaus universiteto rektorius prof. Artūras Žukauskas. Jis atvažiavo į knygos apie Jašiūnų dvarą pristatymą ten, kur kažkada gyveno Vilniaus universiteto profesūra. Atiduota duoklė mokslininkams, šviesuoliams, kurie ten gyveno, kūrė. Rūmai pernai rugsėjo mėnesį suremontuoti, pirmas juose vyko LŽS Vilniaus skyriaus seminaras. Šalčininkų rajono savivaldybė deda daug pastangų puoselėti tą paveldą, nes per jį parodo, kad jie tokie pat Lietuvos gyventojai. Planuojama įkurti ir Mokslo muziejų – ten buvo intelektinė sala“, – pasakojo kolegė, pastebėdama, kad rūmus po restauracijos per metus aplankė 12 500 turistų.

Paraginta tą temą tęsti A. Arlauskienė sakė, kad dar yra Vilkiškių dvarelis, tereikia sukurti apie jį legendą.

Akiratyje – žymios asmenybės

Ramunė Sakalauskaitė su monsinjoru Kazimieru Vasiliausku bendravo nuo Sąjūdžio laikų iki pat jo mirties. Knyga *„Gyvenimas, koks jis buvo. Monsinjoro Kazimiero Vasiliausko biografija“* – skola už pačią šviesiausią gyvenimo draugystę. Ją rašyti ėmėsi be didelio noro, paskatinta prof. Viktorijos Daujotytės. Manė:

išleisti monsinjoro laiškai, pamokslai, atsiminimų knyga – ką naujo bepasakysianti. Bet į jos rankas pateko dar niekur neskelbtų laiškų iš kunigų seminarijos, lagerio, Varėnos, Rapolo bažnyčios. Rado jo bylą Valstybės archyve, važiavo į Latviją ieškoti monsinjoro pėdsakų. Pasak R. Sakalauskaitės, kai kažką darai neskubėdamas, patenki ten, kur ir turėtum. Tarsi juto šviesaus atminimo monsinjoro pagalbą.

„Dauguma monsinjoro gyvenimo dalykų buvo žinomi, išskyrus Latvijos laikotarpį, kai toje šalyje jis 10 metų gyveno po tremties. Nuvažiavau į Latvijos archyvą Rygoje, bet bylos neaptikau, ji išvežta į Rusiją. Daugpilyje, kur monsinjoras dirbo depe, remontavo, montavo geležinkelio ratus, radau tik algalapius. Žinojau, kad dirbo Ždanovo kolūkyje, priimdamas Latvijos prezidentą tai pats minėjo. Kai Daugpilio archyve užsiminiau norinti nuvažiuoti į Ždanovo kolūkį, darbuotojos pradėjo juoktis – sovietmečiu kiekviename rajone būdavo po 5–6 tokius, apvažiuoti juos gyvenimo neužteks. Ne, norėjau pabandyti laimę. Paprašiau parodyti artimiausius Ždanovo kolūkius ir intuityviai išsirinkau vieną.

Prie buvusių fermų šieną krovusio vyriškio paklausiau apie monsinjorą, ten gyvenusį prieš 50 metų. Atsakė nežinąs, bet jo uošvė gali prisiminti. Paskambino jai – sutiko kalbėtis. Ta jau mirties patale gulėjusi moteris sakė, kad jei ne monsinjoras, nebūtų gyvenusi. Pasirodo, ji turėjo draugą, laukėsi vaikelio. Kai draugas atsisakė vesti, ketino nusižudyti. Monsinjoras išgirdo tą istoriją, visaip ją guodė. Kai pagimdė, atnešė baltų gėlių, tortą ir laišką, kuris yra knygoje. Kai būdavo sunku, moteris išsitraukdavo tą laišką – tarsi našta nuo pečių nukrisdavo. „Iki jo nebuvo tokio šviesaus žmogaus. Ir po jo tokio neteko sutikti“, – įspūdžius pasakojo R. Sakalauskaitė.

Įsigijusi automobilį tapo ir monsinjoro vairuotoju, su juo lankėsi ir pas kardinolą V. Sladkevičių, ir pas tėvą Stanislovą. Paskutinę vasarą monsinjorą kolegė paėmė iš Raudonojo Kryžiaus ligoninės ir vežė pajūrin atsisveikinti su lagerio draugais. Toje kelionėje jis labai gražiai apie ją kalbėjo (gebėdavo apie kiekvieną pasakyti labai gražių dalykų, kad tas norėdavo tapti geresniu), paprašė ir apie jį ką nors pasakyti – atsikalbinėjo. Tada jis supyko: „Elgiesi kaip kokia žurnalistka.“ Dabar važinėdama ir pristatinėdama knygą jaučiasi taisanti tą savo klaidą.

Ir susitikimai su skaitytojais

Kol monsinjoras buvo gyvas, R. Sakalauskaitė prisipažįsta maniusi, kad visi kunigai tokie gilūs, dosnūs, su visais galima taip bendrauti. Rašydama knygą dar geriau suvokė to mažo ūgio, tyliai kalbančio kunigo asmenybės gylį ir svorį, tad viliasi, kad knyga pratęs atmintį apie monsinjorą, jo buvimą su mumis. Ji pastaruosius penkerius metus gyvena monsinjoru – ketverius metus rašė knygą, o šiais važinėja ją pristatydama po Lietuvą. Pristatė ir Kijeve, Peterburge, Londone. Patiria malonumą, sutinka šviesių gražių žmonių.

Puikiai prisimena pirmą knygos pristatymą prieš pat 2015-ųjų Kalėdas. Ją atkalbinėjo, kad žmonių nesusirinks, bet visi norintieji nė netilpo. Kitądien dingo balsas. Paskambino močiutė, kad buvo knygos pristatyme, bet pritrūko 2 eurų, tad nenusipirko. Paklausė, kodėl jai nesakė, būtų padėjusi.

„Tu ketverius metus rašei, kodėl turi mažinti kainą. Bet aš labai noriu knygos“, – išgirdo.

Nors pažadėjo atvežti pasveikusi, moteris sakė atvažiuosianti pati, nori knygos tuoj

pat. Pavakare atvažiavo mažutė, žila, panaši į monsinjorą. Kad ji greičiau pasveiktų, atvežė sriubos, 2 bandeles ir šokoladą. Kolegė vos neapsiverkė. Viešnia nusipirko vieną knygą, antrą jai dovanojo. Tada ji vos neapsiverkė, pažadėjo melstis už ją. Istorija tuo nesibaigė: kai po mėnesio grįžo iš Kijevo peršalusi, ji vėl paskambino: norinti atvažiuoti. Atvežė ekologiškų veršienos dešrelių ir morkų, apelsinų pyrago. Pakviesta užeiti išgerti arbatos atsisakė – turinti ką veikti. Kai žurnalistė pasiūlė pinigų, taip pat atsisakė: „O kam jie man?" Pastebėjus, kad galės ką nors paremti, moteris paklausė: „Manai, kad taip neparemiu..."

„Knygoje labai daug šviesos ir optimizmo – monsinjoras baisiomis sąlygomis, didžiausioje tamsumoje įžvelgdavo gražiausių dalykų, matydavo šviesą, o mes dabar dejuojam dėl smulkmenų, kas juokinga ir nereikšminga. Tokia žinia reikalinga mūsų visuomenei, kuri baigia prarasti vertybes. Jei monsinjoras būtų gyvas, kurtų kokią partiją, nuneštų visus", – apibendrino R. Sakalauskaitė, o į linkėjimus tęsti šią temą atsakė pasvarstysianti.

Žvilgsnis į mokytojų elitą

Keturis dešimtmečius švietimui paskyrusi žurnalistė Angelina Liaudanskienė išleido knygą *„Lietuvos mokytojai (1998–2014)"*. Joje surinkti pokalbiai su Metų mokytojais tapusiais pedagogais (jų kasmet išrenkama po 5). Kaip teigė A. Liaudanskienė, ši knyga – tarsi gyvoji enciklopedija apie tai, kas vyko švietime atkūrus nepriklausomybę. Joje surinktas mokytojų elitas, deimančiukai, kurių mokiniai skynė laurus tarptautinėse olimpiadose, darė atradimus ir pan.

Leidinyje 93 interviu su Metų mokytojais, parodyti jų darbo metodai, požiūris į mokinį ir lavinimą, įžvalgos, kaip „atrakinti vaiką". Daugumą mokytojų kalbino A. Liaudanskienė, tam visiems išsiuntinėjusi savo parengtą klausimyną, o nuo 2010 m. – kiti Švietimo ir mokslo ministerijos Komunikacijos skyriaus darbuotojai.

Knygos sumanymas kilo prieš keliolika metų, o pagrindas sudėtas prieš septynerius. Kai prieš penkerius metus A. Liaudanskienė atsisveikino su darbu „Švietimo naujienų" redakcijoje, knygos rankraštis liko Švietimo ir mokslo ministerijos stalčiuose. Knygos sudarytoja labai dėkinga švietimo ir mokslo ministrei A. Pitrėnienei, kurios nurodymu Ugdymo plėtotės centras subūrė komandą ir užbaigė knygą.

Dar prieš septynerius metus knygos rankraštį kolegė parodė prof. V. Daujotytei. Ji perskaičiusi pasiūlė tokią pratarmę: „Jei kokios pasakos valia būčiau išsiųsta į Lietuvą ieškoti tikrumo, bandyčiau laimę mokyklose. Nuojauta kužda, kad ten daugiausia žmonių gyvena siekdami tikrumo. Iš tikrumo kyla pasitikėjimas, pasitikėjimas padeda atsiskleisti tam, kas žmoguje yra geriausia. Jei jaunam žmogui pasisekė susitikti su tikru mokytoju, jo gyvenimas tampa saugesniu. Gyvuokite, gerieji Lietuvos mokytojai. Linkiu išlikti žmonėmis, turinčiais rečiausią gebėjimą: mokyti ugdant ir ugdyti mokant."

Susitikusi kokiame renginyje profesorė vis klausdavo, ar knyga išleista, to paties pasiteirauti skambindavo ir mokytojai nerimaudami, ar jų atsakymai nebus išmesti.

„Žiniasklaidoje švietimas ir pedagogai dažniausiai tik kritikuojami, bet jei Lietuvos mokiniai laimi pasaulio olimpiadose, akivaizdu, kad jie ir juos ugdę žmonės yra stiprios asmenybės. Nėra nieko geriau, jei vaikas prisimena mokytoją, ugdžiusį jį kaip asmenybę", – sakė A.

Liaudanskienė, pastebėdama, kad ji labai dėkinga savo mokytojams, kurie jai, dar mokykloje pradėjusiai rašyti į radiją, žurnalus, bet norėjusiai būti architekte, patarė rinktis žurnalistiką.

„Knyga svarbi man ir Lietuvai, vargu ar kas daugiau panašią išleis. Dabar nebebijau mirti – neturiu skolos pedagogams“, – sakė A. Liaudanskienė. Ji Mokytojo dienos proga Vilniaus savivaldybėje organizavo susitikimą su sostinėje gyvenančiais Metų mokytojais. Tokių – net 26. Pasak kolegės, visi jie gyvi ir daugeliu atvejų svarstant švietimo bėdas geresni ekspertai negu užsieniečiai.

Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjungos 20-metis

Žurnalistas ir rašytojas Alvydas Valenta šiemet išleido knygą *„Prikelti atmintį: Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjunga 1996–2015 m.“*, kurioje nuosekliai metai po metų atskleidžiama organizacijos veikla. Visi 20 LASS gyvavimo metų pristatomi keturiais išskirtiniais, įsimintinais įvykiais, faktais. Knygos viršelis turi paslapčių: Brailio raštu užrašytą santrumpą LASS, kurią galima pamatyti tik pavertus knygą, ir skirtingo ryškumo nuotraukas apskritimuose, kurios simbolizuoja nevienodą žmonių regėjimą.

A. Valenta sakė pasiūlymą parengti šią knygą priėmęs labai entuziastingai, ją rašęs dvejus metus – sau kėlė užduotį metus aprašyti per mėnesį, tam pervertė LASS nutarimus, metraštį. Knygos *credo* – žadinti atmintį, priminti praeitį ne labai kruopščiai fiksuojant visus įvykius, o tik apžvelgiant reikšmingiausius, turinčius išliekamąją vertę, įdomius ne tik akliesiems ir silpnaregiams. Tekstu ir nuotraukomis tarsi brėžė gaires, kurios žadintų atmintį.

Alvydas Valenta išleido knygą „Prikelti atmintį: Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjunga 1996–2015 m“.
Arūno Sartanavičiaus nuotr.

Leidinio sudarytojas sakė nemėgstąs monologų – dialogai, polifoninis kalbėjimas jam daug įdomesni, todėl pasakojimą paįvairina ištraukos iš spaudos, silpnaregių pasisakymai.

Kaip dėl aštrių kampų – piketų, kaltinimų piktnaudžiavimu? A. Valenta sakė siekęs laikytis intelektualaus sąžiningumo, pastebėdamas, kad pasakoti nenublizgintą istoriją – ir žmogaus, ir organizacijos stiprumo ženklas. Vadovavęsis ir kita nuostata – netylėti, jei apie žmogų, instituciją gali pasakyti ką nors gražaus.

Skaičiusieji knygą žurnalistai sakė, kad šis enciklopedinis leidinys nustebino netradiciniu

pasakojimo būdu, faktų ir emocionalumo derme, parodytu tų metų įvykiuose dalyvaujančiu žmogumi, puikiomis nuotraukomis.

Medžių paslaptys

Daiva Červokienė, šiemet išleidusi knygą *„Kaip gydo medžiai“*, teigė, kad tai tarsi knygos apie Lietuvos žolininkus tąsa – medžiai augalijos pasaulyje išsiskiria taip pat, kaip ir žmonės gyvūnijos pasaulyje. Knyga primena žymiosios biologijos mokslų daktarės Eugenijos Šimkūnaitės pasakas ir medžių horoskopą, mokslinę informaciją apie medžių augavietes, panaudojimą, vaizdavimą tautosakoje, vaistines savybes. Norėdama, kad knyga būtų naudinga, autorė pateikė žymių Lietuvos vaistininkų, žolininkų patarimų ir receptų. Savo žiniomis dalijasi dr. J. Vasiliauskas, aukščiausios kategorijos provizorė J. Balvočiūtė, *Žolinčių akademijos* vadovė D. Kunčienė ir viceprezidentas vaistininkas M. Lasinskas, biologė G. Gaidienė, žolininkė Ž. Jankovskaja, dr. K. Vaištarienė ir kt.

Kiekvieno skyriaus struktūra panaši: glaustai pasakojamos E. Šimkūnaitės pasakos apie tą medį ar krūmą, pateikiama informacijos apie jų savybes, augavietes, cheminę sudėtį, naudojimą, išskirtinius tos rūšies individus Lietuvoje ir Europoje, jų vaizdavimo ypatumus mituose ir tautosakoje, daugiausia dėmesio skiriama naudojimui medicinoje.

Medžiagą knygai autorė rinko iš įvairių šaltinių: kalbino miškininkus, arboristus, žolininkus, pirtininkus, parapsichologus, homeopatus, ieškojo įvairių specialistų knygose, internete. Nuotraukose stengėsi parodyti įvairias medžių augimo fazes, aukščiausius, storiausius ir kitaip išsiskiriančius individus. Nemažai keblumų kėlė terminologijos įvairavimas, skirtingi duomenys apie išskirtinių medžių aukštį bei storį.

Autorė tikisi, kad knyga pravers visiems, ieškantiems harmonijos savyje ir gamtoje, besidomintiems liaudies medicina, o mėgstantiems keliauti gali pasiūlyti daug lankytinų objektų.

Apie depresiją ir raganas

Meilė Jančorienė šiemet išleido dvi knygas. *„Nerimo akmuo“* pasakoja apie alternatyvius depresijos gydymo būdus. Autorė su kolege, kurią ištiko depresija, sumanė įdomų žurnalistinį tyrimą: ieškojo pagalbos kreipdamosi į įvairių krypčių psichoanalitikus, masažo ir akupunktūros, ajurvedos, kinų medicinos specialistus, raganas – išbandė net dvylika tradicinių ir netradicinių gydymo būdų, kurie ir aprašyti. Juos pristato ir alternatyviosios medicinos atstovai.

O dėl ko kolegė susirgo depresija? Pasak M. Jančorienės, pagrindinė priežastis – pervargimas, kuris slegia daug kolegų. Be to, moteris paauglė neteko mamos, tėvas buvo seniai palikęs šeimą, tad liko viena, atsakinga už save ir brolį penktoką. Tai irgi paliko pėdsakų. Bet svarbiausia – persidirbo, kas kelia pavojų daugybei kolegų.

Kai parašė *„Nerimo akmenį“*, leidykloje paklausė, ką dabar rašys. Pasiūlė kelis žymius menininkus, netiko. Tada pasiūlė knygą apie raganas. Tiko. Dar dvejojo, kam prasižiojo, bet juk yra ir tokia veikla.

Kaip atrinko herojus? Pasitarė su vyriausiąja Lietuvos ragana vadinama Vilija Lobačiuviene, Lietuvos ezoterikų konfederacijos

atstovais, stengėsi parinkti labai skirtingus žmones: smegenų programuotoją, bioenergetiką, vaizdinių specialistą, chirologą, magą, būrėją ir užkalbėtoją...

Įžangoje kolegė pateikia savo požiūrį, kodėl šie dalykai žmones domina, kalbasi šia tema su psichoterapeute Audrone Daškevičiene.

„Tų žmonių klausiau, kas man rūpėjo: kaip jie dirba, kaip mato išskirtinius dalykus, gyvenimo prasmę, žmogaus likimą, sveikatą. Prašiau savo metodų mokyti ir mane, vieni mokė, kiti būrė. Tai ir aprašiau – pagarbiai, kiek galima objektyviai. Pateikiau trumpas pašnekovų biografijas“, – sakė kolegė.

Vietoj išvadų

Pokalbyje liko neaptartos Aldonos Žemaitytės-Petrauskienės knygos *„Eduardas Jonušas. Vaizdai ir mintys“* ir *„Beatričės Kleizaitės-Vasaris menų galerija“*, Rimanto Šalnos *„Żony welkich romantycow“* (*„Žymiųjų romantikų žmonos“*), nes autoriai renginyje negalėjo dalyvauti. Na, o susirinkusieji kolegos neabejojo, kad knygos tampa žurnalistų saviraiška.

„Kai nebetelpi į mažo formato laikraštį, tenka imtis knygų. Abiejų mano knygų – *„Politikos ringe“* (2009) ir *„Gyvenimas, koks jis buvo. Monsinjoro Kazimiero Vasiliausko biografija“* (2015) – atsiradimą lėmė darbas žiniasklaidoje. Atidžiai stebėdama įvykius ir juose dalyvavusius žmones sukaupiau daugiau medžiagos, negu telpa į laikraščio publikaciją. Laikui bėgant ėmiau suvokti, kad teko dalyvauti svarbiausiuose atkurtosios valstybės įvykiuose, kurie nulėmė jos raidą. Sakoma, kad laikraštis gyvuoja vieną dieną, todėl toks formatas ilgainiui tampa lyg išaugtas vaikystės drabužis. Norėdama įveikti laiką, sėdau prie knygų. Galbūt greta kitų šaltinių jos padės susidaryti tikslesnį vaizdą apie tai, kas vyko. Ne paslaptis, kad pirmieji asmenys atsiminimų knygose linkę išryškinti tik tai, kas jiems paranku, o esminiai dalykai nutylimi“, – teigė R. Sakalauskaitė.

„Knyga labiau saviraiška, nei straipsnis ar redaktoriaus darbas. Į knygą įdedi visas žinias iš srities, kuria ypač domiesi. Ir rašai dėl to, kad kitaip negali, sprogdina iš vidaus, tiek į straipsnį netelpa“, – teigė M. Jančorienė, pastebėdama, kad knyga – tai ilgai lauktas ir nešiotas kūdikis. Šie kūdikiai paprastai gimsta ne jaunikliams, o vyresnio amžiaus „mamoms“ ir „tėvams“. Tam reikia sukaupti patirties, išminties, žinoti, ką nori pasakyti, ir mokėti tai pasakyti, gerai valdyti žodį ir mintį.

„Žurnalistai rašo knygas tikrai ne dėl pinigų, o tam, kad realizuotų save. Lietuvoje tokie maži tiražai, kad knygų rašyti neapsimoka“, – pabrėžė kolegos.

Ne vienas akcentavo, jog pasitraukus iš aktyvios žurnalistikos tai lieka bene pagrindine saviraiškos forma. O A. Arlauskienė pridūrė, kad norint būti žinomiems knygos nepadės – išleido 5 knygas, neišgarsėjo tiek, kiek pradėjusi auginti levandas ir rengti ekskursijas po Šalčininkų kraštą.

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

Remia **Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas**

Parengė Jolanta Beniušytė

Kas, kur, kada – 2016 metai: nuo liepos iki sausio

Sauliaus Žiūros nuotr.

Klaipėdiečiai žurnalistai įsiamžino prie Puntuko
Skyriaus archyvo nuotr.

Rugsėjo 9–11 d. Lietuvos žurnalistų sąjungos (LŽS) Klaipėdos apskrities skyrius surengė edukacinę poilsinę kelionę į Anykščių regioninį parką.

Rugsėjo 16 d. 25 metus gyvavęs Šakių rajono laikraštis „Valsčius“ paskelbė, kad išleidžia paskutinį numerį, o redakcija nutraukia savo

„Laikraščio Valsčiaus“ leidėjai Arvydas ir Giedrimė Didžiapetriai
Jolantos Beniušytės nuotr.

veiklą. Pirmajame laikraščio puslapyje buvo iškalbinga antraštė „Mus bandė nupirkti“. Anot vadovų, gana miglotomis aplinkybėmis ir visiškai nežinant redakcijai pasikeitė laikraščio akcininkai. Šiuo metu buvusios redakcijos kolektyvas leidžia naują leidinį „Laikraštis Valsčius“.

Rugsėjį vykusiame nacionaliniame projekte „Balsuok atsakingai“ dalyvavo 17 žymiausių Lietuvos žurnalistų iš įvairių žiniasklaidos priemonių. Tai Rita Miliūtė, Deivydas Jurševičius, Monika Garbačiauskaitė-Budrienė, Liudas Dapkus, Virginijus Savukynas, Aurimas Perednis, Paulius Gritėnas, Rasa Tapinienė, Asta Dudurytė, Skirmantas Malinauskas, Eglė Samoškaitė, Dovydas Pancerovas ir kiti. Jie vedė 59 debatus su kandidatais į Seimo narius net atokiausiose šalies vietovėse. Šiame projekte aktyviai dalyvavo LŽS ir Nacionalinės žurnalistų kūrėjų asociacijos (NŽKA) pirmininkas Dainius Radzevičius.

Rugsėjo 5 d. LŽS pirmininkas Dainius Radzevičius ir Nacionalinės bibliotekos generalinis direktorius prof. dr. Renaldas Gudauskas pasirašė Lietuvos žurnalistų sąjungos ir Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos bendradarbiavimo sutartį.

Rugsėjo 9–10 d. Lietuvos sporto žurnalistų klubas „PRESS‘as“ (vadovas Tautvydas Vencevičius) į Druskininkus sukvietė daugiau kaip šimtą žurnalistų iš dešimties valstybių. Pasak organizatorių, tai didžiausias tarptautinis žurnalistų futbolo turnyras Europoje, Lietuvoje rengiamas jau dvyliktą kartą. Klubo komandoje galima pamatyti žinomus sporto žurnalistus ir komentatorius Nerijų Kesminą, Vytarą Radzevičių, Aurimą Tamulionį, Maksimą Vojevodiną, Kęstutį Rimkų, Rimą Mauricą, Evaldą Gelumbauską, Julių Bliūdžių ir kitus.

Rugsėjo 18 d. įsibrovus į Kaišiadorių laikraščio „Atspindžiai“ redakciją pagrobti kompiuteriai, monitoriai. Vandalai išvartė stalus, nuplėšė žaliuzes ir atminčiai paliko kepuraitę, nuorūkų. Policija greitai sureagavo ir pradėjo nusikaltimo tyrimą.

Spalio 1 d. Žurnalistų namuose Vilniuje vyko LŽS valdybos ir tarybos posėdžiai. Dėl naujojo Darbo kodekso pasisakė LPSK pirmininkas Artūras Černiauskas, apie situaciją regionų žiniasklaidoje (Šiaulių, Kaišiadorių, Elektrėnų atvejai žiniasklaidoje) kalbėjo D. Radzevičius. Patvirtinti LŽS prestižinių Vinco Kudirkos, Vytauto Gedgaudo, Antano Macijausko ir Juozo Tumo-Vaižganto premijų nuostatai, aptarta žiniasklaidos paramos

politika Lietuvoje ir apsvarstyti kiti klausimai. Atsižvelgdama į grėsmingus atvejus Šakių, Elektrėnų, Širvintų, Druskininkų ir kituose rajonuose LŽS taryba vienbalsiai priėmė nutarimą „Dėl nelegalių būdų ir įstatymų spragų, leidžiančių politikams užvaldyti žiniasklaidos priemones“.

Spalio 5 d. Lietuvos Seimo Pirmininkei Loretai Graužinienei LŽS pirmininkas D. Radzevičius įteikė padėką už asmeninę iniciatyvą ir paramą dekriminalizuojant žodžio laisvę Lietuvoje. L. Graužinienė dėjo pastangas, kad įstatymų numatyta tvarka būtų atsisakyta dviejų Baudžiamojo kodekso straipsnių – dėl įžeidimo (155 str.) ir valstybės tarnautojo ar viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens įžeidimo (290 str.), kaip grėsmės laisvam žodžiui Lietuvoje.

LŽS nariai susitikime su Seimo vadove
www.lzs.lt nuotr.

Spalio 6–7 d. Klaipėdoje surengtas seminaras žurnalistams „Žiniasklaida – objektyvi ≠ įdomi?“ Rengėjai – Tautinių mažumų departamentas prie LR Vyriausybės ir LŽS.

LŽS Vilniaus ir Klaipėdos apskrities skyriai ir Fridricho Eberto fondas pakvietė žurnalistus į dviejų dienų praktinius seminarus „Profesinių žurnalistikos standartų paieška propagandos ir informacinių karų fone“. Vienas jų vyko Kernavėje, kitas – Klaipėdoje.

Žurnalistų seminaras Klaipėdoje vyko spalio 14–15 d.
Jolantos Beniušytės nuotr.

2016 m. Juozo Tumo-Vaižganto premija paskirta kunigui, pranciškonui, publicistui, rašytojui Juliui Sasnauskui už knygą „Kaip buvo pradžioje“ bei pastarųjų metų publicistinę veiklą, prasmingai atskleidžiančią ėjimą prieš srovę ir kasdienį gražių esmių teigimą. Taip nutarė konkurso vertinimo komisija, sudaryta iš Lietuvos žurnalistų ir Lietuvos rašytojų sąjungų atstovų.

Julius Sasnauskas

Spalio 18-ąją, antradienį, Kaune, Vytauto Didžiojo universitete, surengta akademinė popietė, skirta Juozo Ereto (1896–1984), kuris buvo lietuvių ir šveicarų mokslininkas, literatūros istorikas ir pedagogas, publicistas, Lietuvos telegramų agentūros (ELTA) steigėjas ir pirmasis vadovas, gimimo 120-osios metinėms paminėti.

Kultūros ministerijos garbės ženklu ,,Nešk savo šviesą ir tikėk“ apdovanota Lietuvos radijo ir televizijos žurnalistė Jolanta Kryževičienė. Aukščiausią ministerijos apdovanojimą lapkričio 2 d. J. Kryževičienei įteikė kultūros ministras Šarūnas Birutis.

www.lzs.lt nuotr.

Lietuvos žurnalistikos centras 2016–2017 mokslo metų sezoną pasitiko atnaujinęs pagrindines studijų programas ir sustiprinęs vadovų bei lektorių komandą. Lapkričio 12 d. Vilniuje startavusių 5 mėnesių intensyvių profesinių studijų metu klausytojai lavins kūrybinį rašymą, naujienų sklaidos internete ir socialiniuose tinkluose įgūdžius. Jie taip pat turės galimybę plačiau susipažinti su šiuolaikinės vizualinės kultūros kūrimo pagrindais, skaitmeninės komunikacijos strategijomis, įgis viešojo kalbėjimo, televizijos ir radijo patirties, mokysis fotografijos kompozicijos ir redagavimo technikos.

Klaipėdos ,,Balticum“ televizijos žurnalistas Gintaras Vaičekauskas Pajūrio vienmandatėje apygardoje laimėjo rinkimus į Lietuvos Seimą. Penkiolika metų žurnalisto rengta televizijos laida ,,Reidas“ baigėsi, nes jo vedėjui, operatoriui ir režisieriui G. Vaičekauskui atsivėrė šalies parlamento durys.

Seimo narys Gintaras Vaičekauskas kartu su žmona žurnaliste Giedre.
Asmeninio archyvo nuotr.

Lapkričio 16 d. posėdyje Lietuvos radijo ir televizijos komisija priėmė sprendimą 3 mėn. sustabdyti televizijos programos „RTR Planeta“ retransliavimą Lietuvos Respublikos teritorijoje dėl šioje programoje besikartojančių Europos Sąjungos Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyvos ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo pažeidimų.

Gruodžio 15 d. Žurnalistų namuose surengta apskritojo stalo diskusija apie naujai priimtų Civilinio kodekso pataisų dėl garbės ir orumo gynimo praktinio taikymo problemas.

Gruodžio 17 d. LŽS oficialiu raštu ir viešai kreipėsi į Prezidentę Dalią Grybauskaitę dėl Seimo gruodžio 8 d. priimtų Civilinio kodekso pataisų vetavimo. „Seimas blogina ne tik žodžio laisvės ir saviraiškos teisės padėtį Lietuvoje, bet ir šalies tarptautinį įvaizdį kaip demokratinės šalies. Tokie pakeitimai nesprendžia ir nesuteikia papildomų teisių žmonėms, tačiau akivaizdžiai suteikia galimybes piktnaudžiauti teisine ir teismine sistema tiems asmenims, kurie dėl savo kritikuotinos veiklos imtų persekioti savo kritikus“, – be kita ko, teigiama sąjungos pareiškime. Visuomenės informavimo etikos komisija taip pat kreipėsi į Prezidentę prašydama vetuoti šias pataisas.

Šakių meras atsiėmė savo skundą, kuriuo prašė Šakių apylinkės teismą iškelti baudžiamąją bylą žurnalistei Giedrimei Didžiapetrienei už jos viešame laiške dėl grėsmių žodžio laisvei Šakiuose išsakytą kritiką ir merui. Taikus susitarimas reiškia, kad byla baigta.

Kalėdinius renginius organizavo LŽS Kelionių ir pramogų klubas – kaimo turizmo sodyboje „Šaltupys“ Prienų rajone ir LŽS Vilniaus skyrius, pakvietęs kolegas į tradicinį kasmet rengiamų konkursų „Taikliausias šūvis“ bei „Metų kornišonas“ nugalėtojų apdovanojimo šventę. Kalėdinis vilniečių vakarėlis vyko gruodžio 15 d. Adomo Mickevičiaus muziejuje.

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

Remia **Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas**

Dainius Radzevičius

R. Sadauskas-Kvietkevičius: „Čia yra dalis auditorijos, kuri vartoja dviejų rūšių propagandą vienu metu“

Druskininkų autobusų stoties antrajame aukšte kukliai, tačiau erdviai įsikūrusios net dvi žiniasklaidos priemonės – Kurorto radijas ir laikraštis „Druskininkų naujienos“. Likus bemaž mėnesiui iki 2016-ųjų pabaigos pirmadienio rytą su abiejų žiniasklaidos priemonių vyriausiuoju redaktoriumi Romu Sadausku-Kvietkevičiumi kalbėjomės apie tai, kas svarbiausia bet kuriam žurnalistui – galimybę sąžiningai dirbti savo darbą ir gauti sąžiningą atlygį už tą veiklą.

Romas Sadauskas-Kvietkevičius, vyriausiasis Kurorto radijo ir laikraščio „Druskininkų naujienos“ redaktorius *Dainiaus Radzevičiaus nuotr.*

Kaip įprastai prasideda pirmadienio rytas?

Per savaitgalį vis tiek yra šiokių tokių naujienų, atvažiavę į darbą pateikiame jas naujienų portale, pradedame maketuoti kitos savaitės laikraštį... Taigi nenuobodžiai pradedame.

Druskininkai dabar gyvena žiemos rimtu. Ar tai jaučiama ir miesto gyvenime – politika, verslas laukia šv. Kalėdų?

Druskininkai yra visasezoninis kurortas ir žmonių čia atvažiuoja visais metų laikais. Pasiruošimas šventėms mieste jau juntamas – karūnomis papuoštos eglutės, o ir didžioji eglė bus kitokia. Nuolat eina pranešimai, kad čia bus gražiausiai pasipuošęs miestas Lietuvoje. Vos ne Kalėdų sostinė. Bet vietinių politinių aktualijų iš tiesų yra mažiau ir manau, kad iki pavasario kažko ypatingo iš Druskininkų neišgirsime. Pamačiusi rinkimų rezultatus vietinė opozicija po truputį ieško, ką čia jiems toliau veikti. Bet jau ne Druskininkuose. Jeigu teko matyti pranešimus, tai ir „Vilnius SPA“ parduoda savo nekilnojamąjį turtą, o ir keli savivaldybės tarybos nariai dairosi, ką čia kur nors toliau nuo Druskininkų pradėti veikti...

Ką tai reiškia?

Truputį nuleido rankas. Tai niekada nesibaigia. Per beveik dvidešimt savo darbo metų čia mačiau ne vieną politikų kartą – vieni nueina, užauga nauji. Tiesiog čia jau sukurta ne vienpartinė valdžia, o vienpartinė visuomenė. Tai reiškia, kad užvaldyta ne tik miesto tarybos ar administracijos dauguma. Sukurtas visas toks miestas. Jaunimas baigia gimnaziją ir išvažiuoja, o atvažiuoja tie, kam priimtinas toks vienpartinis valdymo būdas. Tai nieko keisto. Sprendžiu pagal vietinę žiniasklaidos situaciją, nes vis sunkiau parduoti laikraštį, vis mažiau yra žmonių, kuriems įdomi kitokia nuomonė. Tiesiog užtenka vienos. Mieste labai greitai viskas susirūšiuoja, o tie, kas buvo kažkuo nepatenkinti, paprasčiausiai iš čia emigravo.

Ilgą laiką Druskininkai turėjo du laikraščius – „Druskonį“ ir „Druskininkų naujienas“. Atsirado ir trečiasis – „Mano Druskininkai“. Jis „kitoks“, daugeliui neįprastas, nes pozityviai rašo apie vietinę valdžią ir jos darbus. Tiesa, nors ir buvo pripažintas neetišku bei iš esmės paskelbtas už padorios žurnalistikos ribų, vis dėlto sėkmingai skinasi kelią – spalvotas, gražus, platinamas nemokamai dideliu tiražu. Atrodo, kad propagandinis turinys žmonėms prilipo ir tiko. Ar tai dar vienas požymis, kad žmonėms nereikia kritinės nuomonės?

Šiuo atveju kalbėkime ne apie kritiką, o apie finansus. Leidžiant bet kurį popierinį laikraštį yra tam tikros ribinės sąnaudos, kiek turėtų tas laikraštis susirinkti iš reklamos, kiek turėtų sunešti skaitytojai, kurie jį perka. Kai vienam leidiniui viešaisiais pinigais per savivaldybės paramą vandens parkui ar kitais būdais padengiama didžioji dalis sąnaudų, tai iš esmės jį galima dalyti ir nemokamai. Taip jie ir daro. Toks laikraščio dalijimas ilgesnį laiką (tai vyksta jau nuo 2013 m.) sugriovė spaudos rinką. Jos čia jau nebėra. Niekas niekada čia daugiau neįkurs kito leidinio. Mums ir „Druskoniui“ dabar tikrai labai sunku išgyventi. Artėjame prie tos ribos, kai nebeapsimokės leisti. Galima sakyti, kad dauguma druskininkiečių,

Dainiaus Radzevičiaus nuotr.

gavę vieną nemokamą savaitraštį, neišleis kitam leidiniui net ir minimalios sumos ar kelių centų, nors mes savo laikraščio kainos nekėlėme nuo 2001-ųjų metų. Juk įvykiai tie patys, todėl didžioji dalis jų kartosis visuose laikraščiuose. O poreikis rasti kritišką nuomonę po truputį nyksta.

Kuo tai paaiškinama? Juk visi leidiniai informuoja apie tuos pačius įvykius. Bet propagandinis „Mano Druskininkai“ apie valdžią kalba tik gerai, o kritikuoja nebent opoziciją. Jūs gi kritikuojate valdžią, ir tai esminis skirtumas. Žmonės turėtų suprasti šį esminį skirtumą? Ar jiems jau nebereikia kritinės nuomonės?

Žmonės tai suvokia, bet jiems paprasčiausiai to nereikia. Jie nenori girdėti tos kitos nuomonės.

O kas nutiko? Gal taip lengviau gyventi – turi vieną nuomonę, vieną valdžią?

Rinktis ganėtinai sudėtinga. Sunku kasdien savo galva mąstyti apie tai, kuris čia teisus. Geriau matyti šviesų paveikslėlį. Atkreipčiau dėmesį, kad tame leidinyje („Mano Druskininkai“) ne tik nėra kitokių nuomonių, nei galvoja valdžia, bet nėra ir kitos neigiamos informacijos. Net kriminalinių įvykių nėra.

Tai gal jų (kriminalų) nėra?

Na, policija pranešimus apie tai siunčia. Mes kasdien pateikiame portale. Net iš Lateže rio ir Raigardo pasienio postų porą kartų per savaitę gauname pranešimus apie kontrabandą. Juk tai vis mūsų savivaldybės įvykiai. Bet ir tų jiems nereikia, nes tai nėra pozityvas. Druskininkuose turi būti tik šviesus vaizdas.

Romai, galima aš pasijuoksiu. Man dažnai tenka būti Vidurinėje Azijoje. Ten propagandiniai leidiniai atrodo labai panašiai, kaip ir „Mano Druskininkai“ – vien teigiamos naujienos, dažniausiai dar su prezidentu. Taip yra Turkmėnistane. Prisipažinsiu, kad XXI amžiuje čia, Europos Sąjungoje, net nepadoru į panašų leidinį žiūrėti. Regis, visi jau susitaikė su tuo?

Taip. Tas susitaikymas užsitęsė. Iš pradžių su kolegomis iš „Druskonio“ parašėme skundus Visuomenės informavimo etikos komisijai, Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybai. Tikėjomės ir sulaukėme palankaus rezultato, kad skunduose paminėti faktai pasitvirtino. Bet išvados buvo apskųstos teismams, procesas vyko gal porą metų... Galų gale visi teismai patvirtino išvadas, bet visą tą laiką leidinys (propagandinis „Mano Druskininkai“ – D. R.) toliau ėjo. Buvo dalijamas ir po truputį iš rinkos stūmė vietinę spaudą. Ir žmonės priprato. Žmonės prie visko pripranta. Juk

niekas neklausia, ar tu nori to laikraščio. Jeigu kainuotų bent centą ir jį reikėtų pirkti, tai jau aktyvus veiksmas. Bet kai atneša, paduoda į rankas arba įmeta į pašto dėžutę, tai jau pasyvus vartojimas. Jeigu taip atneštų batoną į namus, tai vargu ar žmogus labai skubėtų pirkti kito gamintojo skaniau ar kitaip iškepto batono. Kai gauna nemokamai, paprastai nesusimąsto, kad už tai jau patys sumokėjo.

Grįžkime prie propagandos temos. Šiandien kalbama, kad Rusijos propaganda užkariavo ne tik Lietuvą, bet ir Europą, Jungtines Valstijas. Daug kas susirūpinęs, kodėl netiesa, propaganda ir saldus melas yra žmonėms mielesni už žurnalistiką. Tai jau beveik globali diskusija. Druskininkuose, rodos, sava propaganda irgi mielesnė už žurnalistiką?

Dar įdomiau tai, kad čia dalis auditorijos vartoja dviejų rūšių propagandą vienu metu. Skirtingai nuo didžiosios dalies Lietuvos, vietiniai gyventojai čia mato keliolika televizijos kanalų, kurie transliuojami iš Gardino. Tai tokia pati antžeminė skaitmeninė televizija, kaip ir Lietuvos, bet ten yra visi tie kanalai, kuriuos Lietuvos radijo ir televizijos komisija (dėl pažeidimų – D. R.) retkarčiais uždraudžia, po to vėl leidžia. Čia jie visi transliuojami iš Baltarusijos. Tai nėra Pirmasis Baltijos kanalas ar „NTV Baltija“, kurie yra kurti mūsų rinkai, tai grynoji propagandos versija.

Dainiaus Radzevičiaus nuotr.

Propaganda koncentruota forma?

Taip. Ten visi tie V. Žirinovskio su draugais pokalbių šou. Visa tai rodoma. Taip susidaro žmonių grupė, kuri vartoja dvejopą propagandą – namuose žiūri išimtinai baltarusiškus ir rusiškus kanalus su pramoginėmis propagandos pripildytomis laidomis, jų naujienas ir dar vietinei valdžiai palankią propagandą. Ši žmonių grupė per pastaruosius dešimt metų iš tiesų labai pasikeitė. Pabendrauti su jais kažkur susitikus... Na, jie labai įdomūs žmonės.

Sutikime, kad propaganda yra kaip nuodas, ji panaši į alkoholį – prie jos priprantama. Žmonės, kurie ją nuolat žiūri, sako, kad tai yra tiesiog kitokia nuomonė?

Kitokia tiesa?.. „Meluoja visi.“ Tai ta tezė, kurią jie kartoja. Sako, kad mūsų nepriklausoma žiniasklaida irgi priklauso nuo reklamos užsakovų, nuo dar kažko. Tokią baimę turėjome nuo pat pradžių. Kaip valdžia, pradėjusi leisti savo laikraštį, sugadino nepriklausomą spaudą? Savaime pastūmėjo opozicijos link, nes valdžia visą savo skleidžiamą informaciją platina tik per savo leidinį. Vengia su mumis bendrauti, atsako tik raštu arba minimaliai pateikia informacijos, kuri jau paskleista per jų leidinį. Taip ji nepriklausomą žiniasklaidą

pastūmėja daugiau bendrauti su opozicija, kuri stengiasi išnaudoti šitą situaciją kritikuodama valdžią. Taigi atsiranda tarsi pasidalijimas – čia yra valdžios, o čia opozicinė žiniasklaida. Ir, skaitytojo akimis žiūrint, nėra nepriklausomos ar priklausomos spaudos. Yra tik nuo skirtingų šaltinių priklausoma spauda. Kad ir kaip būtų liūdna, kad ir kaip nenorėtume pakliūti į tokią padėtį, bet taip esame vertinami dalies druskininkiečių.

Kokia išeitis? Net Europos Parlamentas priima rezoliucijas dėl susidariusios padėties žiniasklaidos rinkoje ir dėl propagandos. Druskininkai kažkuria prasme yra lakmuso popierėlis visai Lietuvai.

Mes einame truputį pirmiau visos Lietuvos. Matau, kad panašūs dalykai daugiau ar mažiau tiražuojami ir kitur Lietuvoje. Druskininkų „sėkmę“ visi bando pakartoti visose srityse. Vis dėlto yra vienintelė viltis. Tai, ką jie daro, t. y. skleidžia popierinę propagandą, yra šiek tiek senstelėjęs dalykas. Mano galva, sukurtą turinį išspausdinti popieriuje, deginant iškastinį kurą vežti skaitytojams ir jiems paduoti, kad perskaitytų ir išmestų, – tai jau praėjusio amžiaus ir dar senesnių amžių technologija. Net ir pagyvenę žmonės dabar jau naujienas sužino įvairių rūšių mobiliuosiuose įrenginiuose ir internete, toks informacijos pasirinkimas yra gerokai didesnis. Tie žmonės, kuriems reikia nepriklausomos informacijos, jos ieško internete, o ne spaudoje. Turbūt bus taip, kad čia liks vienintelis popierinis laikraštis – tas, kuris valdžios dalijamas nemokamai ir finansuojamas, bet bus abejotinas pasitikėjimas. Kaip žmonės į savo pašto dėžutes gauna krūvą prekybos centrų reklaminių lankstinukų, taip jie žvelgs į jį kaip į dar vieną reklaminį leidinį, kaip į politinę reklamą ar kažką panašaus. Kitas dalykas – bet kokiai informacijai kurti reikia išteklių. „Facebook“ nemoka algos. Daug druskininkiečių yra „Facebook“ tinkle. Jei aktyviai bendrauja tarpusavyje. Kritines pastabas apie valdžią pirmiausia surašo ten. Net jei mieste nutinka eismo įvykis, jie pirmi praneša ar net tiesioginę transliaciją pradeda. Aš pats iš ten dažnai apie įvykius sužinau. Vienintelis dalykas, kad kažkas turi kurti kokybišką turinį. Jei laikraštinė spauda ir mirs, tai kokybiško turinio kūrimas nemirs. Žmonėms vis tiek reikia profesionaliai parengtos informacijos. Bet kaip iš to uždirbti, kad kažkas turėtų pinigų vėliau kurti kokybišką turinį, tai vis dar aktualus klausimas.

Tai gal Kurorto radijas yra išeitis?

Radijo technologija truputį kitokia. Man nederėtų taip šnekėti, nes pats tuo užsiimu, bet... radijas yra jau truputį vakardiena. Aišku, mus gelbsti tai, kad druskininkiečiai labai dažnai vairuoja ir mūsų klausosi. Dalis yra nusistatę kaip pagrindinę stotį, kuri paleidus variklį įsijungia. Mes kas valandą transliuojame žinias, tad jie jas išgirsta. Išgirsta ir mūsų pokalbių laidas, kurias kartojame kelis kartus. Aš pastebiu, kad ta informacija, kuri paskelbiama per Kurorto radijo žinias, turi privalumą –greitį. Tai pasiekia žmones netgi greičiau nei portale.

Taip aplenkiate propagandistus?

Taip. Vienas dalykas yra savaitraštis, o kitas dalykas tai, kai yra kalbų objektas mieste dar iki to laiko, kol jie spėja išspausdinti ir įmesti į pašto dėžutes žmonėms. Be to, svarbu ir tai, kad radijas taip pat nemokamas žmonėms. Juk už tai nereikia mokėti pinigų ar abonentinio mokesčio. Nors radijo finansinė padėtis yra sunki.

Lietuvos žurnalistų sąjungos pirmininkas Dainius Radzevičius kalbina Romą Sadauską-Kvietkevičių, vyriausiąjį Kurorto radijo ir laikraščio „Druskininkų naujienos“ redaktorių
D. Radzevičiaus nuotr.

Kokios Tavo prognozės ateinantiems metams ir žiniasklaidai?

Matau nelabai gerų tendencijų visos Lietuvos viešojoje erdvėje. Pirmiausia nerimą kelia vis pasigirstantis kalbėjimas apie tai, kad nacionalinė žiniasklaida per daug kritiška ir neleidžia dirbti naujai valdžiai. Ypač kritikuojama LRT, kad per daug piktus klausimus užduoda. Ir bijau, kad suformavus naują valdžią gali atsirasti pagunda, kaip rašė Rimvydas Valatka, kaip čia viską jie pertvarkys. Bijau, kad nepradėtų keisti įstatymų, sodinti žmonių į postus... Kad nepadarytų „Mano Druskininkų“ iš LRT. Štai kas baisiausia. Tada labai greitai... Mūsų visa šalis labai maža, visa žiniasklaida labai neturtinga ir, numetus kažkokį kaulą, labai greitai prie jo subėga... Tos žiniasklaidos solidarumas, nors ir yra, bet jis gali reikštis tik labai ribotą laiką. Jeigu valdžia nepagailės pinigų, tai padaryti taip, kad įsijungus televizijas būtų vien pozityvios žinios, labai nesunku. Žodžiu, man kelia nerimą, kad Druskininkų „sėkmės“ istorija išplis po visą Lietuvą.

P. S. Žiūrėkite „R. Sadauskas-Kvietkevičius apie demokratiją Druskininkuose“ svetainėje „YouTube“.

Gerimantas Statinis

Ekspedicija „Baltoscandia 2016“ – Baltijos šalių vienybės šauklys

Keliautojai Stokholme (Švedija) po konferencijos
Autoriaus archyvo nuotr.

2016 m. liepos 30 d. iš LRT kiemo Vilniuje išvyko ekspedicija „Baltoscandia 2016“. Vienas iš organizatorių – šių eilučių autorius pajuokavo: „Viskas, kas svarbu Lietuvoje, prasideda LRT kiemelyje, nes iš čia transliuojama laida „Labas rytas, Lietuva“.“

Tai žygio per pasaulį „Misija Lietuva 100“ pirmasis etapas, kurio metu dalyviai buvo pasiryžę apkeliauti aplink Baltijos jūrą ir pakeliui vyksiančiose konferencijose bei susitikimuose su lietuvių bendruomenėmis skleisti prof. Kazio Pakšto puoselėtą Baltoskandijos idėją, vienyti pasaulio lietuvius ir juos suburti Lietuvos Respublikos šimtmečio minėjimui.

LŽS Kelionių ir pramogų klubo, Lietuvos geografų draugijos, VšĮ Baltoskandijos akademijos ir Klajūnų klubo nariai leidosi į ekspediciją „Baltoscandia 2016“ pasiryžę skleisti Baltijos šalių vienybės idėją. Ekspedicijos dalyviai aplankė Mato Šalčiaus tėviškę Čiudiškius, kur jų jau laukė Prienų rajono valdžia, atvykusi palydėti žygeivių į tolimą kelionę. Pirmoji konferencija vyko Prezidento Valdo Adamkaus vardo bibliotekoje-muziejuje, įsikūrusioje prie VDU – tarpukariu buvusioje Užsienio reikalų ministerijoje. Antroji konferencija Gdansko universitete parodė, kad lenkams įdomi Baltoskandijos idėja ir mus vienija istorinės šaknys. Trečioji vyko Liubeke – garsiajame Hanzos pirklių sąjungos mieste. Pranešėjas dr. Manfredas Eickholteris kalbėjo, kad mus vienija tas pats Baltijos vanduo, žuvys ir tos pačios ekologinės problemos. Kopenhagoje vyko ketvirtoji ekspedicijos „Baltoscandia 2016“ konferencija, kurioje dalyviai bendravo su Danijos karališkosios geografų draugijos nariais ir jos viceprezidentu prof. Henriku Breuning-Madsenu. Švedijos mieste Lunde, romaninės XI a. katedros požeminėje kriptoje, lietuvius užkalbino lenkas iš Krokuvos Andžėjus Kowalunas klausdamas, ar jie esą lietuviai? Jo seneliai kilę iš Vilniaus ir jis pats prisimena lietuvišką frazę „kad tave kur perkūnas...“, tačiau iki šiol nežino, ką ji reiškia. Keliautojai padėjo išsiaiškinti...

Prabėgus pirmajai ekspedicijos savaitei, keturi automobiliai ir dvidešimt dalyvių patraukė Stokholmo link. Susipažinę su Švedijos sostine, žygeiviai dalyvavo konferencijoje, skirtoje prof. Kazio Pakšto idėjai suvienyti Baltijos ir Skandinavijos šalis į vieną regioną paminėti. Prisimintas švedų geografas prof. Stenas de Geer‘is – vienas pirmųjų Baltoskandijos pavadinimo kūrėjų. Stokholmo universiteto profesorius emeritas Thomas Lundenas ne kartą minėjo prof. K. Pakštą ir Lietuvą. Toliau ekspedicijos kelias driekėsi per Norvegiją, Suomiją, Estiją, Latviją...

Grįžus namo Vilniuje buvo užfiksuotas 9 950 km nuvažiuotas atstumas aplink Baltijos jūrą, aplankytos 8 šalis, surengtos 8 konferencijos, sutikta pusšimtis lietuvių, o ekspedicijoje atskirais etapais dalyvavo net 56 dalyviai.

2017 m. liepos 6 d. žygio dalyviai, vėl pasiilgę nuotykių, kas atskirais etapais, kas ištisai, vedami trijų žodžių – švęsti, šviesti, šviestis – leisis į trejų metų žygį „Misija Lietuva 100“ per pasaulį.

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

Remia **Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas**

Angelė Adomaitienė, Daiva Červokienė

Taikliausiai šovė „Laikraštis „Valsčius“

Arūno Sartanavičiaus nuotr.

Kasmetiniame kalėdiniame LŽS Vilniaus skyriaus renginyje apdovanoti tradicinių konkursų „Taikliausias šūvis“ ir „Metų kornišonas“ (žaliasis agurkėlis) laureatai. Konkursų komisijos pirmininkė A. Adomaitienė paskelbė, kad konkurso „Taikliausias šūvis“ 2016 m. laureatu tapo Šakių rajono „Laikraščio „Valsčius“ redakcijos kolektyvas už ryžtą ginant spaudos laisvę.

Tai buvusio Šakių rajono laikraščio „Valsčius“ komanda, leidusi šį leidinį atkurtos Lietuvos nepriklausomybės laikotarpiu. Deja, netikėtai pagrindinį akcijų paketą perėmus naujiems savininkams, šių metų rugsėjo 16 d. išėjo paskutinis „Valsčiaus“ numeris. Jame papasakota apie susidariusią situaciją ir nurodyta priežastis, kodėl visas kolektyvas savanoriškai apsisprendė iš redakcijos išeiti ir nedirbti naujiems akcijų valdytojams: tai buvo protestas suvokus pavojų, kad laisvas rajono laikraštis gali tapti finansinių grupuočių ir partijų įtakos skaitytojams arena. Šios redakcijos žurnalistai pasiryžę ginti skaitytojų teisę į objektyvią, laisvą spaudą.

Darnus ir vieningas kūrybinis kolektyvas rado išeitį – jau rugsėjo 30 d. išleido naują leidinį, pavadintą „Laikraštis „Valsčius“, kuris orientuojasi į tas pačias idėjas bei demokratines vertybes, kaip ir jo pirmtakas, taip pat išeina dukart per savaitę. Tikrai šauta taikliai! Iš LŽS pirmininko Dainiaus Radzevičiaus rankų diplomą bei prizinę kulką atsiėmusi „Laikraščio „Valsčius“ redaktorė Giedrimė Didžiapetrienė pastebėjo, kad nors dabar kolektyvui tenka grumtis su daugybe kylančių sunkumų, jie jaučia stiprų kraštiečių palaikymą ir tiki savo žingsnio teisingumu. Priminusi, kad jau 25-erius metus „Valsčius“ renka metų žmogų, G. Didžiapetrienė šiemet juo už pagalbą ginant spaudos laisvę paskelbė LŽS pirmininką D. Radzevičių. Ar sunku buvo apsispręsti pereiti dirbti į naują leidinį? „Laikraščio „Valsčius“ korespondentės Loreta Bataitienė, Lina Bacevičiūtė ir fotokorespondentas Saulius Sinkevičius patikino, kad tai jiems truko vos 5 minutes.

Tradicinio konkurso „Metų kornišonas“ prizas (žaliasis agurkėlis) paprastai tenka labiausiai „susimovusiems“ kolegoms. Šiemet agurkėliai skirti žurnalistui Edmundui Jakilaičiui už pirmąją laidą su naujuoju Seimo pirmininku Viktoru Pranckiečiu, vestą 2016 m. lapkričio 15 d. per LRT „Dėmesio centre“. Minėta laida susilaukė itin prieštaringos reakcijos visuomenėje ir žiniasklaidoje. Ką gi, ir patyrę žurnalistai kartais priskaldo malkų!

Kalėdinis LŽS Vilniaus skyriaus susitikimas adventinį gruodžio 15-osios vakarą prasidėjo tradicinėje romantika dvelkiančioje sostinės vietoje – Adomo Mickevičiaus muziejuje žvilgsniu į poeto epochos laikmetį. Pasijutome esantys XIX a. pradžios garsiame Vilniaus universiteto profesoriaus Bekiu žmonos Salomėjos Bekiu (Jolanta Mažylė) salone, po kurį vaikštinėjo ir eiles deklamavo pats Adomas Mickevičius (Voicechas Piotrovičius), elegancija spindėjo Julijus Slovackis (Raimondas Polis), gyvenimo akimirkomis dalijosi universiteto medicinos profesorius Augustas Liudvikas Bekiu (Viktorija Liauškaitė) bei Liudvika Sniadeckytė (Aurelija Arlauskienė) iš to meto inteligentų pamėgto kultūros centro Jašiūnų dvaro. Metraštininkas (Rimantas Šalna) nušvietė tuometinio Vilniaus krašto istoriją, jo šviesuolių, filaretų ir filomatų veiklą. Saloninius pokalbius kiek drumstė tik triukšmingas besiartinančių 2017-ųjų metų simbolis ugninis Gaidys (Angelė Adomaitienė), savo giedojimu vis norėjęs priminti, kas šiame „kieme“ šeimininkas.

Arūno Sartanavičiaus nuotr. „Laikraščio „Valsčius“ kolektyvas (viduryje) kartu su LŽS pirmininku Dainiumi Radzevičiumi, LŽS Vilniaus skyriaus pirmininke Aldona Armale ir 2017-ųjų metų simboliu – ugninio Gaidžio personažu – Angele Adomaitiene

www.vilniauszurnalistai.lt

Adelė Žičkuvienė

Pavėluotas laiškas

Buvusiam kolegai, poetui, fotožurnalistui Vytautui Brenciui atminti

Jolantos Beniušytės nuotr.

Mielas plunksnos broli, jeigu Tu tebevaikščiotum Klaipėdos gatvėmis, tai į nutolusį mūsų jaunystės laiką, abiem brangaus „Lietuvos žvejo“ savaitraščio kūrimo metą, kai jį leisdami buvome kupini noro eiti, matyti, rašyti, fotografuoti, grįžtume kartu. Kaip buvo įprasta, prisiminimus užgerdami vyno taure kito kolegos Albino Stubros „bunkeryje“ (fotolaboratorijoje, įrengtoje rūsyje). Deja, nei Albino, nei Tavęs nebepakalbinsiu, nieko nebepaklausiu. Lieka tik nuryti karčią ašarą ir pasiguosti popieriaus lapui, taip kalbinant praeitį.

Ar pameni, Vytai, kaip mes, trys klaipėdiečiai, dabar jau tolimais 1970 m., du jūrininkai Vytautai (kai dar nebuvai žinomas poetas, o aš žurnalistė), susitikome Vilniaus universiteto auditorijose per stojamuosius žurnalistikos egzaminus. Abu jūrininkai kritote per anglų kalbos egzaminą. Aš „išplaukiau“, nes laikiau prancūzų kalbos egzaminą. Sužinoję rezultatus visi trys nudrožėme į tuomet populiarų „Tauro rago“ alubarį. Tik po daugelio metų prisipažinai, kad sąskaitą už vakarą apmokėjai Tu. Kalbos ir pirmosios Tavo eilės liejosi apie jūrą ir Klaipėdą. Sutarėme susitikti savajame uoste.

1975 m. liepa. Atkuriamas jūrininkams skirtas leidinys „Lietuvos žvejys“. Su jaunų kolegų komanda einu dirbti ten, arčiau jūros. Netikėtai kaktomuša šalia Kultūros rūmų (dabar Muzikinio teatro) susiduriu su Vytautu Brenciumi ir sužinau, kad mes plauksime vienoje valtyje, t. y. kartu dirbsime atkurtame „Lietuvos žvejyje“.

Puikios tai buvo dienos, ypač tada, kai Tu, Vytautai, ratuotas kaip bitinėlis grįždavai iš Konservų gamyklos, ten rengęs fotoreportažus. Mėgai fotografuoti tas baltąsias gulbes – konservų fabriko darbuotojas. Matyt, mėgo Tave ir tos darbščiosios „konservinės“ bitės. Grįžęs su vos pakeliamu fotokrepšiu, pilnu jūros gėrybių, atsainiai jį nutrenkdavai ant rašomojo stalo, o pats skubiai nerdavai į tamsiąją fotolaboratoriją. Visi alkani puldavome prie Tavo atnešto gėrio. O Tu pats, atsainiai šypsodamasis, vis nešdavai ką tik padarytas dar šlapias, vieną už kitą įdomesnes nuotraukas. Šventė ir sielai, ir skrandžiui. Ar šiandien dar kas save taip degina darbe

Krikštynos: a. a. Vytautas Brencius priimamas į Rašytojų, o Adelė Žičkuvienė – į Žurnalistų sąjungą. 1978 m. V. Brencius tapo ir Žurnalistų sąjungos nariu
Asmeninio albumo nuotr.

nereikalaudamas nei didesnio atlygio, nei geresnių darbo sąlygų? Nesu daugiau sutikusi tokių, kaip Tu, Vytautai. Tu nerdavai stačia galva ir į darbą, ir į gyvenimą.

Netruko pasirodyti ir pirmoji Tavo poezijos knygelė „Sugrįžimų šviesa“. Nesvarbu, kad plonutė ir kukli. Tai buvo džiaugsmo ir vyno kupina diena visai redakcijai. Tada visi skaičiavome kapeikas nuo algos iki algos. Bet redakcijos moterys Angelė Chavach, Danguolė Giedraitienė, Virginija Ruškienė ir šių eilučių autorė nusprendė trūks plyš pagerbti savo poetą. Bet kaip? Tuoj pat sumojome, kad klajūnui, neramios sielos žmogui, kasusiam Belomoro kanalą, troškusiam atsidurti Kuboje ir padėti Fideliui Kastro daryti revoliuciją, reikia ne prabangių cigarų ar saldaus torto gabalo. Tad sumetę paskutinius kelis rublius buvusiame žvejybos uosto turgelyje nupirkome ryšulėlį svogūnų laiškų, kepalėlį juodos forminės duonos, rupios druskos,

„Belomorkanal“ papirosų ir vyno, vadinamu tiesiog rašalu. Visa tai sukrovėme tada, Vytai, ant Tavo darbo stalo ir popieriaus lape užrašėme: „Linkime, kad Tavo kūrybos kelyje šių gėrybių niekada nepritrūktų.“

Regis, mūsų palinkėjimai, bent jau dėl druskos ir vyno, Tavo gyvenime išsipildė su kaupu.

Ar pameni savo ir šviesios atminties kolegos Vytauto Bartuškos kelionę į Odesą? Man ji rėžte įsirėžė į atmintį. Buvo 1976 m. vasara. Svajojote atsisėsti ant garsiųjų Potiomkino laiptų Odesoje ir įmerkti kojas į Juodąją jūrą, paragauti vyno. Pasirodo, begurkšnodami pritrūkote pinigėlių kelionei atgal į Lietuvą. Gavau telegramą: „Adele, skubiai išsiųsk 100 rublių adresu: Odesa. Centrinis paštas, iki pareikalavimo. Vytautas.“

Tiek daug neturėjau. Redakcijoje visi sumetėme reikiamą sumą, ir kitą dieną pinigai iškeliavo nurodytu adresu. Pasitarę parašėme Vytauto Bartuškos pavardę. Praėjo savaitė. Antra. Keliauninkų – nė kvapo. Trečiąją grįžo perkarę, pikti kaip širšinai. Puolė priekaištauti: „Ką, gaila buvo to šimto rublių?“ Dievagojausi, kad išsiunčiau. Klausė, o kam? Pasakiau, kad Vytautui Bartuškai. „Bet siunčiau telegramą aš! Ir aš ėjau atsiimti į paštą su pasu!“ – pyko Vytautas. Po mėnesio Odeson siųsti pinigai grįžo į Klaipėdą. Deja, tai buvo tik juokingi nesusipratimai, palyginti su netrukus redakciją užgriuvusiomis negandomis.

„Lietuvos žvejyje“ pasikeitė vadovai – ne vienas iš vyresnių žurnalistų buvo atleistas. Ir jie vienas po kito ėmė keliauti Anapilin: Stasys Stankaitis, paskui V. Bartuška, Vasilijus Paniševas... Tu, Vytai, protestuodamas prieš tokią „neteisybę“, ėmei pilti iki žemės graibymo. Netrukus irgi buvai atleistas. Vargais negalais išplaukei eiliniu denio jūreiviu į kalmarų žūklę prie Afrikos krantų. Išsipildė Tavo troškimas *išeiti, išplaukti, išvažiuoti*. Bet ar pabėgai nuo savęs, nuo niūrių vienatvės dienų? Nieko neįsileidai giliau į savo skaudančią sielą.

Kai baigėsi Tavo kelionės ir klajonės jūrose, kaip ir daugelis žlugusios įmonės „Jūra“ žmonių, grįžai basas ir praradęs sveikatą. Kartu su likimo broliais keikei gyvenimą, užgerdamas karčiąja. Jau jie, nusileidę į dugną, tapo Tavo bičiuliais ir patarėjais, o ne mes, buvę kolegos.

Vardan tiesos reikia prisiminti ir Tavo paskutinį bandymą grįžti į žurnalistiką. Tada savuosius jūros druska persunktus rašinius ėmei vis dažniau nešti miesto dienraščio „Klaipėda“ priedui „Jūra“, kuris buvo įkurtas žlugus „Lietuvos žvejui“. Įsiprašei laikinai jame padirbėti. Vėl žibėjo Tavo akys, bet vakarop kabinete tvyrodavo „rašalo“ dvokas. Arba išėjęs rinkti straipsniui medžiagos pasirodydavai tik kitą dieną. Vėl tapome lyg ir kolegomis. Tik baugu buvo žiūrėti į tuos Tavo priklausomybės svaigalams protrūkius ir jausti, kad nieko negali pakeisti.

Deja, po poros savaičių darbo – „kraujuojančių“ rašinių apie jūrą – reikalai ėmė strigti. Vėl buvo kalti „posėdžiai“ prie stiklelio su atsitiktiniais draugais ar su buvusiais kolegomis, irgi pamėgusiais tuos velnio lašus. O laikraščio leidėjams reikėjo ne skaudžių poeto išpažinčių, o straipsnių, kurie „dėtų“ auksinius kiaušinius, t. y. neštų pelningą reklamą. Bet ką tu iš banguojančio poeto, kuris neturi ką prarasti, išspausi. Pasiunčia visus velniop ir išeina į visas keturias puses laisvas kaip jūros vėjas...

Po šio išėjimo iš miesto laikraščio redakcijos sutikti Tave, Vytai, gatvėje būdavo labai skaudu. Atleisk, jei gali. Pamačiusi Tave šlitinėjantį gatve ne kartą pereidavau į kitą pusę, kad nereikėtų atlaikyti Tavo paklaikusio žvilgsnio. Kai kada prašydavai lito. Ne, jo nebuvo gaila. Skaudu buvo dėl Tavo degtinėje skandinamo talento ir gyvenimo. Tavasis tikėjimas irgi buvo savotiškas. Po mirties norėjai atgyti boruže ar gėlės žiedeliu. Tad negaliu sukalbėti už Tave ir „Tėve mūsų“.

Biografija (iš „Vikipedijos“)

Vytautas Brencius (1945 11 15 Šaukliai – 2010 09 13 Klaipėda), Lietuvos poetas

Baigė Mosėdžio vidurinę mokyklą, Belomorsko techninę jūreivystės mokyklą. Maskvos liaudies meno universitete mokėsi fotografavimo meno, neakivaizdiniu būdu baigė M. Gorkio literatūros institutą. Dirbo Klaipėdos laivyne.

Kūriniai: eilėraščių rinktinės „Sugrįžimų šviesa“, 1976 m., „Gėlių lietus“, 1980 m., „Žemė jūros taurėj“, 1984 m., „Yra likimo bangos“, 1987 m., „Jūra – mūsų duona“, apybraižos, 1987 m. „Po klajonių ženklu“, eilėraščiai, 1994 m., „Banginukas žemę suka“, eiliuota pasaka, 1994 m., „Žydrasparnė jūros paukštė“, meilės lyrika, 2001 m.

Apdovanojimai: 1980 m. Žvejų premija už kūrinius marinistine tematika; 1987 m. žurnalo „Pergalė“ premija už geriausią publicistiką; 1988 m. Žvejų premija už knygą „Jūra – mūsų duona“; 1995 m. Ievos Simonaitytės literatūrinė premija už poezijos knygą „Po klajonių ženklu“.

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

Remia **Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas**

Gintautas Iešmantas

(1930 01 01 Šūkliai – 2016 09 04 Vilnius)

Vilniuje 2016 m. rugsėjo 4 d. po sunkios ligos mirė žurnalistas, poetas, Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataras Gintautas Iešmantas. Jis nugyveno ilgą, sudėtingą, pavojų ir netekčių kupiną gyvenimą, nes nuo jaunystės nenorėjo pripažinti sovietinės valdžios, svajojo apie laisvą ir nepriklausomą Lietuvą.

Kolega G. Iešmantas gimė Vilkaviškio rajono Šūklių kaime dar nepriklausomoje Lietuvoje, Naujųjų metų naktį – 1930 m. sausio 1 d. Gimė jaukiame lietuviškame kaime, gražios gamtos apsuptyje. Tai paliko jam neišdildomą įspūdį visą gyvenimą.

Nuo jaunumės iš tėvų, iš pradinės mokyklos mokytojų sėmėsi Tėvynės meilės, brandino ir poezijos sėklas. Pirmuosius eilėraščius parašė dar besimokydamas Šakių gimnazijoje, kurią baigė 1949 m.

Siekdamas aukštojo mokslo, atvažiavo į Vilnių, čia įleido šaknis. 1953 m. baigė Vilniaus pedagoginį institutą, įgijo lietuvių kalbos ir literatūros mokytojo specialybę. Tačiau kūrybos dvasia jau buvo jį užvaldžiusi, todėl pasirinko žurnalisto kelią, juolab kad su spauda jau aktyviai bendravo, buvo spausdinamos jo publikacijos.

Žurnalistikai atidavė per 20 metų. Buvo laikraščių „Lietuvos pionierius“, „Tarybinis mokytojas“, „Liaudies sargyboje“ korespondentas, „Komjaunimo tiesos“ redakcijos skyriaus vedėjas. 1958 m. priimtas į Lietuvos žurnalistų sąjungą. Daug rašė: oficialiai laikraščiams, kuriuose dirbo, neoficialiai – savo sielai, „į stalčių“, tikėdamasis, kad kada nors ir ši kūryba išvys dienos šviesą. Jo viltys pasiteisino, deja, tik po daugelio metų.

1974 m. sovietinis saugumas prisikasė ir prie jo. Kolegos Gintauto bute buvo padaryta krata. Išraustas ir jo darbo stalas „Komjaunimo tiesos“ redakcijoje. Rasti nuo 1947 m. rašyti eilėraščiai apie Lietuvos laisvę. Tuomet jis buvo pašalintas iš „Komjaunimo tiesos“ redakcijos skyriaus vedėjo pareigų.

Žurnalistu dirbti jau nebegalėjo. Įsidarbino Knygų rūmuose bibliografu. Antitarybinės veiklos nenutraukė. Pradėjo bendradarbiauti nelegaliai leidžiamose „Perspektyvose“, ki-

tuose pogrindiniuose leidiniuose. Rašė slapyvardžiais, tačiau saugumo pančiai vis labiau veržėsi aplink jį. 1980 m. kovo 17 d. kolega Gintautas buvo suimtas, gruodžio 22 d. už bendradarbiavimą pogrindinėje spaudoje nuteistas 6 metams griežto režimo lagerio ir 5 metams ištrėmimo. Kalintas Permės srities Čiusovojaus rajone. 1986–1988 m. buvo tremtyje Komijoje.

1988 m., kai jau įsisiūbavo M. Gorbačiovo paskelbta „perestroika“, su kitais politiniais kaliniais amnestuotas. Tik nežinau, ar nuo to jam buvo lengviau. Juk lageriuose ir tremtyje praleistų metų nesugrąžinsi.

Prasidėjus Atgimimui kolega Gintautas aktyviai įsitraukė į Sąjūdžio veiklą. Jam buvo artimos tikrosios socialdemokratų (ne bolševikinės) idėjos, todėl jis nuo 1988 m. aktyviai dalyvavo atkuriant Lietuvos socialdemokratų partiją, buvo jos atkūrimo iniciatyvinės grupės narys, 1989–1993 m. LSDP tarybos narys. Rašė politinėmis visuomeninėmis, literatūrinėmis temomis, švietimo ir kultūros klausimais. 1989 m. buvo „Lietuvos socialdemokrato“, 1990–1991 m. – „Lietuvos žinių“ redaktorius.

1990 m. jis buvo išrinktas į Lietuvos Respublikos Aukščiausiąją Tarybą. Kovo 11-ąją kartu su kitais Lietuvos patriotais pasirašė Lietuvos Nepriklausomybės Atkūrimo Aktą.

1990 m. jam įteikta Poulio Lauriceno Laisvės premija.

Laisvoje Lietuvoje atsirado galimybė paskelbti visa tai, ką rašė slapta, atsivėrė ir kūrybinė erdvė. Jo knygos pabiro viena po kitos. Išleido eilėraščių ir poemų rinkinius „Prisikėlimo šventė“ (1990), „Šventieji Nemuno krantai“ (1990), „Esmės ieškojimas“ (1991), „Peilis į širdį“ (1991), „Lietuviškoji misterija“ (1992), „Tikrumo pažinimas“ (1992), „Pavasario šalnos“ (1994), „Kauno elegija“ (1994, 1997), „Pasilenk prie versmės“ (1994), „Žydintis vijoklis“ (1995), „Vėtrų kely“ (1996), „Pirmykščiai ežerai“ (1997), „Gaisai debesyse“ (1997), „Išbandymas“ (1998), „Srautas“ (1999), „Liūdesio dainą aš dainavau“ (1999), „Gyvybės šaknys“ (2000), „Sulos gėrimas“ (2001), „Agnė“ (2003), „Dangui ir žemei“ (2003), „Mėlynas laivas“ (2004), „Amžių vėjas“ (2005), istorinę sakmę „Apgultis“ (2004), knygą „Rodanti kelią, teikianti prasmę: kalba ir mes“ (2006). 2002 m. jam įteikta LŽS ir Lietuvos rašytojų sąjungos įsteigta Juozo Tumo-Vaižganto premija. 2004 m. priimtas į Lietuvos rašytojų sąjungą.

Kolegos Gintauto veikla įvertinta ir valstybiniu mastu. 1999 m. jis apdovanotas Vyčio kryžiaus 3 laipsnio ordinu, 2000 m. – Lietuvos Nepriklausomybės medaliu.

Pastaruoju metų aktyviai dalyvavo LŽS Senjorų klubo veikloje, buvo Nacionalinės žurnalistų kūrėjų asociacijos narys.

Jo palaikus priglaudė Vilniaus Antakalnio kapinės. Gintautas ilsisi Signatarų kalnelyje, šalia bendražygių, jau išėjusių Anapilin.

Lietuvos žurnalistų šeima neteko drąsaus, gabaus ir kūrybingo kolegos, gero bičiulio.

Vytautas Žeimantas